

CÂNDIREA

ANUL IX (1929)
No. 1 - 2

CÂNDIREA

SENSUL TRADIȚIEI

DE

NICHIFOR CRAINIC

Între romanticii noștri europenizanți din veacul trecut și „intelectualiștii” europenizanți de azi e o deosebire ce trebuie precizată. La lumina noilor idei europene, romanticii descopereau poporul românesc. E adevărat că îi prescriau tratamente politice și sociale după ultima carte de rețete din Apus, dar în cultură romantismul îi apleca la izvoarele locale și-i învăța să devină autohtoni. Romantismul istoric îi călăuzea spre strămoși; romantismul poetic spre folklor. Europenizanți în ordinea social-politică, ei erau autohtonizanți în ordinea creației literare. „Intelectualiștii” de azi reeditează pe plan mintal franțuzomania de altădată. Sunt „intelectuali” în măsura în care sunt franțuzomani; sunt europenizanți în raport invers cu autohtonismul. Romanticii afirmau poporul și legenda națională; „intelectualiștii” tăgăduiesc poporul și își fac din legenda latinistă argumentul anexării lor la cultura franceză. Ceeace ei numesc europenism nu e decât franțuzism; ceeace ei numesc intelectualism și raționalism nu e decât adaptarea la o anumită direcție din cultura franceză și totdeodată abdicarea dela autohtonism. Ei se predau procesului de seducție exercitat de prestigiul francez și se socot călări pe planetele văzduhului, când tăgăduiesc ideea autohtonă și ideea ortodoxă. Actualizând cu bravură formula d-lui Mihail Dragomirescu „dela misticism la raționalism”, au pornit cu pantahuza după contribuții benevole de orientare. Nevoia unei orientări presupune o stare de neorientare sau de dezorientare. Și mi se pare că acesta e cazul „intelectualiștilor” noștri. La ancheta pe care au provocat-o în timpul din urmă, s’au putut citi din partea lor răspunsuri de felul acestuia: „O spiritualitate nouă? Nu este oarecum pretențios? Spuneți-mi întâi dacă a existat o spiritualitate veche, o nobleță spirituală a poporului românesc, din clipa redeșteptării din întuneric!” Prin urmare, cum n’ar fi existat o spiritualitate veche, tot astfel n’ar fi existând posibilitatea unei spiritualități noi. Deși există o „clipă a redeșteptării din întuneric”, poporul acesta n’ar fi în stare să trăiască decât după trup, orice posibilitate de viață în spirit fiind aprioric tăgăduită. Și dacă, totuși, există directive ale spiritualității lui, aceste directive trebuiesc respinse ca primejdioase intelectualității: „Directivele tradiționaliste, naționale și ortodoxe, înseamnă, prin exces, un atentat la libertatea și educația intelectuală a generației de azi”. Cu sau fără spiritualitate, cu sau fără directive spre o spiritualitate, poporul românesc este tăgăduit, trebuie să fie tăgăduit. El înfățișează „un atentat la libertatea și la educația intelectuală a generației de azi”. El este în cazul întâi un nimic; în cazul al doilea o primejdie. Și atunci, între „intelectualiștii” cari vor să se „perfecționeze” și între poporul imperfectibil se impune: ruptura! Presupunând că poporul nu e definit, „dușmanul nostru este indefinitul și setea cea mare este de a ști”. A ști — ce? A ști, poate, să definim indefinitul? Dar aceasta te-ar obliga să te apleci cercetător asupra realităților acestui popor și înțelesul lor să-l cristalizezi în linii directive. „Intelectualiștii” noștri refuză această trudă și această demnitate. Un defect fundamental al acestei categorii de cărturari e lenea de a gândi

propriu în raport cu realitățile dela noi. Un spectacol lamentabil au dat în ziua când au decretat „ateismul național” fără ca vreunul dintre ei să demonstreze prin vreun semn oarecare această ușuratică afirmație. Comoditatea e principiul familiar al „intelectualiștilor” nu numai în raport cu realitățile românești cu care au isprăvit în două vorbe, dar și în raport cu Occidentul. Setea cea mare este de a ști — zic ei ; — dar a ști înseamnă pentru ei a înmagazina lucrurile deja știute de alții mai înaintați decât noi. „Mergem către Europa, zice unul. Aceasta este credința mea. Ne îndreptăm spre Apusul Renașterii greco-latine, care constituie titlul principal de glorie a continentului nostru”. Însăși cuvintele lui sunt locuri comune învățate pe dinafară din foiletoanele franceze. Din această sete de a ști, adică de a repeta ce se știe și ce se scrie în Occident, s’a născut în publicistica noastră un fenomen caracteristic : reportajul intelectual. Mișcarea „intelectualistă” e de fapt un reportaj ideologic pe cât de îngâmfat în aparență pe atât de modest în realitate. Dela revista de filosofie până la foiletonul de ziar nu e decât același reportaj de știri din străinătate, redactat mai academic sau mai puțin academic, după natura organului de publicitate. Intelectualul român e un reporter intelectual. Prestigiul Occidentului l-a sedus într’atât încât el reproduce mecanic lucruri de aiurea cu iluzia unei producții proprii de marcă occidentală. Problemele românești sunt absente din acest scris reportericesc. Fiindcă din momentul în care ai tăgăduit un spirit autohton ți-ai cucerit libertatea de a ignora cu dispreț aceste probleme și de a îmbrățișa cu iluzie înflăcărată „gloria continentului nostru”. Pradă unui prestigiu seducător, niciodată „intelectualiștii” dunăreni nu și-au pus întrebarea : ce adaugă ei la gloria continentului nostru? Prin ce și-au cucerit dreptul de cetățeni ideali ai continentului? Și ce crede acest continent despre entusiaștii săi reporteri de pe Dâmbovița? Ei se îmbată de iluzia fumurie a occidentalismului și se grozăvesc cu isprava pe care o fac — în cinstea continentului! — : negarea propriului popor. Dar negarea poporului lor e negarea lor înșile și astfel reporterii intelectuali devin intelectuali-anexe ai unui Occident care, vai, nici măcar nu ia act de existența lor! Afară de cazul când, în numele Franței, d. Maurice de Waleffe, cunoscutul antreprenor de „presă latină” și de frumoasă carne femeiască, se îndură să arunce câte o notă bună acestui zel franțuzoman al bucureștenilor.

Să admitem însă că reporterii intelectuali și intelectuali-anexe, declarați pentru cultul intelectualului și pentru „plusul de cunoaștere cu atribute de înaltă inutilitate”, (termenii sunt împrumutați din presa franceză), sunt cu adevărat chinuiți de „setea de a ști și de a-și perfectă imaginea interioară”. Această *imagine interioară* se numește pe numele adevărat : *chipul și asemănarea lui Dumnezeu*. Dar cum ei resping „transcendentul divin”, ar putea să ne lămurească după care model își perfectează imaginea interioară? Poate, după modelul într’adevăr continental al d-lui Maurice de Waleffe? Iar această sete de a ști, atât de orgolios afeimată și totuși atât de crud desmințită prin apriorica tăgăduire a poporului, se poate opune directivelor tradiționaliste într’adevăr numai când ea își asumă titlul de înaltă inutilitate : a ști pentru a ști ; a ști pentru a fi inutil! Adică a ști pentru a putea să refuzi celorlalți știința ta. Perfecționarea imaginii noastre interioare e chestiune de ordin moral. Și atunci : cum se perfecționează această imagine prin simplă știință și ce fel de valoare morală are această perfecțiune care, refuzându-se celorlalți, se izolează în inutilitate? Imoralismul acestei concepții acuză încăodată tendințele centrifugale ale intelectualilor-anexe și dovedește încăodată dezorientare și confuzie.

În linii mai generale, setea de a ști se referă la ceea ce cheamă cultura consumatoare sau, mai precis, consumație culturală. E o atitudine diferită de atitudinea noastră. Tradiționalismul voiește o cultură creatoare de valori autohtone, o creație culturală proprie. Aceasta nu exclude consumația culturală, ci o implică, acordându-i însemnătatea subordonată pe care o are în realitate. Expresie a poporului, creația culturală e în funcție de popor : ale sale dintru ale sale. Menirea pe lumea aceasta a unui popor nu e aceea de a ști, ci aceea de a crea. Menirea de a crea ceea ce alții n’au creat și stă numai în natura respectivului popor de a crea. A ști e un mijloc care ajută creația

autohtonă. Dar *creația*, — aceasta rămâne ținta supremă! Sunt lucruri deosebite ce nu trebuiesc confundate, dar pe care adversarii tradiționalismului le confundă când se declară pentru consumația culturală. Ei cred, poate, că tradiționalismul se opune consumației culturale. Dar tradiționalismul, întemeiat pe personalitatea națională, primește elementele oricărei culturi mai înaintate (nu numai ale celei franceze) și le socotește ca stimulente ale acestei personalități. Consumația culturală e, ca orice consumație, un proces de asimilare. Opera de asimilare presupune condiția neapărată a personalității care asimilează. Trebuie să recunoaștem că, tăgăduind cu ușurătate obișnuită personalitatea națională, „intelectualiștii” europenizanți sunt consecvenți când se declară, ridicul de superb, pentru o consumație inutilă. În cazul lor nu mai poate fi vorba de asimilare; individul, rupt ostentativ din solidaritatea personalității naționale, se anexează culturii străine pe care o crede idealul său de perfecțiune. Superba inutilitate ar căpăta, în acest stadiu, un aspect tragic dacă, bunăoară, intelectualul nostru anexă ar avea temperamentul extremist al nihilistului rus. În Rusia, tipul tot mai numeros al nihilistului a creat un conflict din ce în ce mai adâncit între el și popor până când acest conflict s'a rezolvat în catastrofa revoluției. Norocul e că negativismul intelectualului nostru anexă nu se aplică la ordinea politică și socială, mărginindu-se la o izolare de imoralism estetic. Superba lui inutilitate, prin ea însăși inofensivă, are mai mult un aspect ridicul. Noi suntem un popor cu bun simț și cu ironie. Izolările în estetisme disprețuitoare și olimpice au căzut totdeauna în raza săgeților nemiloase. Silueta nefericitului Alexandru Macedonsky, care totuși era un talent, ar trebui să dea de meditat tinerilor cu superbă, „*image interioară*”. Tradiționalismul, prin urmare, socotind necesară opera de asimilare culturală, îi dă importanța reală, adică secundară, de mijloc în sporirea forțelor creatoare autohtone. Pentru tradiționaliști, eterna chestiune a occidentalizării sau a raporturilor cu Occidentul, care încurcă și dezorientează atâtea inteligențe românești, se reduce la un proces firesc de asimilare. Dar dincolo de această asimilare, ținta înaltă rămâne creația proprie. Un Nicolae Bălcescu, un Mihail Kogălniceanu, un B. P. Hașdeu, un Mihail Eminescu, un George Coșbuc, un Vasile Pârvan sau un Nicolae Iorga ni se înfățișează sub îndoitul aspect de vastă asimilare a culturilor străine și de monumentală creație autohtonă. Tradiționalismul vede în ei revelații istorice ale substanței de viață permanentă ce zace în adâncul acestui popor.

Dacă menirea poporului românesc este aceea de a crea o cultură după chipul și asemănarea lui, afirmația aceasta implică și soluția unei orientări. Cine preconizează orientarea spre Occident rostește un non-sens. *Orientarea* cuprinde în sine cuvântul *Orient* și înseamnă îndreptare spre Orient, după Orient. Altarele se așează spre Orient; icoanele căminului se așează pe peretele dinspre Orient; țaranul când se închină pe câmp se întoarce spre Orient. Zicala spune pretutindeni că lumina vine dela Răsărit. Și cum noi ne aflăm geografic în Orient și cum, prin religiunea ortodoxă, deținem adevărul luminii răsăritene, orientarea noastră nu poate fi decât spre Orient, adică spre noi înșine, spre ceea ce suntem prin moștenirea de care ne-am învrednicit. Moștenim un pământ răsăritean, moștenim părinți creștini, — soarta noastră se cuprinde în aceste *date* geo-antropologice. O cultură proprie nu se poate desvolta organic decât în aceste condiții ale pământului și ale duhului nostru. Occidentalizarea înseamnă negarea orientalismului nostru; nihilismul europenizant înseamnă negarea posibilităților noastre creatoare. Ceea ce înseamnă negarea principală a unei culturi românești; negația unui destin propriu românesc, și acceptarea unui destin de popor născut mort.

Dar negativismul acesta de tinerei născuți leșinați e contrazis de vloga vitală și de voința creatoare a unui popor care, în clipa de față, își trăiește frenetic sărbătoarea libertății cucerite prin energia lui. E adevărat că durăm de două mii de ani; dar astăzi n'avem, totuși, convingerea că suntem un popor tânăr, abia deșteptat la viață? Nu rostim cu toții: *tânărul nostru popor românesc*? Consensul unanim asupra acestei tinereți e lucrul de căpetenie în zămislirea unei culturi proprii.

Unul din vechile noastre basme vorbește despre „tinerețea fără bătrânețe”, expresie mitologică a vitalității poporului. Tinerețea fără bătrânețe e mitul sângelui, al acestui sânge misterios și alcătuit din vloga tuturor popoarelor ce s’au suprapus cu veacurile în această țară, hrănit de grâul și de vinul pământului și biciuit de dogoarea soarelui și de pleasna vântului — a cărui roșie vigoare pulsează în trupul definit al poporului de azi. Tinerețe fără bătrânețe e însuș sângele acesta care se ramifică în noi toți și prin a cărui taină vie ne simțim solidari între noi, moștenind pe cei cari au trăit mai înainte și trăind în cei cari se vor naște. Fizionomia culturii românești o va da acest sânge misterios. Un popor îmbătrânește când puterile lui s’au sleit în creații de cultură și de civilizație. Meșterul Manole e osândit să moară, aruncându-se de pe acoperiș, după ce — ultimă podoabă, — își așezase crucea de aur pe turla bisericii clădite de geniul lui. E o fatalitate a istoriei că popoarele mor ucise de propria lor creație pentru a supraviețui prin ea ca meșterul Manole prin biserica lui. Dar noi suntem abia la început când urechea e dispusă să asculte nu cucuvaele nihilismului, ci strigătul cocoșului care vestește răsăritul soarelui.

Pe urmele acestei „tinereți fără bătrânețe”, să lămurim încă odată sensul tradiționalismului autohton. Am spus altădată că tradiționalismul îl concepem ca o forță dinamică, iar nu ca o forță statică. Adversarii noștri însă ne obiectează neconținut *passeismul* romantic, adică întoarcerea la trecut, refugiul în trecut și, prin aceasta, anacronismul, inactualitatea. Să observăm că, în ce ne privește, această obiecție e gratuită, întrucât noi nu căutăm refugiul în trecut și n’am socotit trecutul ca un model pentru prezent sau pentru viitor. *Passeismul* romantic presupune într’adevăr un ideal de perfecțiune în trecut care e dat ca îndreptar și ca model. Mersul lumii, după această concepție, trebuie suspendat și actualitatea vieții turnată într’o formă istorică ce s’ar fi dovedit perfectă. Un astfel de tradiționalism nu s’ar putea naște decât în aria unei culturi care, în trecutul ei, oferă culmi de perfecțiune vrednice de dorit în comparație cu mizeria prezentului acelei culturi. Există în istoria noastră forme perfecte în umbra cărora să ne refugiem contemplativ sau pe care să le actualizăm cu orice preț, forțând să încapă în ele conținutul viu al vieții de azi, cum ai sili pruncii vii să se desvolte în cosciuge de aur? Dar, din punct de vedere social și politic bunăoară, idealurile istoriei noastre însăși abia astăzi își trăiesc realizarea. Și atunci un *passeism* cu orice preț n’ar însemna decât o lipsă de înțelegere a lucrurilor acestora sau o inadaptilitate inerentă naturilor bolnave. Cu aceasta nu tăgăduim trecutul, căci trecutul suntem noi în forme imperfecte, dar cu tendințe și strădanii de perfecționare. Cultul strămoșilor e cultul sufletului și mult mai puțin al formelor. Iubim în ei ceea ce le supraviețuiește și se adaugă vieții noastre sporind-o în ceea ce numim conștiință națională, care e simbioza trecutului cu prezentul. Trupurile lor sunt în pământul patriei, sufletele lor sunt în cerul Bisericii. Atingând acest pământ, îi atingem; rugându-ne, luăm — prin taina Bisericii, — contact cu ei. Ii iubim pentru strădania lor, pentru virtuțile și păcatele lor, pentru izbânzile și neizbânzile lor. Dacă nu ne refugiem neapărat în formele create de ei, înțelegem să-i invocăm, sprijin încrederii, în eforturile noastre de a creia. Nu-i blestemăm, fiindcă nu vrem să fim blestemați de cei cari vor veni după noi. Acei cari ne învinuiesc de *passeism* anacronic au despre tradiționalism o idee care nu e a noastră. Ei concep tradiționalismul cum îl concep francezii și-l combat, deci, cum îl combat francezii. Tradiționalismul francez poate fi *passeist* fiindcă are îndărătul lui glorie și realizări desăvârșite în care poate vedea modelele prezentului. Nemulțumit cu politica sau cu arta de azi, un Charles Maurras e, poate, îndreptățit să ceară restaurarea monarhiei lui Ludovic al XIV-lea și să dea canon poeziei arta perfectă a lui Racine. Dar cum noi nu râvnim la reîntronarea Regelui, pentru simplul motiv că avem regim monarhic, și nu socotim canonică arta lui Racine pentru motivul că literatura românească trebuie să se desvolte după legile limbii și ale sufletului nostru, obiecțiunea de *passeism* apare lipsită de orice fundament. Ea dovedește încă odată confuzia de judecată a acelor intelectuali ai noștri cari scriu obsedați de mirajul Occidentului.

Neavând sensul de *passeism* romantic, tradiționalismul nostru are un sens dinamic, de actualitate, fiindcă are un sens de permanență.

Ce înseamnă tradiție?

Miguel de Unamuno o definește astfel : „*Tradiție*, dela *tradere*, înseamnă „predare” : ceea ce trece dela unul la altul, *trans* ; concept frate cu acelea de *transmisiune*, de *transport*, de *transfert*. Dar ceea ce trece rămâne, căci există ceva care slujește de suport fluxului perpetuu al lucrurilor. Un moment e produsul unei serii, al unei serii pe care o poartă în el, dar lumea nu e un caleidoscop”. (*L'Essence de l'Espagne*, p. 35). Am vorbit adineauri de mitul sângelui, tinerețea fără bătrânețe. El circulă atât de des în poeziile lui Lucian Blaga, ca un simbol al permanenței vii în tristețea „marei treceri”. Sângele însuși e o tradiție, o tradiție biologică. E ceea ce se predă, ceea ce trece dela unul la altul, dela mamă la copil, dela o generație la alta. El trece și totuși rămâne ; noi rămânem și totuși trecem. Dar atâta cât suntem — un moment produs al unei serii — suntem prin tradiția permanentă a sângelui. Se poate o tradiție mai vie și mai actuală decât tradiția sângelui? Cei de ieri au fost prin el, cei de azi suntem prin el, cei de mâine vor fi prin el. El e legătura atât de vizibilă și atât de misterioasă a vieții. Asemeni cu tradiția sângelui e tradiția limbii. Există un paralelism între istoria sângelui nostru, a procesului de formațiune a etnicității noastre, și între istoria graiului nostru, adică a procesului său de formațiune. Un paralelism de natură psihobiologică, întrucât sângele transmite viața, iar graiul transmite gândul, sufletul. Precum trăim în tradiția sângelui românesc, tot astfel trăim în tradiția sufletului românesc. Aceste tradiții în veșnică trecere rămân totuși pe loc „căci există ceva care slujește de suport fluxului perpetuu al lucrurilor”, și acest suport e pământul românesc. El e ca un fund peste care se agită marea sângelui și a graiului, — adică poporul românesc.

Comparația vieții cu marea o găsim într'un cântec ritual din slujba înmormântării : „Marea vieții ridicându-se de viforul ispitelor...” Poetul bizantin al acestui cântec, pe când scria, avea de bunăseamă sub ochi marea greacă agitată de valuri, iar el se gândea la valul întâmplărilor, care e vremelnic și la viața care e limitată de moarte ca valul de țarm. Dar țarmul din această poezie creștină e „limanul mântuirii” și deaceia cântecul de moarte se termină cu o rugăciune : „Scapă din stricăciune viața noastră, mult milostive!” Utilizând această comparație, banală ca viața și nouă ca ea, pentru a-și preciza definiția tradiției, Unamuno observă că fenomenele istorice sunt valurile dela suprafața vieții în continuu joc ; viața istorică e asemenea curenților marini care se agită la suprafață, în vreme ce altă viață, mult mai adâncă și mai însemnată, rămâne necunoscută sub istorie. E ceea ce el numește viața intraistorică. Când zicem, adesea, „momentul istoric prezent” înseamnă că mai există un moment care nu e istoric, ci dedesubtul istoriei sau intraistoric. „Dar, — continuă Unamuno — dacă există un prezent istoric e fiindcă există o tradiție a prezentului, fiindcă tradiția e substanța istoriei. Acesta e felul viu de a o concepe : ca substanța istoriei, ca sedimentul ei, ca revelația realității intraistorice, a inconștientului în istorie”.

În realitatea aceasta intraistorică noi vedem izvorul permanent al revelațiilor culturale posibile. Transcriem, pentru frumusețea lui, pasagiul în care Unamuno descrie substratul intraistoric sau, cum ar zice Oswald Spengler, aistoric : „Ziarele nu spun nimic despre viața tăcută a milioanele de oameni fără istorie, cari la orice ceas al zilei și în toate țările globului se scoală sub porunca soarelui și merg în țarinile lor pentru a-și continua obscura și tăcuta trudă, zilnică și eternă, acea trudă asemenea cu a madreporelor în adâncul oceanelor și care pune temelile pe care se ridică insulele istoriei. Pe liniștea augustă, aș zice, se razimă sunetul și capătă viață : pe imensa omenire tăcută se ridică cei ce fac sgomot în istorie. Această viață intraistorică, tăcută și masivă ca însuș adâncul mării, e substanța progresului, adevărata tradiție, tradiția eternă, diferită de tradiția mincinoasă ce se caută de obicei în trecutul îngropat în cărți și hârtii, monumente și pietre”.

Tradiția eternă, cum o concepe Unamuno, este, cu alte cuvinte, o realitate ontologică. Dar această realitate ontologică, teoretic universală, în ordinea creației culturale se particularizează și se localizează, întrucât fiecare popor îi împrumută expresia formală specifică lui. Graiul diferențiază popor de popor. Dar afară de graiul literar, graiul plastice, graiul muzicii, graiul moravurilor

și al moralei, graiul unei înțelepciuni proprii, — toate la un loc, alcătuiesc expresia diferențiată a individualității etnice. În raport cu istoria românească, tradiția noastră eternă își are sediul în popor și în expresia lui multiplă care e cultura populară ca produs etnic. Ea stă într'un anume fel de a poetiza, într'un anume fel de a plasticiza, într'un anume fel de a cânta, într'un anume fel de a filosofa, într'o anume atitudine față de natură și față de Dumnezeu. Creațiile superioare ale unei culturi au valoare de proprietate în măsura în care sunt transfigurări ale elementelor vii din popor, transfigurări ale formelor rudimentare în care s'a revelat, liber și inconștient în fermecătorul lui joc, geniul poporului. Etnicul în artă, zice Lucian Blaga, e o fatalitate. O fatalitate precum sângele pe care îl moștenim și graiul pe care îl vorbim. Impresionismul în pictură e o fatalitate franceză ; expresionismul în pictură e o fatalitate germană. Când am văzut întâia oară Parisul mi-am dat seama că precum Egiptul e un dar al Nilului, impresionismul e un dar al Senei pariziene. Marile și subtilele descoperiri care au revoluționat tehnica picturii moderne s'au putut naște din jocul fantastic al luminilor multicolore reflectate multicolor în apele Senei, când cade seara. Nesfârșitele nuanțe de cenușiu din aceeași pictură s'au putut observa în patina podurilor ei de piatră, dogorite de veacuri. Fenomenul luminos și momentan care alcătuiește preocuparea centrală a impresionismului corespunde ascuțitei observații analitice a geniului psihologic francez. Cât de pur francez este impresionismul se poate vedea comparându-l cu imitația lui de peste Rin și în special cu pictura lui Max Liebermann, o contrafacere a impresionismului. În schimb, expresionismul, ca formulă de artă opusă, căutând să sensibilizeze realitatea lăuntrică a ființei, nu este, în paradoxul său caracter de plastică a abstractului, de proiecție obiectivă a subiectivului, altceva decât produsul geniului metafizic german. Dacă impresionismul s'a născut în Franța, iar expresionismul în Germania, e că fiecare din aceste formule de artă conține o fatalitate etnică deosebită. Această fatalitate etnică noi o vedem determinând caracterele literaturii, artei plastice, muzicii și celorlalte, forme încă nedefinite ale culturii românești autohtone. Ea nu e numai tehnică, dar întrucât e și tehnică, indiciile ei se pot studia în datele culturii noastre populare care alcătuiesc tradiția vie a sufletului românesc. Cine se întemeiază pe această tradiție se întemeiază pe o actualitate care niciodată nu se va vesteji. Indiciile pe care ni le dă poporul sunt experiențe verificate prin veacuri și cristalizări elaborate firesc, fără intenție, deci cu atât mai valabile. Autohtonismul, înțeles astfel, poate fi numit tot atât de justificat : tradiționalism, actualism sau viitorism.

Pe linia acestei directive a tradiției autohtone, *Gândirea* moștenește *Semănătorul*. Două idei principale se desfac din mișcarea semănătoristă : ideea istorică și ideea folklorică. Genialul animator al mișcării îi prescria un scop precis față de care nu admitea discuție : unitatea politică a românilor. Acesta era cuvântul de ordine al epocii. Pentru atingerea acestui scop era nevoie de încredere în energia națională. Și atunci orice manifestare intelectuală trebuia să fie o exaltare a energiei naționale. De aci glorificarea trecutului în știința istorică, în poem și în roman, glorificarea poporului — privit în actualitatea lui, — în poezie și în nuvelă. Passiesmul *Semănătorului* era un refugiu în trecut numai întrucât acolo găsea un prototip al unirii și o demonstrație istorică a dinamismului unionist. Țărănismul *Semănătorului* era o exaltare a eroismului anonim care trebuia să însuflețească armata viitorului războiu. Totul trebuia subordonat dictonului maurrasian : politica primează, deși mișcarea n'avea nicio atingere cu ideologia lui Maurras. Scriitorii dela *Semănătorul*, fascinați de puterea profetică a inspiratorului lor, n'aveau nevoie să gândească ; ei executau comandamentul. Nicolae Iorga gândea pentru toți și, ideologic, literatura lor era literatura lui. Era peste tot un Nicolae Iorga împărțit în poeți și povestitori cari, toți laolaltă, parcă sunt pseudonimele lui. Țăranul semănătorist e, de fapt, un erou de baladă acomodat actualității. El bea cât zece, face dragoste cât zece, tâlhărește ca haiducii și are aface cu cai de furat și crâșmărițe durdulii pe la hanuri de drumul mare. Voind să demonstreze vitalitatea rasei, literatura semănătoristă e o apologie a instinctelor primare deslănțuite după tehnica baladelor populare. Firește, tradiționalismul acesta,

simplificat în vederea unui scop unic, înfățișa numai un aspect al vieții populare și, sub acest raport, cei cari obiectează că țărănul ca subiect literar, este epuizat, au dreptate. Apologia epică a instinctelor populare a fost excesivă. Un mare aport al literaturii semănătoriste e descrierea naturii, a codrului și a câmpului, în orgii de colori pentru a face decorul instinctelor în desfășurare. Adeseori omul e numai un pretext pitoresc în vigurosul tablou al naturii. Un duh al pământului țâșnește păgân și frenetic în aceste descrieri autohtone și, sub puterea lui, omul însuș nu e decât o făptură telurică printre alte făpturi telurice.

Concepția aceasta a omului instinctelor apare astăzi în toată insuficiența ei. Se poate reduce poporul românesc la o viață de instincte primare în sânul naturii? E sufletul românesc o totalitate de instincte în care n'a intervenit lupta dramatică a conștiinței morale și, deci, a conștiinței religioase? Dacă fenomenul acestei conștiințe nu apare în literatura semănătoristă, care ne-a precedat, înseamnă că el nu există în realitatea românească? Dar poporul nostru trăiește de aproape două mii de ani în credința ortodoxismului și în practica lui. Deaceia, unghiul sub care l-au privit scriitorii precedenți și odată cu ei intelectualii formați în ideologia științistă a veacului al XIX-lea, ni se pare greșit. În orice caz, insuficient. S'a aprofundat caracterul etnic al acestui popor, dar s'a ignorat caracterul lui religios. Dacă admitem că preocuparea religioasă a fost absentă în sufletul lui, atunci cum se explică vechea cultură românească aproape exclusiv religioasă? Cum se explică aproape singurele monumente arhitectonice ridicate de el, mănăstirile și bisericile? Cum se explică diferitele coaliiții războinice la care a participat împotriva Turcului, adică împotriva „păgânului”? Cum se explică imensele danii din care s'au făcut spitalele, danii pornite din gând religios? Cum se explică și mai imensele danii de moșii făcute mănăstirilor din țară, mănăstirilor din Muntele Athos și din tot Răsăritul ortodox? Cum se explică sacrificiile bănești ale voievozilor români pentru a întreține Patriarhiile Răsăritului, căzute în restriște sub dominația turcească? Cum se explică respingerea categorică a tuturor încercărilor de catolicizare și de protestantism făcute dealungul istoriei noastre? Cum se explică diferitele apologii teologice scrise de ierarhi români împotriva catolicismului și protestantismului, pentru apărarea credinței ortodoxe? Dar însăși unirea cu Roma a unei părți de ardeleni e o dovadă a ortodoxismului înrădăcinat în firea acestui popor. Unirea s'a făcut pe câteva puncte dogmatice pe care le știau preoții, dar poporul unit astfel a fost lăsat mai departe în cadrele văzute ale bisericii tradiționale prin ritualul răsăritean care nu e altceva decât dogma ortodoxă poetizată. Prin acest ritual, și fragmentul uniților se încorporează în unitatea națională a credinței românești. Fără această condiție unirea cu Roma n'ar fi isbutit. Prin ea triumfă, într'un fel, ortodoxia populară a sufletului românesc. Astfel că, în complexul polietnic al României de azi, ritualul răsăritean al celor două biserici naționale e formula de conservare a blocului românesc majoritar.

Iată deci o serie de fapte care dau caracterul istoriei noastre și al culturii noastre istorice și care nu se pot lămuri fără puternica prezență ortodoxă în sufletul românesc. Acelui care va scrie o filosofie a istoriei noastre, ortodoxia îi va da cheia înțelesului acestei istorii. În neamul acesta, care n'a purtat niciodată războaie ofensive pentru cucerirea altor neamuri, ci numai războaie de apărare a patrimoniului etnic și religios, a dominat totdeauna o conștiință religioasă ortodoxă. Intrați în orice biserică și contemplați peretele din fund al ctitorilor : voievozii, boierii, negustorii și țăranii, cu familiile lor împrejur, sunt zugrăviți în ținuta extatică a evlaviei, oferind nevăzutului Dumnezeu, pe palma întinsă, chivotul credinței. Au clădit lăcașul din truda lor, dar chipurile smerite și le-au așezat sfios abia la intrare, după cel din urmă sfânt zugrăvit, — aceasta din conștiința păcătoșeniei lor și din respect pentru ierarhia consacrată a Bisericii. Gestul lor e gestul dărnicii întregului popor care s'a dăruit în ce-a avut mai bun — suflet și pământ, — Marei Biserici a Răsăritului. Este acesta un popor posedat de instinctele telurice, cum îl înfățișează literatura noastră modernă, sau un popor ateu cum îl batjocoresc intelectualii europenizanți?

Teluric, — adică primitiv, popor în stare de natură, trăind bestial și sub teroarea închipuirilor simbolizate în fiecare lucru văzut. După atitudinea în fața naturii se poate judeca gradul de

desvoltare a unui popor. Popoarele primitive trăesc ca niște anexe ale naturii, trăesc în subordinea naturii. Decadența sau primitivismul lor se manifestă în confuzia pe care o fac între creatură și Creator. Ele adoră creatura în locul Creatorului, natura în locul lui Dumnezeu. Popoarele primitive sunt popoare păgâne. Un popor creștin, oricât de rudimentar ar fi condițiile lui materiale, nu poate fi un popor primitiv de vreme ce, încadrat în Biserică, el are concepția despre lume pe care i-o dă creștinismul. Care e atitudinea românească în fața naturii? Iată o chestiune care ar merita amplexarea unui studiu ce n'ar putea fi decât demonstrația creștinismului nostru popular. Deocamdată să ne mărginim a observa că natura, departe de a ne fi supraordonată, ea e sora noastră bună. Nu e codrul fratele românului? Iar zorile nu ne sunt surorile? Iar floarea-soarelui nu e sora-soarelui? Iar câprioarele nu sunt deasemenea surioarele? Astele și florile, copacii și oamenii, animalele și oamenii, — totul e legat prin sentimentul iubirii frățești. Natura e creatură, Universul întreg e creatură ca și omul, și toate sunt zămislite din nimic de Tatăl nevăzut al tuturor. Ce măreață apare această concepție în vasta poezie rituală a *Sfeștaniei* pentru ploaie! Una din cele mai adânci și mai semnificative ceremonii religioase din viața românească. În rugăciunile acelea ce se rostesc în mijlocul câmpului, sub cerul de arșiță albă, pe iarba scorjită de dogoarea secetei, se dă glas întregii vieții, dela firul de grâu până la păsărele, dela dobitoace până la nenorocitul om, — întreaga faptură înfrățită în durere se ridică în tragica implorare a milelor cerești. Sensul acestei rugăciuni s'a adâncit în popor conturându-i concepția creștină despre natura în mijlocul căreia trăiește. Cele mai nobile roade ale pământului nostru sunt strugurii și grâul — vinul și pâinea care, în Taina Impărțășaniei, se transformă miraculos în sângele și trupul Domnului. Deaceia, și în viața de toate zilele, vinul e „sângele Domnului”, iar pâinea e „fața lui Dumnezeu” sau „fața Domnului Hristos”, precum grâul înspicat și blond e „barba Domnului Hristos”. Toate aceste lucruri — câteva din mii — pe care noi, cărturarii, le-am uitat de când am pierdut contactul cu viața populară, dovedesc la orice pas cât element creștin s'a dizolvat din conținutul Bisericii în adâncul poporului încreștinându-l pe el, uneltele și vitele cu care lucrează, pământul pe care trăiește.

Precum, ignorând Biserica, pierdem sensul mai înalt al istoriei noastre, tot astfel sensul vieții populare și al artei populare ni-ar rămâne pecetluit dacă am ignora incomensurabila influență exercitată de Biserică. „Cultura — zice Nicolae Berdiaiev — e legată de cult; ea se dezvoltă pornind din cultul religios; ea e rezultatul diferențierii și a extensiunii cultului. Cugetarea filosofică, cunoașterea științifică, arhitectura, pictura, sculptura, muzica, poezia și morala, — totul e cuprins în cultul Bisericii, organic și integral, sub o formă încă nediferențiată. Cultura e legată de cultul strămoșilor și de tradiție. Ea e plină de un simbolism sacru; ea poartă în sine semnele și imaginile unei realități de ordin spiritual”. (*Destinul culturii*, în *Chroniques, II, Le roseau d'or*). Cultura noastră istorică s'a dezvoltat din Biserică, — aceasta se știe. Dar însăși cultura populară — folklorul, arta plastică, muzica, înțelepciunea proverbului, moravurile — e străbătută de duhul creator al cultului ortodox și al concepției bizantine. Bizantinismul își dizolvă elementele caracteristice până în structura intimă a creației populare. Țarigradul, orașul împărătesc, de pomină, e mirajul baladelor noastre și termenul de comparație al oricărei măreții. Strălucirea lui imperială străbate până în basme și în povești. D. N. Iorga descopere influența lui în portul național din Argeș și Muscel, a cărui origine e în costumele domnești purtate la Curtea-de-Argeș după modele bizantine. De aci pompoasa lui asemănare cu odăjdiile bisericești.

Mai departe, în plastica populară, descoperim o strânsă corespondență între caracterele ei fundamentale și stilul bizantin. Cunosător adânc al chestiunii, d. Francisc Șirato definește astfel sensul artei plastice românești: „Arta țaranului român e de invențiune, de concentrare, pătrunzând prin sentiment până la esențialul formei. El nu copiază și nu imită natura. Natura o spiritualizează prin purificare și o exprimă printr'un echivalent geometric: forma eliberată de existența corporală. Pe covoare și scoarțe, linia, pătratul și alte forme geometrice, sunt organizate și proporționate dimensional, în colori primare ce sunt gustate cu puterea unui spiritualism estetic. Formă

apare lângă formă, floare lângă floare în raporturi și legături formale. Între forme, în distanța suprafeței se întinde liniștea spirituală a adâncimii : spațiul din natură se află transpus în suprafață. Excesiv și auster, sentimentul poporului respinge grația ritmului liniar șerpuit ; nu are atracție decât pentru repetiția și alternarea ordonată a unui motiv formal. Totul devine tipic, supus unei legi de sublimă mecanică". Prin urmare, viziunea plastică a poporului e determinată nu de natură considerată ca supraordonată, ci de spiritul care își subordonează natura. De aci caracterul de spiritualitate al acestei arte care își găsește corespondența în arta cultică a Bisericii. Principiul de bază al artei bisericești, zice d. Șirato, e *credința în veșnicia esențialului formal*. „Sufletul creștinesc se avântă depe acest pământ plin de păcate, — de care îl legase antichitatea clasică, — spre lumea unde „nu este durere, nici întristare, nici suspin". În artă desprinderea de natură devine completă. Ochiul artistului nu se mai încântă de paradisul terestru și orice atitudine individualistă e comprimată. În locul naturalismului păgân, trece o artă a fantaziei ce despoaie creațiunea de orice aspect natural ridicând-o la sublima „abstracțiune" ce a făcut pe om „după chipul și asemănarea ei „prin sintetizarea formelor naturale".

„Această concepție formală se suprapune minunat simțului artistic al poporului românesc. Simț ce acum găsește corespondențe în arta cultă. Nu se datorește numai întâmplărilor istorice faptul că exprimarea artistică de pe frescele mănăstirilor este adoptată de popor, fără stingherire sufletească. Adoptarea formelor de artă bizantină se datorește unui simțimânt formal dinainte adunat. Ca și arta poporului, arta bizantină, prin concentrarea formală, ce definește cu precizie, exprimă același sentiment auster. Capacitatea poporului de a crea din nou, de-a inventa forme ce nu au decât pin esența lor raporturi cu formele naturii, găsește în arta bizantină o corespondență naturală, lipsită de constrângere". (*Francisc Șirato : Artă plastică românească*, „Gândirea", IV, 1).

Inrudirea spiritualismului estetic al poporului cu spiritualismul religios al Bisericii o găsim, aceeași, în ordinea muzicală. Cântecul nostru popular e organic legat de cântarea bisericească. Cât este de aparte, cât este de autohton acest cântec popular, se poate vedea din dificultățile pe care le întâmpinăm atunci când vrem să-l transcriem în sistemul de notație al muzicii occidentale. Am zice că acest cântec, expresie melodică a personalității noastre etnice, refuză să intre în tipare occidentale. În schimb, el se poate transcrie fără nicio dificultate în notația orientală a psaltichiei. Fiindcă structura lui tehnică este aceeași ca structura tehnică a muzicii noastre bisericești. De aceea, fără luminile psaltichiei, muzica populară nu se poate studia suficient în intimitatea particularismelor ei. Și cum cântecul popular a devenit azi izvorul de inspirație a tinerei pleiade de compozitori, eliberați, în sfârșit, de tutela estetismului abstract și europenizant a maestrului George Enescu, studiul muzicii bisericești, atât de ignorată până ieri, a devenit o necesitate. Posibilitățile de dezvoltare ale unei muzici culte românești, zice d. G. Breazu, sunt date în cântecul popular, în danțurile populare și în muzica bisericească. Și același luminat critic muzical, analizând surprinzătoarea revelație pe care ne-a dat-o Sabin Drăgoi în opera sa *Năpasta*, găsește că temele melodice ale compozitorului bănățean sunt teme populare și tehnica pe care și-a alcătuit-o e o elaborare întemeiată pe structura cântecului popular și în special pe colinde. La baza operei *Năpasta* e o inspirație de natură popular-religioasă. Și dacă această operă a stârnit atât entuziasm, e fiindcă, prin structura ei autohtonă, desfundă din adâncul sufletului nostru sedimentele ignorate a ceea ce este propriu și nobil-românesc în noi. Drumul *Năpastei* e drumul oricărei creații de artă nouă întemeiată pe vitalitatea, pe veșnica tinerețe a tradiției noastre spirituale, tăgăduită cu superbă impertinență de intelectualii-anexe.

Am insistat asupra acestor lucruri — despre care vor trebui să se scrie cărți întregi, — pentru a arăta ce ne deosebește de *Semănătorul* pe care îl continuăm în ordinea tradiționalismului autohton și pentru a indica, măcar cât de sumar, izvoarele și posibilitățile unei noi spiritualități în cultura românească. Literatura semănătoristă a înfățișat un om al pământului, un om al instinctului te-

juric, fiindcă doctrina care o însuflețea era fascinată de un ideal politic determinat. Afară de aceasta, realizarea autohtonismului semănătorist e unilaterală întrucât s'a manifestat numai în ordine literară. Noi voim să-i dăm amploare prin năzuința de a îmbrățișa toate ramurile creatoare ale spiritului românesc. În paginile *Gândirii*, Vasile Băncilă a putut vorbi despre o autohtonizare a filosofiei, iar Petre Marcu-Balș despre o autohtonizare a ordinii juridice. *Semănătorul* a avut viziunea magnifică a pământului românesc, dar n'a văzut cerul spiritualității românești. Nu-mi amintesc să fi întâlnit o preocupare de Biserică în paginile *Semănătorului* nici dacă lumina ei a străbătut vreo creație semănătoristă. Deaceia omul semănătorist e omul pământului și omul naturii. Sensul acestei literaturi e local cu cât e mai apropiat de pământ și subordonat ideii politice.

Peste pământul, pe care am învățat să-l iubim din *Semănătorul*, noi vedem arcuindu-se coviltirul de azur al Bisericii ortodoxe. Noi vedem substanța acestei Biserici amestecată pretutindeni cu substanța etnică. Pentru noi și pentru cei cari vor veni după noi, sensul istoriei noastre și al vieții și artei populare rămâne pecetluit dacă nu ținem seamă de factorul creștin. *El e tradiția eternă a Spiritului care, în ordinea omenească, se suprapune tradiției autohtone*. Precum prin harurile Tailnelor ei, Biserica sfințește viața omenească și întreaga făptură, tot astfel caracterele ei cultice s'au adâncit în zămislirile poporului, împrumutându-le un înțeles spiritualist mai presus de natura înconjurătoare. Tendința spre abstractizare a acestor zămisliri este o tendință de eliberare din materie și de universalizare a particularului. Regula teologică a tradiției este că această tradiție e valabilă pretutindeni, totdeauna și pentru toți. Ea e regula adevărului universal al Duhului. Tradiția etnică, permanentă și vie în limitele autohtonismului, se eliberează și se spiritualizează, odată absorbită în puterea tradiției eterne a Bisericii. Biserica e comunitatea universală întemeiată pe legătura de credință, de speranță și de dragoste a tuturor credincioșilor și, totdeauna, comunitatea eternă a celor vii cu cei morți și cu cei cari se vor naște, — sub semnul învierii lui Hristos. Bazată pe aceeași credință, pe aceeași speranță și pe aceeași dragoste, comunitatea națională se regăsește transfigurată în comunitatea Bisericii. Ordinea ei locală și temporală se transpune în ordinea universală și veșnică. Ce perspective adânci capătă, bunăoară, cultul strămoșilor prin cultul sfinților, cultul solidarității naționale prin cultul dragostei creștine, credința în vitalitatea noastră prin credința în înviere și nemurire, sensul culturii prin sensul spiritualist al cultului! Dacă Biserica este — precum este — indistructibil legată de popor, autohtonismul nostru creator, întemeiat pe adevărurile vii ale poporului, cuprinde în sine posibilitatea unei transfigurări și spiritualizări. Directivele viitorului nostru n'avem să le căutăm aiurea; ele sunt date — ca niște fragmente de infinit — în substanța intraistorică a tradiției noastre. De aceea metoda artei și a culturii noastre nu poate fi lepădarea de popor pe care o predică tânărul nihilism inconștient, ci demofilia creștină prin care vom ajunge la înțelegerea adâncului misterios al poporului.

Un gânditor care și-a plimbat în jurul planetei o extraordinară intuiție filosofică și care descopere la baza fiecărei culturi spiritul autohton, Hermann Keyserling, vizitându-ne acum doi ani, ne-a închinat în noua sa carte *Das Spektrum Europas* câteva pagini (405—412) de reală înțelegere. Keyserling crede că dacă românii au o misiune europeană de îndeplinit, această misiune stă în „a redeștepta la o viață nouă bizantinismul”. „Și, firește, zice dânsul, acest popor și această țară pot să aibă un mare viitor”. Pe ce se poate întemeia acest viitor? În rândul întâiu pe inteligența noastră, pe spiritul viu ce ne caracterizează și pe care noi îl atribuim latinității, dar Keyserling ni-l vede moștenit dela Bizanț. „Dacă astăzi dintre toți ne-francezii, românii posedă în deosebi *esprit* în sens francez, aceasta vine de acolo că, înainte de Paris, acest *esprit* se găsea în deosebi nu la Roma, ci la Atena și apoi la Constantinopol”. Prestigiul pe care îl exercită asupra noastră Parisul amăgește clasa intelectualilor noștri să creadă că acest spirit l-am împrumutat dela francezi. Această categorie de intelectuali europenizanți Keyserling o vede, după fosta noastră aristocrație, osândită la fel nimicniciiei: „Bucureștiul aduce fantastic cu Rusia țaristă; el e un St. Petersbrug în minia-

tură. Precum acesta s'a prăbușit fiindcă îi lipsia puterea lăuntrică, tot astfel se stinge românismul care n'a cunoscut până acum decât străinătatea". Și după această condamnare la moarte spirituală pe care intelectualii noștri europenizanți o primesc din partea unui european adevărat, Keyserling constată această „forță lăuntrică”, fără care nu se poate crea o cultură proprie, în popor și în Biserică. Tărâtimea e „substanțial sănătoasă și substanțial conservativă ca toate rasele foarte vechi”. La rândul ei „Biserica românească e, fără îndoială, *vie*. Numai aici elementul greco-ortodox n'a încrămenit. Și astfel bizantinul numai în România ar putea trăi o renaștere în sfera religioasă, întrucât religiozitatea necesară există. În alte sfere, absolut sigur numai aici. Potrivit legii unicității, renașterile isbutesc numai în corpuri noi. Astfel se reîntoarce vechea Eladă ca artă în Renaștere, ca spirit în clasicismul francez și, în sfârșit, ca filosofie în corpul idealismului german. În Grecia sigur Elada nu va reînvia niciodată. Nici Bizanțul însă, această nouă monadă culturală față de vechea Eladă. Pe acesta eu îl socot predestinat la o nouă întrupare în slavism. Pretutindeni unde s'a întâmplat aceasta, în Bulgaria, Serbia și Rusia medievală, fenomenul a apărut autentic. Dar totuși pe înălțimi culturale neînsemnate, fiindcă contrastul cultural între aceste popoare și Bizanț era prea mare. În România, dimpotrivă, bizantinismul ar putea să renască în cea mai înaltă expresie a lui”.

Iată deci ideile noastre confirmate și de un european incontestabil.

DE-O FI SĂ FIE RAIUL...

DE
ION PILLAT

De-o fi să fie raiul, să fie un zăvoi
Cu sălciile 'n muguri și ierburile moi,
Cu miei priori — tot îngeri albi, plăpânzi și goi —
Și apa pe sub ramuri să cânte ca un roi
De-albine nevăzute ce cată miere 'n flori.

De-o fi să fie raiul, să fie-un lan de grâu,
In vântul dimineții să miște ca un râu,
In soarele de-amiază să ardă aur greu,
Să intre 'n el arhangheli cu secera în brâu
Și umbra lor albastră să dăinue târziu.

De-o fi să fie raiul, să fie-un deal cu vii,
Cu prune cum e bruma și mere arămii.
De-asupra lui să sboare cu frunza cea dintâi
Un stol de păsări albe vâslind prin zări pustii,
Țipând a toamnă lungă ca dorul meu să'l știu.

De-o fi să fie raiul, să fie-un câmp de nea,
Să scânteie zăpada aprinsă stea cu stea
Și zurgălăi de sănii să sune cum suna
In țara mea, pe vremuri, copilăria mea
Când toată tinerețea, iubire, te-aștepta.

U L T I M A A U Z I R E

A UNUI CUVIOS PE NĂSĂLIE GATA INTRU ADORMIRFA SUB GLIE.

DE

S A N D U T U D O R

Omul vorbind cu sine prin glasul minții lui.

Aud în bănuială de umbră pământească
pașii străvezii, zvonire de unde de lumină,
pe domnul meu mergându-și sunarea lor cerească,
vestirea Dimineții ce 'n veacuri va să vină.

Glasul întâiului străin-purtător de pală de foc : Mihail

În clipe mici răsună a voastră zi de humă
de n'auziți tăișul de limpezimi de spadă
ce peste voi ridică Pronia ce mă 'ndrumă
când Cartea Tainei lasă șapte peceti să-i cadă.
Eu suflu cea din urmă scânteie de pe vatră
în flăcărări de aripi să bați în vântul Morții
și spulberat cu trupul spre baștina de piatră
s'aștepți sub talpa Crucii sunând deschisul Porții.

Alt glas de străin cu mâini aducătoare de har : Rafail.

Cu palme desfăcute, liturgică strigare,
din Inima Troiții cer har să-ți izvorască
prin oase cuvioase bine mirositoare,

oloi' prea sfânt din care să se tămăduiască,
sub jeluiri de clopot, prohod de toacă 'n lemne.
lunatecii tristeții, fecioarele nebune,
cei ce mai au credință în visuri și în semne
într'o năstrapă de-aur în mir să mi te-adune.

Glasul străinului mezin ce ține floarea de crin : Gavril.

A treia zi voi merge întru Bună-Vestire,
la cea ce turna-vor spre tine greu pământ
voi duce crinul proaspăt cu lujerul subțire
din pieptu-ți de călugăr crescut prin giulgiul sfânt.
Mirozna lui din moarte suind din floarea 'naltă,
peste simțiri va trece, spre dincolo de viață,
pre cei rămași în urmă sub zarea ceastălaltă
nădăjduind Ajunul sfintei Schimbări la față.

Omul dondănește iar cu glasul minții lui.

Ce ochi au cei trei îngeri ce-i ține 'n foc făclia!
Oglinzi de veșnicie prin cari strevăd deplin.
Aș vrea să țip. Văd umeri purtându-mi nășălia.
Dați Paloșul! Năstrapa! Dați lujerul de crin!
Scobor la fund. Vin bulgări. Pe piept simt toată glia.

SIMFONIA FANTASTICĂ

DE

CEZAR PETRESCU

Cei doi vecini, nu-și mai găseau astâmpăr.

Se răsuceau în fotolii; aruncau sfruntate ochiade femeilor în largi decolteuri pudrate; își împărtășeau indiscret păreri ghiduse asupra sânilor, umerilor și spinările expuse goale la vedere; făceau aluzii deșănțate la peripeții care-i legau dintr'un trecut, de bună seamă nu se prea îndepărtat și în orice caz, besmetic.

Grigore Stolnicu, era silit să-i asculte. Martir fără voie, încarcerat între brațele fotoliului roșu, la început se amuzase. Sfârșea, prin a-i urî cu înverșunare.

Ii fusese ușor să înțeleagă, cum dintre cei doi gureși și măscăroși tovarăși de bancă; unul era bucureștean de baștină, celălalt provincial de curând debarcat în Gara de Nord, pentru un desmăț de câteva nopți.

Vorbeau despre o dansatoare de cabaret, cu care petrecuseră până dimineața la patru, așteptându-i și la acest miez de noapte, cu o fidelitate profesională. Și-o cedau unul altuia, înduiosător de mărinimoși. Pe urmă, trecură în revistă, toate însușirile și metehnele cântărețelor, dansatoarelor și acrobatelor din diferite varieturi, pomenind despre crupa, coapsele și temperamentul fiecăreia, cu recea competență a unor arbitri, într'un grajd de curse. Și iarăși râdeau.

Erau tineri și erau porniți să se învesească de tot, să muște din toate poftetele cu dinții plini, să nu cruțe nici o cuviincioasă pudoare și să nu piardă nici un prilej de desfăt.

Mai ales pentru această tinerețe provocatoare și șgomotoasă, Grigore Stolnicu, om grav și ursuz, profesor universitar respectat și temut, îi ura cu toată răceala onestității ofensate.

După schimbul de suveniruri comune, care le-au deslănțuit alte chicotiri de râs, pricepu că „indivizii” — așa îi numea în gând — au făcut oștirea împreună și că acolo, au legat prieteșug.

Provincialul, căuta să dovedească fostului camarad că nu l-a acoperit sgura mediocrității de mocnită urbe periferică.

De aceia se întrecea încă în reflecții mai nerușinate, se chinuia să privească mai impertinent prin monoculul încrustat cu mare suferință sub arcada sprincenei drepte și rotea, cu aroganță de irezistibil Don-Juan, un obraz învinețit de gulerul prea strâmt, punctat cu coșuri roșii, pe care amidonul pudrei albăstriei le scopse mai desguștător.

Numai grija stăruitoare, cu care își pipăia din minut în minut funta îngustă, de smocking și coșcova prea scrobită a cămășii, trăda o ireparabilă stângăcie, de târgoveț îndumnicat.

Un semnal, întâi sfios, de aplauze, pe urmă contagionat din bancă în bancă, dinspre fund spre rândurile din față și susținut de tropăieturile călcâielor, răcori nerăbdarea publicului. Grigore Stolnicu, se bucură că odată cu începutul concertului, vecinii vor fi constrânși la tăcere.

Dar nu-i era dat să scape atât de ușor.

În loja dealături, intrase un grup, întâmpinat de plecăciunile vânzătorului de programe. Un domn cu superbă și majestoasă barbă revărsată pe piept; o doamnă bătrână și puțină la trup, cu ochelari de guvernanta; o alta, tânără, de o absență și extraterestră înfățișare; un june sclivisit și surăzător, care îndată schimbă cu prietenul provincialului din bancă, un imperceptibil semn din pleoape, ca o dinainte hotărâtă complicitate de masoni.

Toate privirile năclăiete în marasmul așteptării, se întoarseră cu o înviorată curiozitate la femeia în vestmânt verde-auriu, de stil, care era într'adevăr cel mai nobil și mai pur exemplar de frumusețe femească, din această sală. Lornioanele și binocurile celorlalte femei, ca întotdeauna s'au ținut să scormonească lacom și pizmăreț, fiecare boabă de perlă a colierului, fiecare cută a rochiei, fiecare buclă a părului.

Femeia în haină verde, primea cu simplitate și nepăsare acest omagiu, cu care desigur fusese dintotdeauna deprinsă.

Surâzând elegiac vidului, fără să privească la nimic, juca distrat șiragul perlelor între degetele lungi, subțiri și afinizate, ca toate mâinile care n'au făcut niciodată nimic. Spuma aurie a părului, sburlit într'o savantă neorânduială, pune luminoasă aureolă în jurul obrazului cu ovalul pur, deasupra ochilor de culoarea palidă a violetei.

Junele din provincie, rămase o clipă cu toată obrăznicia înecată în gâtjej. Dezarmat, nu găsi nici un rânjet cu duh, să spurce nepământeasca făptură. Era ceva nou și de-o gingașe fragilitate, cum nu se vedea în capitala lui județeană, unde femeile au sâni lăptoși de doică și mâini noduroase de spălătoriță, cu toate rochiile mai scurte de genunchi și cu toate pălăriile comandate direct din *Rue de la Paix*.

Își rosti, sincera și spontană minunare, într'un : Aaaa! bleg și prelung. Pe urmă, cu nevino-vată curiozitate, vru să afle cum se numește și din ce eterice spații interastrale, a descins în această lume grosolană și hădă.

Era acum rândul prietenului să-l uimească.

Și-l uimi într'adevăr într'atât, încât uitând rolul de cinic și feroce fante venit în Capitală să calce pe inimi sfâșiate, scăpă monoculul din arcada asprincenii, îl prinse în palmă și nu-și aminti să-l încrusteze la loc, ascultând cu cea mai prostită și totală renunțare la sine.

Celălalt, cu programul concertului făcut paravan gurei, îi povestea întrerupt, în grăbit rezumat stenografic :

— „...Ăla cu barbă : Ghiojdeanu, consilier la Casație... Soțul. Eternul încornorat... Baba : un fel de rudă de departe... Damă de companie. Și ea?... O podoabă! Cât o vezi de sfântă e la al șaselea sau la al șaptelea amant... Asupra cifrei exacte, există încă o controversă... Pe trei, îi cunosc eu, sunt amic... Actualul, e tipul din spatele ei, Gicu, prieten bun. Durează mai mult decât toți ceilalți... Tip tare... Il admir. Parol!... Nelipsit în casă, nelipsit la masă, indispensabil seara, la teatru și la concerte. Vara în vilegiatură. Iarna în străinătate. Fumează țigările soțului, comandă mâncările care-i plac, dă ordin servitorilor. Trio perfect! Și-a pus în gând să-l facă pe Ghiojdeanu să-și radă barba. Așa, numai din sadism. Zece, din Club, am prins pariu cu el că n'are să isbu-

tească. Ghiojdeanu e identificat cu barba... E ca să zic așa : o barbă cu om, nu un om cu barbă... O barbă celebră cu om. Cea mai frumoasă barbă din Capitală... Fără barbă, nici nu și-l închi-
puie nimeni. Ar fi ca o sinucidere... Un *capitis diminutio*! Și mă tem acum, că o să pierdem
cu toții : Ghiojdeanu, barba, iar noi, pariul... Gicu, și-a asigurat concursul femeii. Iar când vrea
femeia!... Ce nu face, când vrea, femeia? Ți-am spus, că e teribil, tipul!

— Exagerezi și tu! spuse fostul camarad, fără convingere, săltând pe dos și pe față, lentila
monoclului în palmă, cașicum ar fi jucat banul sau pajura să vadă dacă sunt de crezut ori nu,
asemenea infamii și dacă nu cumva prietenul, vrea să-l pună la încercare și să-și rădă de credu-
litatea lui provincială.

— Exagerez? Păcat că pleci peste două zile! Până la sfârșitul săptămânei, ai vedea minunea
minunelor, de care au să se crucească toți Bucureștii... Duminică la zece seara, expiră termenul
pariului, și Gicu ne-a jurat că are să se prezinte cu el, la Operă, tuns, ras și frezat... Privește și tu!...

Spunând, se uită spre lojă, cum se uită și camaradul din provincie, cum se uită fără voie și
Grigore Stolnicu, profesorul grav și posac.

Femeia în verde privea serafic, în nevăzut. Domnul cu barbă, își desmierda dragostos și me-
lancolic, podoaba celebră în toată Capitala. Iar de la spatele femeii, Gicu clipind mehenghiu și
triumfător din ochi, făcu un semn prietenului, cu dosul mâinei dealungul obrazului, plimbând un
briciu invizibil.

— Ai văzut? E sigur pe el, tipul!

— Și ălălat?... Consilierul... Ce imbecil!... Cum poate suporta? se indignă amicul din
provincie.

— De ce, imbecil?... O iubește și atâta tot... O iubește și trebuie să suporte. Se face că nu
vede, sau poate că nici nu vede... Toți soții sunt imbecili, prin definiție.

„Canaliile! Ce canali, de luat în palme!” — se frământă pe loc, prizonier între brațele foto-
liului, Grigore Stolnicu, solidar cu soarta soților fiindcă și el era însurat ; mâhnit pentru soarta
consilierului cu barbă celebră, fiindcă îl cunoștea vag, de la băi, de acum doi ani, când se arătase
un cărturar subțire și un om de lume, cu deosebire :abil.

Un murmur în toată sala și un foșnet de programe, anunță însfârșit începutul.

Strunele vioarelor suspinară gătuite acorduri, contrabașul gemu ca un bondar aterizând, o
piculină chicoti gădilată. Intră cu pași svelți de menuet „Maestrul” — alintată odraslă a Capitalei,
primit cu sonorele aplauze ale tuturor palmelor subțiri de femei. Surăse, salutând și mulțumind
cu grație de elastic paj năpârlit de bucle ; porunci cu bagheta cucernică tăcere și răsucindu-se în
călcăie, îndoliat greer cu plastron alb, crucifică brusc brațele în aer deslănțuind toate alămurile.

Grigore Stolnicu răsuflă ușurat. Efluviul sunetelor îl legănă îndată, într-o lume odihnitoare,
după jumătatea de ceas, cât îndurase supliciuul vecinătății care-i scrâșnise pe nervi.

Ascultă atent și grav, cum săvârșea cele mai neînsemnate acte ale vieții. Cu toată încordarea
de fost elev sânguincios și de dascăl care își prepară fiecare lecție, metodic și savant, cu un impu-
nător dosar de fișe. Nu iubea muzica și nici nu o înțelegea. Dar tocmai de aceea, ca să-și combată
o nevrednică infirmitate, își poruncise să nu lipsească toată iarna, de la niciun concert. Și la
acesta, dintâi, venise pregătit, după două ceasuri de conștiincioasă inițiere, citind într-o enciclo-
pedie muzicală viața și opera fiecărui compozitor din program, interpretarea bucăților și comen-
tariile criticilor cu autoritate mondială.

Nu pricepea și nu simțea — dar de cea dintâi simfonie, fu deplin mulțumit.

Corespundea întru totul, prescripțiilor din enciclopedie.

Urmărise pe rând : cum adoarme pădurea cu ultimile triluri de păsări, cum susură somno-
roase isvoarele, cum apar amantii îmbrățișați și cum răsare luna : toată ascensiunea crescândă a
pasiunii, jurămintele, apariția înșelatului care a pândit, lupta din codru, moartea amantului, bocetul

despletit al femeii la care participă deșteptate toate acordurile vii ale pădurei, acalmia dinainte de zori și răsăritul triumfal, în cântecul cristalin gălgâit al ciocârliei... Fără enciclopedia deacasă, i s'ar fi părut o înșiruire incoherentă de sunete. Prevenit, participă la toată desfășurarea orchestrală și aplaudă cu însuflețirea recunoscătoare, a omului care a mai descoperit încă un prilej, să-și dovedească o superioritate necunoscută.

Când Maestrul mulțumi cabotin, la necurmata detunare a aplauzelor, înclinându-și alintat mijlocul subțire, Grigore Stolnicu se răsuci și el să privească sala, în urmă, cu sentimentul că ceva din aceste aplauze i se adresau și lui, ca unuia care se identificase atât de miraculos, de la prima dată, cu toate instrumentele de coarde și de vânt, ale Filarmoniceii.

Cu întărită încredere, de auditor acum bine încercat și predestinat unei apropiate și totale competențe, se instalează mai vârtos în jâlț, să asculte partea a doua.

Cunoștea din textul enciclopediei, legenda pe care se afla brodat poemul simfonic. „Către sfârșitul tinereții sale, magii spunându-i că steaua-i apune, Iskender străbate Iranul căutând floarea nemuririi...”. Grigore Stolnicu surâse satisfăcut, cu o dinainte aprobare. Se încrunță însă îndată, îndreptându-se de mijloc, contrariat. Nu regăsea nimic. După lunga melodie a vioarelor, bașii au rămas singuri ca în marșul funebru, din Eroica lui Beethoven. Cercetă programul. Scria negru pe alb : Paul Dukas — Peri.

Nu el, așa dar, și nu programul, se înșelau, ci întreaga orchestră.

Tânărul din provincie, cu gâtul sufocat în gulerul prea înalt și strâmt, îi ghici nedumerirea și se plecă binevoitor, să-i șoptească, eliptic :

— ...S'a schimbat, eri... repetiția generală „Simfonia fantastică”... Cererea publicului... A fost anunțat în ziare...

Grigore Stolnicu, căută să mulțumească, neplăcut surprins că un individ atât de antipatic îi ghicise nedumerirea și era mai informat decât el. Mai mult : fu ofensat că amândoi vecinii, cu toate deșănțatele lor chicote și reflexii din pauză, ascultau atât de atent, păreau că înțeleg și simt cu atâta convingere, introducerea Simfoniei despre care el nu știa nimic și nici nu auzise vreodată. „Desigur se prefac. Snobi desgustători!”

Tinerii, ascultau însă cu sinceră participare, fiindcă toată flecăreala lor necuviincioasă de adineori, nu-i împiedica să simtă cu toată ființa, ceiace Grigore Stolnicu nu apucase să învețe din enciclopedia lui nou-nouță, în două volume.

Iși adună toată luarea aminte. Vioarele îi vorbeau însă într'o limbă cu desăvârșire streină. Înăbuși un căscat. Inchise o clipă ochii și îi deschise îndată, amintindu-și ce-ar putea să creadă și să spună cei din sală, care l-ar recunoaște, pe el, Grigore Stolnicu, profesor grav și respectat, moșăind de somn, la concerte. Deschise ochii. Flautul anunța apariția iubitei, în ceiace Berlioz numise „ideia fixă” a Simfoniei. Grigore Stolnicu văzu altceva. Înaintea privirei, îi căzu pricina tuturor întâmplărilor care aveau să-i cutremure și să-i răstoarne viața.

În jâlțul din față, se afla un domn chel, scurt și gras. Una din acele chelii totale, perfecte și lucioase, care oglindesc lumina candelabrelor ca globurile poleite din grădini. Iar pe chelie, se plimba o muscă... O muscă la sfârșitul lui Noembrie, aceasta dovedea o vitalitate excepțională ! Desigur o muscă desmorțită de căldura încropită a caloriferului.

Musca se plimba pe luciul cheliei, parcurgând-o în linie dreaptă și în diagonale, descriind cercuri și traversând-o grăbit, ca și cum și-ar fi amintit deodată, că a uitat ceva în celălalt capăt. S'ar fi spus că se încapăținează să descopere un cât de invizibil cusur acestei sfere perfecte : o imperceptibilă neregularitate ori un fir de păr. Sau poate că dresază un plan parcelat al acestei suprafețe desăvârșit netede, o măsurătoare, după o metodă inedită și proprie, de arpentaj.

Domnul gras, încercă de câteva ori, să curme lipicioasa promenadă, ridicând brațul scurt să alunge insecta. Apărarea fu stângace și fără efect. Mâna nu ajungea până la destinație : musca se ridica în linie dreaptă, descria câteva evoluții de sbor planat, pe urmă revenea descinzând direct pe chelie, hipnotizată de oglinda sferică.

Posesorul cheliei renunță la neisbutitele tentative.

Dar Grigore Stolnicu, el, nu putea renunța.

Se simți fascinat de chelia roză și de minuțioasele explorări ale muștei, străbătând în toate direcțiile acest deșert sticlos, fără oaza unui smoc de păr. Cu absurd și concentrat interes, urmări zigzaturile capricioase, așteptă neliniștit, de câte ori musca se oprea. Nesimțirea domnului din față, îl jigne personal, ca o inferioară nesimțire a întregii spețe umane. Cum de poate îndura? O muscă parcurgând cu mersul ei aderent o chelie, trebuie să fie cea mai iritantă senzație... Și ălălalt, ascultă, fără nici un semn de impaciță.

El nu mai ascultă nimic : orchestra cu toate cele șazeci de instrumente și cu Maestrul gesticulând din baghetă, nici nu mai există. E cu totul, adunat aci, la chelia hipnotică și la excursia muștei.

Un îndemn rău, absurd și bolnav, pe care îl cunoaște și de altădată, și-a pus stăpânire pe dânsul... Dacă celălalt nu simte, trebuie să alunge el musca, fiindcă nu circulă numai pe bila luciu-trandafir a necunoscutului din față, ci îi pare că îl gădila cu mersul ei mărunț, aci, direct, pe meningea lui Grigore Stolnicu.

Orchestra cânta scena câmpenească : cei doi păstori dialogând din cornul englez și oboi, în susurul arborilor legănați de vânt.

Grigore Stolnicu, începu să sufle și el, ușor, printre buze, aplecându-se și slobozind asupra dezerticului peisagiu lipsit de vegetație din chelia domnului, o boare abia simțită, ca un austru primăvăratec.

Musca alarmată de acest anormal fenomen atmosferic, se opri, cercetând parcă să vadă dacă nu e o simplă părere. Iși șterse cu două labe mustățile invizibile. Înaintă câțiva pași, să constate dacă vântul e de caracter general, sau numai local. Se ridică în sbor planat, să verifice până la ce înălțime au putere curenții, și ateriză imediat, lămurită că are deaface numai cu un fenomen parțial.

Celii și bașii orchestrei, anunțau apariția iubitei în mintea îndrăgostitului. Inima i s'a oprit, o presimțire dureroasă i-a sfredelit gândul ; — „Dacă iubita îl înșală?” Grigore Stolnicu și-a înțet și el suflarea, care transformă austrul în început furtunos de crivăț, păstrând în acelaș timp aerul cel mai nepăsător din lume, cu ochii întredeschiși și cu totul absorbit la melodia păstorului, rămasă fără răspuns.

Domnul chel din față, se mișcă strângând gulerul hainei mai înalt, pe ceafă. Desigur protesta lăuntric împotriva acestui Ateneu atât de prost gospodărit, încât lasă curentul ușilor deschise să nenorocească lumea nădușită.

Musca fixase înșfârșit un punct, care îi părea din cine știe ce tainică pricină demn de deosebită atenție.

Sondă cu trompa, pipăind terenul intact, cum fac căutătorii de izvoare, cu varga, când descoperă după magnetismul planetei, șuvoale subterane de apă. Poate căuta porii nevăzuți, pe unde brobonește sudoarea. Făcea câțiva pași deandaratele, descria un cerc, se înălța plutind suspendată, să privească terenul din ansamblu, și revenea, încăpățânându-se să ciocănească în acelaș și acelaș punct.

Posesorul cheliei, asculta cu absorbită luare aminte de meloman. Câteodată numai, mișca toată chelia pe oasele craniului, ca o perucă de boscar trasă cu o nevăzută sfoară. Musca nu simțea, cum nu simt pământeni mișcările de rotație și de translație ale planetei. Intrepidă, ciocănea înainte.

Grigore Stolnicu, își șterse un rând de sudori.

Căută cu desnădejde să gândească la altceva, ignorând existența muștei și existența cheliei. Se uită în plafonul roșu și circular, înflorit în greoaie ornamente ca sala de sudație a unei băi turcești. Numără becurile, făcând proba numărătorii de la dreapta la stânga și invers. Citii cu luare aminte, data de deasupra scenei : 1888, și inscripțiile rememorând artele și științele umane : Fizica, matematica, geografia, muzica, pictura.

Cu ochii închiși, căută să-și imagineze cum ar înțelege el, episoadele zugrăvite în locul rezervat pentru marea frescă... Pe urmă, își recapitulă toate clădirile antice cu dom circular, după a căror chip și asemănare a fost clădit Ateneul : Panteonul lui Agrippa, Castel Sant-Angelo, Mausoleul lui Frederic cel Mare, Biserica Sfânta—Constanța din Roma.

Cugetul îi rătăcea în cele mai depărtate și diverse domenii : adânc în timp, și departe, la capătul lumii, dar ochii reveneau încăpățânat la musca drăcește danțându-i sub privire ; iar îndemnul rău și tiranic, îl împingea să încerce cele mai nevrednice mijloace, pentru a o alunga să-și caute altă chelie în sala, slavă domnului, populată cu îndestule chelii, cu a dirijorului, în frunte.

„*Marche au supplice*”, allegretto non troppo, cântă acum orchestra. Artistul visează că și-a omorât iubita. E osândit la moarte și târât la locul execuției. Pași mărunți, ca ai muștei, însoțesc convoiul. Neașteptat, cu o șiretenie lipsită de premeditare, Grigore Stolnicu se prefăcu că strănută. Musca sbuică o singură clipă și reveni, cu promptitudinea unei santinele care nu-și părăsește postul până la moartea.

Domnul, absorbit, nici nu luă seamă la aceste peripeții. Grigore Stolnicu își aminti o scurtă și amară povestire a lui Cehov, unde un copist e dat afară din slujbă și moare, fiindcă a strănutat într-o seară, ireverențios, la un spectacol, în spatele unui personaj important.

Se acăță de această nădejde, silindu-se să-și aducă aminte unde a citit istoria, când, cum era cartea și cum se numeau personagiile... Mîntea îi refuză orice lumină într'un negru neant : ochii reveneau fascinați la obsedanta insectă, care trăgea pe globul de fildeș roz, nevăzute meridiane, transversale paralele și poate liniile unor himerice curse de vapoare, cum se văd punctate drumurile transatlanticelor, pe sferile pământești din vitrina companiilor de navigație.

Întoarse capul, să-și distreze privirea în altă parte, în sală.

Văzu loja, în care se afla femeia în haină verde ascultând cu bărbia în pumn și cu ochi angelici ; la spatele ei, Gicu, tipul tare ; alături consilierul cu barbă celebră, desmierdându-și gânditor somptuoasa podoabă a virilității... Vru să reconstituie romanul sau drama sau comedia acestui grup conjugal : ochii se întoarseră alarmați la dansul muștei pe chelie, cașicum s'ar fi îngrijorat ca nu cumva să sfârșească înainte de a prinde de veste.

Oftând, se așternu încruntat, cu toată încordarea voinței, să asculte... „Visul unei nopți de sabbat”, cânta acum orchestra. Artistul se crede într'o horă de strigoi, înconjurat de năluci înfiorătoare și de monștri hidoși, adunați să dănțuiască la înmormântarea lui. Instrumentele se întreceau în bizare sunete stridente ; la țipete îndepărtate răspund alte țipete de aproape. Grigore Stolnicu își alege din toată estrada, un personaj și un instrument, care să-i ținuiască toată obsesia, substituindu-se infamei gâze și hipnoticei chelii.

O clipă crezu că a găsit.

În stînga și în fundul scenei, contrabasul îi păru demn de toată atențiunea.

Îl ținea de gât, un personaj înalt, grav și cu barbă, mândru de instrument și mândru de rolul său. Când nu cânta, părea tot atât de fălos ca un australian din ținuturile hiperboreene, pozând înaintea unui aparat fotografic, alături de un instrument bizar și monstruos : poate armă de vânătoare, poate instrument muzical, poate cutie misterioasă de vrăji, poate un idol...

Deodată se apropia un pas. Strângea gâtul cutiei sonore de lemn, s'o asfixieze. Trăgea cu arcușul câteva mârâituri joase, ca o borboroseală de înecat, reteza un sunet înăbușindu-l pe strună, și imediat, după ce sfârșea, rezemat într'un picior, în neclintire de statuie, privea triumfător sala cu o superbie demnă de un mai nobil rol.

Ochii lui Grigore Stolnicu, însă, reci la acest vesel și atrăgător spectacol, se întorceau irezistibil la muscă și la chelie.

Strigoi dănțuiau urlând mai desfrânat. Iubita apare la orgie valpurgică și e întâmpinată cu chiote desmățate ; melodia ei și-a pierdut noblețea timidă, e acum un joc trivial și grotesc. Toată orchestra pare molipsită de frenezia rea și deșănțată, toate instrumentele urlă și chicotesc infernal,

iar musca de chelie, cașicum ar întrupa în minuscula ei făptură tot clocotul acesta nebunesc, sare, horește, se învâрте, ٲupăie și bate din piteni pe luciul sticlos.

Grigore Stolnicu simte un gând stupid invadându-l : „Să ridice palma ușor, uite așa, ușor, și plisc! să turtească musca jucăușă, curmându-i besmeticul danٲ”.

Își șterse fruntea, cu batista mototolită de sudoare. Ca din greșeală, cercă un vicleșug : mișcându-se din loc, atinse cu programul chelia, alungând musca o clipă și cerându-și politicoș, iertare.

Domnul se răsuci pe jumătate, plescăind un „ٲiٲi”! impacientat. Tânărul vecin, cu obrazul punctat de coșuri îl privi curios și nedumerit. Gulerul lui Grigore Stolnicu, deveni learcă de nădușeală, să-l storci.

Știa acum, că nu va mai scăpa, decât fugind. Își încleștă amândouă mâinele de brațele fotoliului, cu ochii lărgiți la sabatul muștei, cu toată voința desnădăjduit încordată, să nu dea ascultare îndemnului perfid : „Uite așa! Ușor, ridic palma ușor de tot, ușurel și pe urmă fulgerător : plișchi!”

Nebuneasca orgie a orchestrei și năucul danٲ al muștei atingeau paroxismul : în stridentă întrecere de chiote se amestecau dăngăte funebre de clopot, parodia de *Dies irae*, se împletea cu hora de strigoi, toate alămurile, coardele, clapele, tobele, deslănțuite, umpleau sala de toate răcnetele iadului și se concentrau în mărunțul joc pe loc, al găzei demonice.

În ignoranța lui totală de muzică, Grigore Stolnicu nu știa măcar când va sfârși simfonia, să-i sfârșească și lui supliciul. Încă zece minute? Cinci? O! De-ar rezista, să nu ridice palma ușor, uite așa, ușurel-ușurel, și repede, plișchi! să curme chindia muștei.

Nu așteptă nici zece minute, nici cinci. Cu înfățișare suferindă, și neținând seamă de toate ٲiștiturile scandalizate, își făcu loc, ridicând tot șirul publicului din bancă și fugi spre ieșire, la aer și la libertate...

Cu mâna rezemată de perete, încălțându-și galoșii la garderobă, simți cum îl scutură frigul culuoarelor glaciale, prin cămașa ud lipită de trup.

Nu așteaptă rest, lăsând mărinimos bancnota întreagă, și călcă dușmănos cu gulerul blănii ridicat, pe scări, în noaptea rece și pură.

Ningea.

Cea dintâi ninsoare din acest an. Când intrase în sală, abia fulguiau câteva stelute singurate și timide. Acum se așternuse pe iarnă deplină.

Sub picioare, zăpada se strivea moale și mătăsoasă. În vitrinele luminoase, fulgii jucau festiv, ca o ninsoare artificială, de teatru.

Femeile înfășurate în blănuri bogate și calde, chicoteau sonor întinzând mâinele goale să culeagă stelele cristaline și albe, își ofereau obrații să simtă acățându-se fulgii în gene, vorbeau vesel și bucuros, cum fac întotdeauna orășenii la prima ninsoare.

Grigore Stolnicu, pășea în această îmbucurare, încrunțat și desnădăjduit.

El știa ce înseamnă aceasta, iar sufletul îi era amar.

Porni spre Șosea. Mișcare — îi trebuia mișcare! Și grăbind pașii — fugea de el.

„A treia oară! Aceasta mi se întâmplă a treia oară!” — își repetă, scuturat de frigul care-i îngheța cămașa udă, sub blană.

Intr'adevăr, aceasta i se întâmpla a treia oară, în doi ani.

Ceva necunoscut, insinuant, rău și inexplicabil, se strecura în viața lui simplă, rectilină și lipsită până atunci, de orice mister și orice surprize.

Era om tare, stăpân pe el, măsurat în fiecare act, când o imperceptibilă sminteală a mecanismului precis, îl alarma acum pentru a treia oară, făcându-l să se aplece cu spaimă deasupra unei genune — atras afund, irezistibil. Nu se recunoștea. Nu-și explica. El, care își explică totul și nu întâmpinase în viața-i, nici o turburare și nici un obstacol.

Căci era un rar și mândru exemplar omenesc, Grigore Stolnicu — „acest fiu al operei sale, glorie a învățământului și științei românești”, cum îl numea cu drept cuvânt, un anuar universitar, sub fotografia în ٲapână ținută de gală, cu tot șiragul de decorații făcând zaimf multicolor deasupra inimei.

Totul fusese în existența lui socotit ; totul prevenea înlăturând cu ani înainte, cea mai neînsemnată stavilă care i-ar fi întârziat înălțarea metodică. Grigore Ionescu, sunase actul de naștere. Grigore Ionescu-Stolniceni, fusese semnătura lui de student, sub primele articole de filologie. Grigore Ionescu-Stolnicu, devenise semnătura mai târziu, ca pe urmă să se prefacă în Grigore Ion-Stolnicu, și în sfârșit, în decretul catedrei definitive, să rămână Grigore Stolnicu, simplu, spre a se deosibi pentru totdeauna de liota Ioneștilor anonimi, mediocri și obscuri, din această țară, abundând în prea mulți Ionești,

Dar, chiar numai banal și comun Grigore Ionescu de-ar fi rămas, și s'ar fi aflat astăzi înaintea tuturor, distanțându-i de o poștă, într'o carieră care i-ar fi înobilat numele, cum a onorat Universitatea și știința românească. Studiile lui sunt citate în toate cursurile savanților străini ; lecțiile lui sunt populate întotdeauna până la ultimul loc ; autoritatea lui a crescut cu fiecare an, și deodată, neașteptat, în calea deschizându-se neted întinsă până la sfârșitul vieții și carierei, firul acesta subțire și roșu, care-i joacă năluciri pe dinaintea ochilor și îl atrage în cele mai besmetice ispite...

* * *

Întâia oară, a fost acum doi ani, când mutându-se în casa cea nouă, (încăpătoare și monumentală ca să corespundă înaltei sale situații), a schimbat mobila salonului.

Era o mobilă minunată, sobră, într'un stil unitar și sever, cum comandase după îndelungă chibzuială, din catalogul Expoziției decorative, din acel an, la Paris. Alesese în cea mai bună înțelegere cu nevasta ; aveau amândoi drept să se simtă deopotrivă de orgolioși, că atât de repede și iscusit știuseră să se acomodeze cu ritmul veacului, în vreme ce la ceilalți colegi de Facultate, interiorul caselor dovedește o jalnică lipsă de bun gust și o atât de sărăcăcioasă fantezie. Ca la Decan bunăoară, unde camera de primire e mai uricioasă ca o cancelarie de arendaș. Iar în mijlocul acestei desăvârșite înțelegeri, nemotivat, Amelia, cu toate discuțiile și argumentele lui, se încăpățănase să păstreze oglinda venețiană, moștenită de la bunici. E drept, una din cele mai frumoase oglinzi venețiene, care-au ieșit vreodată din fabrica de la Murano.

Uriașă, ornată cu împletituri străvezii de sticlă, și cu albastre, verzi și purpurii caboșoane ; împodobită cu trei mănunchiuri de sfeșnice de câte trei brațe fiecare — dar cu desăvârșire nelalocul ei, în armonia strictă și simplu geometrică, a întregii orânduiei.

Discuția s'a înveninat până la cele mai grele cuvinte. Il surprindea mai cu seamă, încăpățănarea nejustificată, orbească și neclintită a Ameliei, îndeobște docilă și cu voința molatecă. Trei zile nu și-au vorbit, așezându-se muți și ostili, unul în fața altuia, la masă, ocolindu-și privirile. Dar la sfârșit, tot voința femeii a biruit.

Oglinda a rămas, pretențioasă și întortochiată, să anuleze stilul net și atât de modern al salonului de primire, tronând în mijlocul peretelui, demodată, agresivă și ridicolă.

Grigore Stolnicu, evita să mai intre în salon. Ii părea că oglinda rânjește, făcându-i în ciudă și că tustrele sfeșnicile de sticlă, cu ale lor trei brațe, încep drăcește să-i dea cu tifla. Se silea să n'o vadă când trecea din întâmplare ; dar abia pășea pragul, că nu-și mai putea desprinde ochii. Până când, într'o după amiază, la birou, în mijlocul lucrului, prezența oglinzii din încăperea dealături i s'a părut deodată atât de monstruoasă și de imposibilă, încât n'a rezistat îndemnului să meargă în prag, și să o mai privească încăcdată.

Era o mare liniște în toată casa. După amiază de Duminecă. Amelia lipsea ; lipsea și fata din casă. În tăcerea nefirească, oglinda se lăfăia arogantă pe întreg jumătatele de perete, iar cele trei sfeșnice cu câte trei brațe, îi trimiteau de trei ori câte trei tifle nerușinate.

Ca și adineaori, fruntea i s'a scâldat în sudoare. Înaintea ochilor, jucau numai cele trei sfeșnice de sticlă răsucită, gesticulând scâlâmbăiat.

A luat bastonul, s'a apropiat ocolit, ca la o pândă și a lovit de două ori, în plin, drept în mijlocul lacului argintiu de lumină. La întâia lovitură, oglinda a rezistat. Era doar, de cel mai bun

și durabil cristal! Dar la a doua izbitură, o stea neagră a plesnit raze inegale, de la mijloc spre lă-turi și o țandără i-a sburat la picioare.

Liniștit și eliberat a închis ușa, a pus bastonul la loc și a lucrat cu spor, până ce s'a făcut întuneric în birou. Pe urmă a ieșit la plimbare ; era ca niciodată vesel și bine dispus ; s'a trezit fredonând, el, care n'avusese niciodată ureche muzicală și nu isbutise să învețe până la sfârșit, o cântec de banală arie.

Când s'a întors acasă scandalul era în toi. Toată vina cădea firește pe fata din casă, care făcuse dimineața curățenie. Desigur a scăpat peria de măturat păiajenii, ori altceva.

Nici o clipă, Amelia nu și-a închipuit că adevăratul vinovat, ar putea fi el, care fuma atât de calm și tăcut, țigarea. Pe fata din casă, au dat-o afară, mai ales că în desvinovățirile ei desnădăjduite, năpăstuita ajunsese la amenințări neobrăzate și fără sens.

* * *

A doua oară, a fost întâmplarea cu telefonul.

Tot atât de absurdă și înfigându-se neașteptat, să-l tortureze până ce s'a eliberat.

Lua masa la restaurant, cu un fost coleg de școală, acum inginer pe undeva, pe Valea Prahovei. Inginerul nu era singur ; își adusese încă trei prietini, mai tineri.

Către sfârșitul mesei, încălziți de vin, aceștia începuseră să povestească diferite farse, cu mai mult ori mai puțin duh, din anii de studenție. El, asculta distrat și oarecum disprețuitor. Nici nu și-ar aduce aminte ce-au povestit, în afară de ceia ce numiau ei : „teroarea telefonului”.

Era o născocire prostescă și de-o condamabilă lipsă de gust.

Alegeau din cartea de telefon, un personaj ; de obicei, unul antipatic, grav și cât mai ocupat.

Chemau numărul ; dacă la telefon răspundea servitoarea ori secretarul, rugau politicos să se prezinte chiar victima, fiindcă aveau o comunicare personală ; pe urmă, când glasul întreba cu nevinovăție, se năpusteau cu o ploaie de cuvinte injurioase, frânturi de versuri, nume înșirate incoherent, ca un monolog de nebun.

Până când victima, trântea telefonul.

A doua zi, începea altul, din altă parte.

În mijlocul mesei, la restaurant ori la cafenea, unul din cei trei, se ridica amintindu-și că și-au cam neglijat în ziua aceea victima ; dădea fuga la cabina telefonică, își debita repertoriul și se întorcea pe urmă să-și vadă liniștit de treburi.

Teroarea aceasta, scosese din sărite, câțiva nenorociți. Cu deosebire un dentist, faimos pe vremuri.

Îl chemau : „Allo! D-rul Fucs? Domnule doctor v'aș ruga...”

Omul aștepta atent, crezând că e un client care cere o oră de consultație.

Și atunci începea monologul dobitocesc, înșirând tot soiul de absurdități, ca deopildă : „Cinci căței de usturoi turbați m'au mușcat aseară de maseaua de minte, însă Ghiță Berbecu a fugit pe sârma de telefon strigând : Săriți, oameni buni, că briciului meu i-a crescut barbă! Dar ce barbă bărbărie, care stă în colivie, pe o stâncă neagră, într'un vechiu castel, te-am așteptat, tu însă nu, tu însă nuu-uul...”

Toate rostite volubil, ca să nu îngăduie nici o întrerupere. Celălalt, trântea telefonul, înjurând. Și își înjura acum, și clienții cei adevărați, care-l chemau nevinovați la telefon, sigur fiind că toată introducerea, nu era decât un vicleșug al misterioșilor conspiratori, ca să-l rețină cu pâlnia la ureche, până ce începe țicnita lor persecuție.

Lumea scornise că dentistul a înnebunit ; clienții au început să-l părăsească ; bietul om slăbise, nu-și mai rădea barba, îi tremurau mâinile ; când auzia clopoțelul telefonului, strângea pumnii amenințând și spumegând.

Acestea toate, le povășteau cei trei tineri, cu o mare și nerușinată înveselire ; deși întâmplările erau vechi acum, de șapte-opt ani, când își făceau studiile.

Grigore Stolnicu, ascultase cu scârbă, cum ascultase adineori, cei doi vecini flecari, de bancă. La masa de alături, un individ mânca hulpav și clefăind, o cojcogea farfurie cu varză. Mirosul gras și sleit de varză, îi mărise desgustul acelei seri pierdute în atât de nefolositoare companie.

Până a doua zi, uitase.

Pe fostul coleg nu l-a mai întâlnit niciodată.

Dar după o lună, într-o dimineață, când lucra la birou și orânduia o casetă de fișe, deodată, fără pricină, s'a simțit neliniștit și a ridicat ochii. Telefonul îi atrăgea privirea, parcă atunci îi observa întâia oară, prezența.

Telefonul și amintirea neobrăzatei născociri.

Prin fereastra deschisă, de la subsolul casei din față, năvălea un miros triumfal de varză prăjită. Un miros care trebuie să fie inundat toată strada.

A închis fereastra, a vrut să lucreze înainte și n'a mai fost în stare. S'a mutat în altă cameră să citească. A revenit. Mirosul verzei stăruia, cum stăruia și gândul nebunesc și rău... „Ce-ar fi dacă și el?... Ce absurd! El, om serios, profesor universitar, savantul cu reputație trecută de frontieră!”

A ieșit din casă. S'a plimbat. După amiază la cursuri, era indispus. A vorbit de mântuială, fără convingere, preocupat... Seara, când s'a așezat înaintea biroului, telefonul i-a țintuit din nou privirea, imperios... O săptămână a luptat.

Până când, ca să se alibereze, a deschis cartea telefonică și a ales un număr. A chemat politicos și i-a răspuns un glas amabil : „Da! Aci!... Vă rog, ce poftiți?”

Grigore Stolnicu nu avea pregătirea, experiența și imaginația, celor trei născocitori ai „teroarei telefonice”. De aceia în primul moment, luat din scurt, n'a știut ce să spună și s'a bâlbâit. Pe urmă, repede, într-o subită inspirație și-a aruncat ochii pe manualul care se afla deschis în față, și a citit pe nerăsuflăte, un aliniat :

„Rom. *urdă*, cum se vede din termenii romanici și din sensurile de zer, jintiță, cu care a pătruns în unele limbi slave, duce la un prototip în sensul primitiv de materie zeroasă. Derivatul ar corespunde ca sens lui *seraceum*. Din punct de vedere formal, trebuie să vedem sau un schimb de sufix, cu lat. *idus*, întrucât în lat. vulg. nu exista ceva analog, sau și cu păstrarea sufixului grecesc, dar cu schimbare de accent...”

— Ce voiți, domnule! Ce înseamnă?... își pierdu răbdarea, omul de la celălalt capăt al sârmei. Ați greșit, aci e numărul...

Receptorul se trânti, și Grigore Stolnicu rămase cu pâlنيا de ebonită, sfărâind în urechi, ca o tavă cu varză călită la foc. Dar nu mai voia nimic, nici nu greșise numărul.

Se răcorise de chinuitoarea prigoană. Inșă cu ce umilitor și degustător preț!

A doua zi, a trecut prin fața casei cu adresa din cartea telefonică. A așteptat, pândind ca un polițist stângaci, până ce a ieșit un domn bătrân, mic la statură, îngrijit îmbrăcat, miop și purtând o umbrelă neagră, subsuoară. Mergea mărunț, pe lângă ziduri, se opri să se uite cu desaprobare, la doi copii care întărau un câine-lup printre zăbrele. La colțul străzii, strecură discret, o pomană orbului cu ochii de albuș coagulat.

Ghici, astfel, fără să-l cunoască, după simpla înfățișare, că trebuie să fie un moșnegel simpatic, politicos și detreabă. Un rentier ori un pensionar, care face bucuria nepoților sau își va lăsa averea unei instituții filantropice.

Acesta era „victima lui” — și fu încă mai umilit.

Dar a lucrat după aceia cu spor. În toamnă a tipărit al doilea și ultimul tom, din studiul său capital : „Verbele derivate cu sufixul în *INIRE* și *postverbalele lor*”. După care a fost ales cu unanim entuziasm, membru al Academiei.

De atunci, nimic nu-i mai sdruncinase existența cuminte orânduită, sânguincioasă și respectabilă. Trecea prin salon, fără nici o tresărire. Peretele văduv de oglinda venețiană, urcată în pod, nu-i aducea nici o mustrare. Telefonul nu-l ispitea cu nici o nebunească iscodirea. Totul era tinhit ca în viața prosperă și fericită a unei țări fără istorie.

Și crac! întâmplarea din astăseară! Nu mai are nici o îndoială, că dacă mai întârzia un singur minut, nu și-ar fi putut stăpâni pornirea să ridice palma ușor, uite așa, ușurel, și plisc!...

Grigore Stolnicu, simți în palma făcută pumn în fundul buzunarului, furnicarea îndemnului rău.

Își deschee blana, și abia acum își dădu seamă unde se află.

Ajunsesese aproape de capătul Șoselei, dincolo de Arcul de triumf. Ninsoarea era aci, de-o puritate mai nepământească. Teii întindeau brațe albe, de uriași madrepori cristalizați. Mașini singurate, săgetau mute pe șoseaua capitonată; în evantaiul de lumină cretoasă a farurilor, fulgii se învolburau potopind nesfârșit.

Și totul era alb, alb, alb.

Nefiresc de odihnitor, pur și alb.

Altă dată, această primă ninsoare îl smulgea și pe dânsul, din gravitatea de totdeauna. Acum rătăcea ca un tâlhar, fără adăpost, urmărit de toate polițiile din lume și halucinat de înfiorătoare remușcări ale cugetului.

Își scoase pălăria, lăsându-și fruntea rece sărutată de fulgi. Câțiva cristali i se topiră răcoros, pe obraz, pe gene, în mustăți. Avu senzație de copil, când fugea din casă, să strângă în pumn cea dintâi granată de zăpadă. Această amintire a vârstei fără de grijă, îi aduse un început de liniștire. „Am să văd zilele acestea un medic!...” — își spuse, și îndată, cântări în minte, calitățile medicilor pe care ar putea să-i consulte, hotărându-se pentru cel mai ilustru.

Căută un taximetru să-l ducă acasă. Nici unul nu era liber. Glasurile răspundeau sonore și bucuroase în cernerea albă; în dosul ferestrelor luminate, pasagerii priveau plecați spectacolul înviorător de afară. Se urcă în tramvaiul de la Bufet.

Un tramvaiu nou, proaspăt văpsit, mirosind a ulei și purtând pe geamuri placarde colorate de reclame: un automobil pe un vârf de munte cu șosea în serpantină, o spălătoreasă care întrebuițează un săpun faimos, încât surâde încântată ca și cum cu acest săpun îndeletnicirea de spălătoreasă ar fi devenit magic, cea mai grațioasă meserie din lume; tocuri de cauciuc; „Fi frumoasă, prin săpunul Elida!” Tramvaiul era gol, numai conductorul, o bătrână ghemuită într'un șal negru, un copil cu nasul roșu, cât un sfârc. Și o muscă amorțită, abia mișcând muribundă, aripile, târându-se pe spătarul scaunului de papură împletită. Grigore Stolnicu, avea toată libertatea acum, să-și descarce neobservat, în ciudarea. Să ridice mâna încet, ușor, ușurel, și plisc!... Dar agonia muștei amorțite îl scârbi; privi pe fereastră afară, perindarea străzilor care în vestmântul teatral și alb, luau înfățișări necunoscute și ireale, de streină Capitală septentrională.

Acasă, intră în vârful picioarelor, lipind ușa cu luare aminte; trecând mai întâi, în camera fetei.

Copila dormea în căruciorul cu leagăn, cu mâinele grăsuții ridicate deasupra capului. Când se plecă să o sărute, zâmbi prin somn, desvelind gingiile roze, fără dinți. Doica somnoroasă, se ridică într'un cot și căzu la loc, toropită de căldura greoaie.

Cum putea fi oare turburată atâta liniște, această viață care-i încununa munca lui erotică — numai fiindcă-i mijeau din când în când, niște îndemnuri necugetate, absurde, dar oricum, inofensive? „Măine mă duc la medic!” — hotărî Grigore Stolnicu.

Amelia nu dormea. Il aștepta citind, cu lampa învelită în capușon albastru, la căpătâiu. Ii depuse pe frunte, sărutul conjugal.

— A fost interesant, concertul? întrebă, lăsând cartea pe piept și privindu-l cu brațul răsfrânt sub cap.

— Mdmă!... Un program foarte variat... răspunse de mântuială, Grigore Stolnicu, începând să se desbrace.

Amelia îi văzu blana, de pe care se topeau picurând, fulgii.

— Ninge? Ce bucuroasă sunt!... Măine o să ies din casă... Imi ajunge o săptămână...

De-o săptămână nu călcase pragul afară, deșertând tot soiul de sticle cu siropuri, elixire și tot soiul de prafuri. Doctorul îi recomandase încă de anul trecut să petreacă iarna în Italia ; dar au fost nevoiți să renunțe. Nici Grigore Stolnicu nu putea lăsa cursurile ; nici fetița de leagăn, nu puteau s'o târâie după dâșii.

— Ți-a fost mai bine? vorbi Grigore Stolnicu, desbumbiindu-și bretelele și punându-i mâna pe frunte.

„Tot ai febră!“ constată, nemulțumit, ca și cum femeia era de vină.

— O! foarte puțină... treizeci și șapte și două linii... Cu trei linii, mai jos decât ieri...

Amelia își dădu părul despletit de pe frunte : părul ei care era bogat și blond, poate singura frumusețe în făptura decolorată, anemică și bolnăvicioasă. Avea poftă de vorbă, după atâtea zile de schimnicie.

— Am cetit adineaori, în Rampa! spuse. S'a schimbat programul concertului... Acum îmi pare rău că n'am mers... De când voiam să aud „Simfonia Fantastică“!... Ți-a plăcut, Grigorel?

Grigore Stolnicu se oțări, amintindu-și cum a ascultat el „Simfonia fantastică“.

— Un fleac! O stupizenie! decise, descălțându-și ghetele și aruncându-le pe covor.

— Cum, o stupizenie?... Poate au cântat-o prost... N'a fost repetată destul? se miră Amelia, cu mare interes.

Grigore Stolnicu, nu ținu să explice de ce nu i-a plăcut „Simfonia fantastică“. Se vâri în așternut, se întoarse cu spatele la lumină, și înfundându-și capul în perne, închise ochii, mormâind :

— Scuză-mă, Amelia... Mă doare capul. Noapte bună!..

Femeia mai vru să spună ceva. Se răsgândi. Deschise cartea cu un oftat ușor și reluă lectura întreruptă.

* * *

Doctorul depuse cartea de vizită pe călimară. Se ridică în picioare, să primească așa cum se cuvine, cu toate onorurile, un client excepțional.

Grigore Stolnicu, fu mirat că un savant cu atâtea faimă, arată atât de puțin la trup : o adevărată stârpitură.

— Luați loc! îl pofti medicul, oferindu-i un fotoliu american, imens, elastic și confortabil, ca un jâlț de bancher.

Apoi, ca să arate că nu-l socoate ca pe-un oricine, se așeză și el, în față, scufundându-se în alt fotoliu, cum s'ar afla doi prieteni, în vizită.

— Nu întreb, cărui fapt îi datoresc plăcerea acestei vizite! rosti pițigăiat și surâzând cu o desagreabilă sclipire de ironie, în ochii mici și vioi, care și începuseră să-l cântărească pe Grigore Stolnicu. Din nefericire, nimeni nu mă vizitează de plăcere.

— Exact! aprobă Grigore Stolnicu, privindu-l de sus în jos, cât rămânea de înalt și voinic, chiar între brațele jâlțului care-l înghițise.

Și povesti metodic, toate întâmplările din ultima vreme, stăruind asupra celei deaseară.

Medicul pitic, asculta cu acelaș surâs de aprobare, dând din cap la fiecare episod, de s'ar fi spus că știa dinainte tot ce trebuia să se întâmple și că s'ar fi mirat grozav, să se fi petrecut lucrurile altfel.

Împreunase palmele, cum fac copiii la rugăciunea de seară. Dar se vedea îndată că nu pune nici o cucernicie în acest gest. Iși juca degetele ascultând, împreunându-le și despărțindu-le pe

rând, privind-și unghiile și suflând asupra lor, părând foarte preocupat numai de acest tic agasant, ca deodată, pe furiș, să arunce o uitătură piezișă și ironică, pe sub sprincene, povestitorului.

Grigore Stolnicu, observă că medicul are ochii mici, cenușii, foarte mobili și foarte apropiați de rădăcina nasului, ca ochii de maimuță.

Uitătura era neomenesc de crudă, scormonitoare și vicleană.

— Aveți ultimul buletin de analiză? întrebă brusc și autoritar, când Grigore Stolnicu sfârși.

— Ce buletin? Nu înțeleg...

— Analiza sângelui. Orice om civilizat, trebuie să-și facă odată pe an, analiza sângelui și a urinei! declară sever medicul, stăpânindu-se încă să fie îndestul de politicos, fiindcă față de alți clienți, de rând, această observație era poruncită mai agresiv.

Grigore Stolnicu, mărturisi că nu s'a gândit niciodată să-și facă asemenea analiză. A fost întotdeauna sănătos, nu s'a plâns de nimic, n'a stat în pat nici o singură zi, de când era în școală.

— Am un copil... O fetiță. E sănătoasă și robustă...

— Aceasta nu înseamnă nimic! hotărî enigmatic, medicul. Câți ani are copila?

— Abia a împlinit un an... Un an, două luni și trei zile, exact.

— Și de câți ani sunteți însurat?

— De doisprezece ani... E primul copil. Adevărat, un fruct cam târziu al căsniciei! surâse, aproape scuzându-se, Grigore Stolnicu.

Medicul ridică din sprincene, părând cu totul satisfăcut că amănuntele clientului, îi confirmă o părere dinainte făcută.

— Tocmai, ceiace spuneam. Pentru tată, existența unui copil nu înseamnă nici un indiciu. Pentru mamă, e cu totul altceva...

Grigore Stolnicu, nu căuta să pătrundă sensul enigmatic al acestor observații. Aștepta îngrijorat, continuarea interogatorului.

Medicul se uita în vârful degetelor, apropiindu-le de buze în gest de rugăciune, și întrebă, fără să ridice ochii.

— De ce-au suferit și de ce-au murit, părinții d-tale?

Grigore Stolnicu, arată că și părinții lui au fost sănătoși, până la sfârșitul vieții. Mama i-a murit, la cincizeci de ani de pneumonie. Tatăl, mai târziu, acum trei ani... N'ar ști să spună de ce, exact. Era bătrân, peste șaptezeci de ani. Niciodată, nici unul n'au dat semne de vre-o curiozitate, de nervozitate.

— Și bunicii?... Unchii? Sora ori fratele, tatălui și mamei? Ereditatea nu merge întotdeauna în linie directă...

Grigore Stolnicu, își aduse într'adevăr aminte, acum întâia dată, că unchii și mătușele, atât cei după tată cât și cei după mamă, au arătat oarecare ciudățenii și au dus o viață îndestul de desordonată. O mătușă a fugit la cincisprezece ani, fără urmă. Un unchiu era alcoolic și a murit în azil. Altă mătușă a fost trei ani nebună: se dezbrăca în piele și se arăta la fereastră, făcând gesturi obscene trecătorilor. Un unchiu s'a născut orb.... Și unul era cam sărac cu duhul; n'a fost capabil să învețe alfabetul. Nici odată nu s'a gândit și nu și-a dat socoteală că familia lui are un cazier atât de încărcat. De altfel, de familia lui s'a desprins de mic. Erau oameni modești. Neam de funcționari. El s'a ridicat numai prin el...

— Munciți și astăzi mult, nu este așa? întrebă medicul, ridicându-se și deschizând un dulap, din care scoase mai mult instrumente misterioase.

— Evident!... Cursurile... Studii în specialitatea mea. Comunicări la Academie... Am o carte sub tipar... Cinci-șase, conferințe pe an.

Piticul făcu un gest copleșit cu mâinile duse capac la urechi: ajunge!

Il invită să desbrace haina. Il ciocăni și îl ascultă, ridicându-se în vârful picioarelor, să ajungă la pieptul bolnavului, înalt și voinic. Ii încinse mâna cu un aparat ca un ceasornic, înre-

găstrându-i tensiunea arterială. Îl duse la fereastră, să-l privească la lumină, în pupile. Îl rugă să se uite fix, la mai multe obiecte, la o oglindă, pe care o purta repede de colo-colo. Îl așeză jos și-l ciocăni deasupra genunchiului, să-i verifice reflexele.

Mic și agil, fugea învârtindu-se în jurul clientului, înălțându-se în vârful ghetelor, pipăindu-l, ciocănindu-l, măsurându-l și stropșindu-l, ca un copil neastâmpărat, împrejurul unui elefant captiv și docil.

Grigore Stolnicu se supunea acestei expertize, cu un vag surâs de dispreț.

Îi părea nefiresc și ridicol, ca dintre ei doi, cel bolnav să fie el, spătos, rumen și cu pumnii să dărâme un taur; iar leacul să-i dicteze o asemenea stârpitură.

Medicul își strânse toate uneltele în dulapul de sticlă.

Își spală mâinile la robinet, se uită cu atenție în palme și suflă un praf nevăzut, ca o ultimă indoială.

Părea acum foarte voios.

Crăcănat, cu pumnii înfundați în buzunarele pantalonilor, se uită în sus, la Grigore Stolnicu, cum se uită excursioniștii la un turn celebru.

— Și așa, câte odată, nu te surprinzi și cu alte curiozități? Întrebă cu cel mai amabil aer din lume... Curiozități inofensive, dar inexplicabile pentru un om de o mare cultură, ca d-ta?... De exemplu, să nu calci pragul cu piciorul stâng... Sau înainte de a începe să lucrezi, să-ți așezi cărțile într'un anumit fel... Să nu poți dormi dacă nu ți-ai întors perna odată cu fața în jos... Nu te surprinde bunăoară, fără nici un motiv, pe stradă, teama că acasă s'a întâmplat o nenorocire: un început de incendiu ori că a căzut copila din leagăn?...

Foarte surprins de această demonică devinațiune, Grigore Stolnicu, mărturisi că într'adevăr i s'au întâmplat și i se întâmplă asemenea curiozități. Se miră că nici nu le-a observat. Acum și le amintește întâia oară și-și dă socoteală de ele.

Piticul își frecă mâinile bucuros, parcă făcuse cine știe ce grozavă afacere. Dădea din cap la fiecare confirmare și-l iscodea să-i mai stoarcă o spovedanie.

Deodată făcu semn cu palma, că e complet luminat și că orice lămurire e de prisos.

Ocoli biroul să-și ocupe locul, pe scaunul înalt, depe care, Grigore Stolnicu, observă că nu ajunge cu picioarele la pământ.

Trase un bloc de hârtie și începu să se scrie cu un stilo enorm, litere enorme. Medita turnându-și nasul cu capătul tocului, se încrunta, făcea o pauză, privindu-și clientul cu desaprobare, ca pe-un acuzat, apoi surâdea, propriilor sale cuvinte scrise.

Rupse foaia cu luare aminte, pe marginea punctată de găurele și o flutură, ținând-o cu două degete de-o ureche.

— Domnule coleg, spuse, deocamdată nu-mi pare ceva prea grav. Surmenaj. Ereditate cam încărcată... Urmați prescripția de aci. Două luni de hidroterapie... Plimbări, în fiecare zi în aer liber. Cât mai puțin lucru, în birou și în bibliotecă... Și când se mai ivește o impulsie, bine înțeles inofensivă, satisfaceți-o imediat, înainte de a lua proporții... Comprimarea impulsilor inofensive, degenerază în obsesii mai puțin inofensive! Încă odată: plimbare și mișcare cât mai multă, în aer liber! Dacă se poate, să schimbați mediul și preocupările pentru un timp... Un voiaj în streinătate, e recomandabil. Iar peste trei luni, îmi mai faceți onoarea... O! nu! Te rog!... Suntem între colegi. Colegi de catedră. Poate mâine colegi la Academie! făcu medicul pitic, aluzie la candidatura sa apropiată, respingând indignat onorariul și însoțindu-și clientul cu o politicoasă atenție, până la ușă.

Pe urmă, când celălalt dispăru, se întoarse și puse în sertar, hârtia de o mie, împăturită, cum rămăsese pe marginea biroului cu toate protestările înfocate.

Își frecă mâinile sfrijite și mici, cu o răutăcioasă satisfacție: „Asta, în doi ani cel mai târziu, prinde musca de-al binelea!... N'o mai scapă!”

Puțin la trup, bolnăvicios, ipohondru, agresiv și avar, ilustrul medic nu simțea în viață o plăcere mai desăvârșită, decât atunci când descoperea unui client voinic, arătos și prosper, semnele unei condamnări fără scăpare.

* * *

Grigore Stolnicu, pășise în stradă cu hotărârea nestrămutată, să nu urmeze decât o foarte mică parte din prescripțiile medicului. Cele care-i stinghereau mai puțin, îndeletnicirile variate și urgente.

Ba, chiar și atât, îi păru prea mult. Mai degrabă tot atâtea concesii îngâmfatului pitic, decât un regim absolut trebuincios, sănătății lui în care își căpătă îndată toată încrederea.

Așa, nu renunța la lucru, la conferințe și la tipărirea cărții în curs; la comunicările Academiei și la colaborarea revistelor de specialitate. Dar merse conștiincios, în fiecare dimineață, la hidroterapie și făcu două ceasuri de plimbare zilnică, pe jos, împărțindu-și planul Capitalei în zone pe care le străbătu metodic, ca un neostenit inspector al municipiului.

La baie, sub improșcarea pe rând, înghețată și încropită a dușului, își admira în fiecare dimineață, cu sinceră vanitate, corpul robust, musculos și încă elastic, cu toată vârsta și viața de bibliotecă.

Ceilalți, expuneau o jalnică anatomie.

Picioarele strâmbe, păroase și ciotoroase; piepți înguști și coșcoviți; umeri căzând în jos; burți spânzurând lăbărțate; spinări de cocoșați: adevărată galerie de monștri. Și nenorociții, mai puteau râde, țupăi și chicoti, cu desgustătoarea lor înfățișare!

Printre dâșii, când trecea, înfășurat în halatul spongios, Grigore Stolnicu își sumețea pieptul bombat, fără să vrea, înviorat de masajul răcoritor și fălos ca un gladiator, între mizere jivine ome-nești. Cum putea dormita oare, o cât de neînsemnată meteahnă, într'un asemenea trup, voinic și intact? De câte ori pleca de la dușuri, ager și cu pașii sprinteni, Grigore Stolnicu își repeta că medicul la care a nimerit, este desigur cel mai desăvârșit imbecil pe care i-a fost dat să-l întâl-nească vreodată.

Gerul tăios îi îmbujora obraji. Aspira cu nesaț, aerul aspru și acidulat. Un ceas, străbătea cartiere necunoscute, unde nu călcase în cei douăzeci de ani, cât trăise în Capitală. Se întorcea dispus; cu poftă barbară, de mâncare și de lucru. După amiază, altă oră de expediție, în mahalale și străzi despre care nici nu auzise vorbindu-se, până atunci. Și iar poftă sălbatecă, de muncă și de mâncare.

Niciodată n'a lucrat mai cu spor. Nu s'a simțit mai în deplinătatea puterilor.

Creerul și nervii biciuiți, își desmorțeau a doua tinerețe. Mai fecundă și mai triumfătoare decât cea adevărată, dintâi.

În acest timp, a rezolvat el definitiv, cu o strălucită finețe de inteligență și de erudiție, câteva etimologii, pentru care de un sfert de veac se încăieraseră fără ieșire, toți filologii țării, ajungând adesea până la injurii și amenințări de represiuni corporale; după cum știut este, că nu există o breaslă de savanți mai iritabili, ca neamul filologilor.

Grigore Stolnicu îi reduse la muțenie pe toți. Autoritatea sa se afirmă fulgerător, chiar pentru cei care cu o lună în urmă încă mai mârâiau.

Se simțea crescut, era voios — tot ce-i clătinase ființa, cu absurde năluciri și exagerate temeri, nu fusese în urmă, decât un vis rău și din fericire, scurt.

În ajunul Crăciunului, se hotărî să-și dăruiască o vacanță de trei săptămâni, peste graniță.

Nu pentru a da cumva vreo satisfacție medicului pitic, când îl sfătuisese atât de stăruitor să călătorească. Ci mai mult, pentru a folosi acest prilej, să cunoască personal câțiva savanți din Germania, Italia și Elveția, prieteni până acum, prin epistole.

La Agenția vagoanelor de dormit, așteptă până să-i vină rândul. Era o nemaipomenită înghesuială. O doamnă, foarte văpsită și grăind în toate idiomele Europei deopotrivă de stricat, se

instalase cu coatele pe pragul de lemn și după ce vârîse capul pe ghilotina ghișeului, cerea funcționarului o îndelungă și complicată consultație, asupra liniilor mai avantajoase de călătorie, orelor de oprire, prețurile și stațiilor de încrucișare.

Plictisit, Grigore Stolnicu se silea să-și omoare timpul și nerăbdarea, privind prospectele colorate din pereți.

Un tânăr cu sky, în flanelă albă și cu brațele cruce, plutind deasupra unui peisagiu nins : St. Moritz. Alături o plajă, cu marea de un albastru ca esența de sineală : Cannes. O gondolă, din care se vede spatele unei perechi îmbrățișate și gondolierul ciupind strunele unei mandoline cât un jambon : Veneția.

Grigore Stolnicu își calcula împărțeala vacanței, așa ca să îndestuleze cât mai inteligent, în aceiași vreme utilul și agreabilul. Pentru o zi de întâlnire, cu unul din iluștrii colegi de peste graniță, își rezerva trei zile de hoinăreală fără scop. Stătea la îndoială tocmai, dacă să se abată ori nu, pe la St. Moritz, celebru pentru sporturile de iarnă, când un domn necunoscut, cu obrazul complex ras, îl salută foarte amical.

Răspunse nedumerit. Cu un surâs de politețe, îndestul de rece și cu jena omului care se crede luat drept altul.

Nu-l mai văzuse niciodată. Și nu-l recunosc, decât după glas, când se apropie și îi vorbește, cu bucuria nervoasă a călătorilor în prețuia unei plecări :

— Și dumneata, vrasăzică, domnule Profesor?... Se golește țara!... E o adevărată epidemie de plecări...

Ghiojdeanu, consilierul dela Casație, (căci el era) îi scutură mâna, cercetându-l când pleacă și unde pleacă.

Grigore Stolnicu, nu-și putea desprinde ochii de la figura golașă, plină de cute și lipsită de orice relief, a omului care posedase cea mai frumoasă barbă din Capitală. Niciodată nu-și închipuise, că foarfecele și briciul, pot schimba atât de catastrofal o fizionomie. Acum Ghiojdeanu era un oricine, un anonim, redat marei mediocrități. Iar nenorocitul râdea foarte vesel și cu cea mai înconștientă seninătate, ducând fără voie, din când în când, mâna la barba absentă, să o desmierde cu gestul de-o viață întreagă.

„Canalia! Canaliile!” — își spuse Grigore Stolnicu, gândind la fantele pomădat din fundul lojei, care așadar câștigase pariul, și la femeia în verde, complicea cu ochi serafici.

— Pleci singur? întrebă, consilierul deposedat de barbă.

— Da, singur. Nu e un voiaj de plăcere. Mai mult ca să mă întâlnesc cu niște colegi, profesori la Lipsca, la Roma...

— O! nu te invidiez de loc, atunci! spuse Ghiojdeanu, ducând mâna spre bărbie și rețezând gestul inutil, la jumătatea drumului, când își dădu seamă că nu mai are ce alinta. Eu nu mă pot despărți un pas de nevastă ; nici o plăcere nu-mi tihnește fără dânsa... Nu este defel modern menajul nostru, cum se văd acum în fiecare zi : bărbatul într-o parte, femeia în alta. Noi după zece ani de mariaj, reîncepem la fiecare douăsprezece luni, voiajul de nuntă.

Apoi, întrerupându-și confesiunea, făcu semn amplexatului de la ghișeu :

— Mă rog, biletele mele... Am reținut eri, prin telefon trei bilete... Trei, la Simplon!

Luă biletele, le împături în punga de piele și strângând mâna lui Grigore Stolnicu, se depărtă voios, cu obrazul lui golaș și fără de nici un haz.

„Nenorocitul!” — îl compătimi Grigore Stolnicu. „Nenorocitul și canaliile!” — adăogă, gândindu-se că pleacă așa dar tustrei, trio perfect : soțul, soția și amantul. Cum de nu simte? De nu-și dă socoteală? E doar un om inteligent, cultivat... Și e cu toate acestea, bătaia de joc a unui individ oarecare și a unei femei fără rușine. „Toți soții sunt prin definiție imbecili!” — îi țâșni în minte reflecția vecinului antipatic din bancă, în seara concertului de la Ateneu. „Toți soții sunt prin definiție imbecili. Toți soții sunt prin definiție imbecili...”

Grigore Stolnicu a lăsat să-i treacă rândul la ghișeu de bilete. I-a luat înainte un tip roșu, făcându-și loc obraznic, cu coatele și ținând în mână, un vraf de bancnote. În mână stângă, unde inelarul poartă o verighetă : așa dar un om înșurat, un soț, deci un imbecil!

În loc să protesteze că domnul cel roșu i-a uzurpat locul, Grigore Stolnicu se înveselește în sinea sa, că toată obrăznicia individului, nu-l împiedică să poarte stigmatul infamant : imbecil prin definiție.

Gândește aceasta, surâzându-și lăuntric și privind pe fereastră, afară, ca vecinii să nu-i vadă zâmbetul. Iar zâmbetul i s'a stins deodată.

Pe trotuarul din față, trece Amelia, alături cu Nerone Crețeanu, asistentul lui de la Universitate.

Amelia e cu blana cea nouă, de vison, și merge afectat, cum pășește ea întotdeauna pe stradă. Asistentul lui, de obicei timid și tăcut, spune ceva gesticulând foarte aprins și desigur spune ceva foarte vesel, fiindcă râd amândoi. Ce-și pot spune?

De bună seamă : „Toți soții sunt imbecili, prin definiție!”

Și râd amândoi, și râd și râd!

Grigore Stolnicu a uitat de bilet. S'a lăsat împins de la ghișeu, la fereastră, de unde i-a urmărit cu ochii, până ce-au dispărut la colțul străzii.

Își amintește precis că Amelia s'a plâns astăzi dimineață că nu va ieși din casă, fiindcă nu se simțea bine. Își amintește tot atât de precis, că Nerone Crețeanu, care e invitat de două ori pe săptămână, Joia și Duminica, la dânsii, la dejun, s'a scuzat că săptămâna aceasta va lipsi, fiindcă odată cu vacanța trebuie să plece în familie, în Prahova.

Iar amândoi, cu toate acestea sunt pe stradă și râd, cu o familiaritate și o bunăvoie, pe care n'au arătat-o niciodată în fața lui.

„Toți soții, sunt prin definiție....”

Grigore Stolnicu, a rămas cu ochii țintiți la junele-reclamă în sweater, sărind cu skyurile peste peisagiul nins din St. Moritz. Privește, dar nu-l vede. El vede în locul schiorului cu obraz trandafiriu și capușon alb, vede hohotindu-i, asistentul cel timid și tăcut. Nerone Crețeanu, care nu are nimic sportiv în înfățișare și în port ; băiețandru modest, pe care l-a ales între toți, să-l împingă în cariera universitară, să-l îndrumeze și să-l ajutore, ca pe-un frate mai mic.

Râsul acela a crescut, ciudat de clar și de neplăcut, cum râde într'adevăr Nerone Crețeanu, în momentele lui rare, desvelind un șirag de dinți neregulați, verzui ca boabele de cafea crudă și atât de lați, încât s'ar părea că toată gura îi e plină de dinți și că dacă va mai icni încă într'un hohot, ar împrășia în toate părțile cu dânsii. Aidoma, râsul acesta dezagreabil, îi rânjește acum înaintea ochilor, acoperind peisagiul elpestru al placardei, peretele, sala, tot publicul înghesuit la ghișeu. Și un picur de ghiață se rostogolește prelingându-se pe șira spinării, până când Grigore Stolnicu a ieșit afară, în stradă, fără să mai cumpere bilet.

Era o zi de moină, cu burnița înstelată ici-colo de fulgi topiți, înainte de a descinde pe trotuarele cu glodul vâscos. O încălceală de trăsuri și automobile, întrecând tot ce văzuse Grigore Stolnicu până atunci. Vânzoleala Capitalei, din ajunul tuturor sărbătorilor. Copiii, gonind cocoțați pe piramidele de bagaje, spre gară. Trecători încărcăți de pachete, strecurându-se pe sub oiști, printre mașini, izbindu-se pieptis, împingându-se unul pe altul, jos de pe trotuare, strigându-se, ghiontindu-se, chicotind.

Traversând calea Victoriei, Grigore Stolnicu se opri cu botul unui automobil proptit în piept. Încă un pas și ar fi fost jos, în noroiu. Conducătorul, cu toate frânele încleștate, scoase capul pe portieră, strigându-i înfuriat :

— N'auzi când sun?... Imbecil!

Trânti portiera și dădu drumul motorului, trecându-i pe sub nas.

Grigore Stolnicu nu e deloc, dar deloc indignat, de injuria grosolană. I-a spus imbecil, și a gândit îndată, complectând : „Toți soții sunt imbecili, prin definiție!”

Acasă, a găsit în sufragerie, trei tacâmuri întinse.

Amelia n'a sosit încă, dar a vorbit la telefon fetei din casă, să pună trei tacâmuri, fiindcă e invitat și domnul Nerone Crețeanu.

Nimic mai firesc. Astăzi e Joi, ziua când asistentul lui Grigore Stolnicu de doi ani e reținut fără excepție, la dejun. Amelia l-a întâlnit de bună seamă pe stradă. Nerone Crețeanu se răzgândise; amânase înadins, fiindcă nu voia să lipsească de la ultima masă, înainte de plecarea profesorului în străinătate. Acestea le gândea foarte judicios Grigore Stolnicu, și era totuși foarte iritat, fără astâmpăr, trecând din birou în salon, din salon în sufragerie, și de aci în camera fetei.

Copila, îi întinse din căruțiorul-leagăn, mânușilele grăsuții, cerându-se luată în brațe, ca întotdeauna.

Grigore Stolnicu o privi încruntat, cu mâinele la spate, aplecându-se deasupra leagănului fără nici o dragoste, ca un vizitator când se uită la piesele anatomice din borcanele cu spirt ale muzeelor.

Doica aștepta alături, în picioare, respectuoasă și mândră în același timp, de odrasla care prospiciase atât de rumenă, din laptele ei.

— Acuma s'a liniștit Cocuța! vorbi, grăbindu-se să-i desvelească buzele, ca să arate nouitatea cea mare: două puncte albe străbătând gingiile roze. S'a liniștit; i-au ieșit dinții!... Deacum putem *loada* cu *dințișolii nostri* și *fliptulă*, nu e așa Coca-mică? adăogă la plural, pentru amândouă, schimonosindu-și limba, ca să vorbească așa cum ar face copila.

Grigore Stolnicu își continua examenul posomorât, fără să arate nici un entuziasm, la această noutate cu proporții de mare eveniment pentru un părinte.

Are să-i crească dinți lați și neregulați, verzi ca boabele de cafea crudă — sau dinți regulați și mărunți, ca ai lui și ca ai Ameliei?

Clo-clo, întinde mânușilele de gânganie omenească, cerându-se în brațe și neînțelegând această disgrăție. Are ochii apoși, de-un albastru decolorat, cum nu sunt nici ochii lui, nici ai Ameliei. „Aceasta nu înseamnă nimic!” — i-a spus medicul. „Pentru tată, existența unui copil, nu înseamnă nici un indiciu! Pentru mamă, e altceva!...” Acum înțelege sensul enigmatic și impertinent, al acestor cuvinte. Mârșava bănuială. Intr'adevăr, pentru tată, sănătatea unui copil nu înseamnă nimic, fiindcă un tată, poate să fie înscris ca atare numai în actele de stare civilă, pe când în realitate... Nu sunt oare, toți soții, imbecili prin definiție?

Clo-clo, a început să scâncească, desfigurându-și obrazul care-a devenit deodată vânăt și respingător. Cei doi dințișori albi, răsăriți în gingiile moi, o slujesc încă mai mult. Grigore Stolnicu i-a întors spatele, trântind ușa.

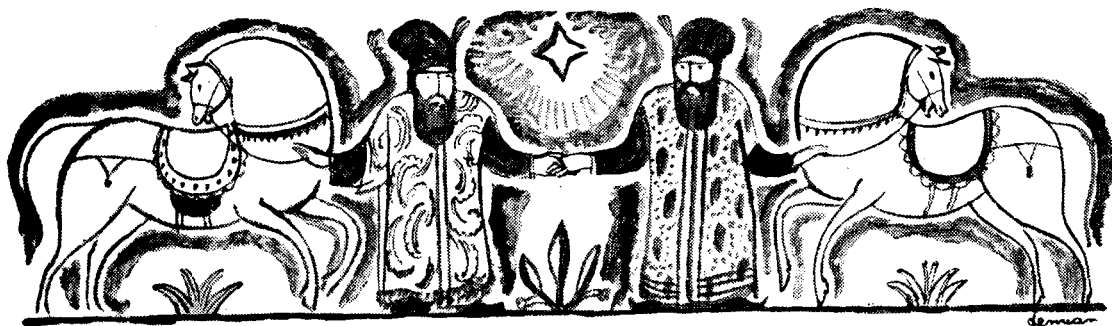
Doica, solidară cu pruncul în această inexplicabilă disgrăție, a luat copila în brațe, o împacă legănându-o și amenințând cu degetul, spre ușa închisă:

— Tăticu e un *uldt*!... Lasă că-l învățăm noi, cum să se *poalte* cu o *plincipesă* așa de *mu-moasă* ca Coca-mică!

Clo-clo, mâniașă și ofensată, vânătă ca un ficat și arătându-și cei doi dinți mici și lați, înfipti în gingiile de cauciuc roșu, se uită și ea încruntat la ușa pe unde a ieșit, imbecilul prin definiție.

(Sfârșitul în numărul viitor).

COPILUL PADURARULUI

DE

V. VOIGULESCU

SOMNUL LA MARGINE DE CODRU

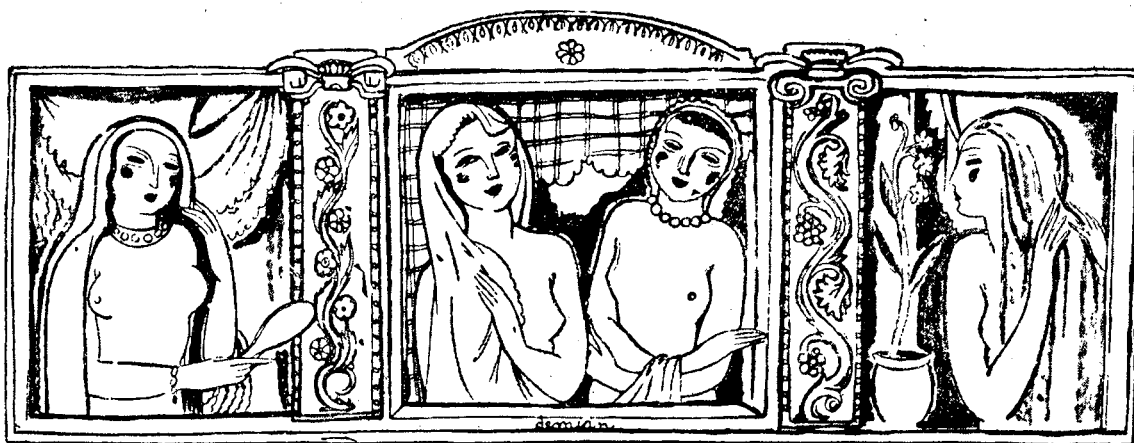
Inchid ochii și mă gâdilă aievea pe gene
Toată vraja nopților codrene.
Dormiam pe pajiști la marginea pădurii, afară...
Codrii aromiau ușor în poala cerului de vară.
Seara, cu ochi galbeni închiși pe jumătate,
Ca o ibovnică arzue întârzia pe culmi înoptate ;
Cerul de fildeș vechi îl scrijileau lăstunii,
Până ce se albăstrea lin ca bruma prunii.
Trântit pe-un polog de fân, cu ochii în stele,
Le priviam până se amestecau cu gândurile mele,
Răsăriau ca niște flori prinse 'n al cerului plaur :
Neașteptată primăvară a văzduhului, în care
Aerul tremurat îmbăta ca un vin tare.
Din apele nopții îngerii scoteau căușul lunii de aur
Să adape nevăzutele păsări din rai.
Gândurile mi-erău de stele
Numai lumină, fără grai...
Uluit ținteam miezul scânteios din ele,
Până ce simțeam cum, de sus, din adâncuri line
Se scutură neagra floare a Somnului pe mine...
Prin păienjenishul genelor umbre se torceau ațe-ațe...
Și ne treziam cu roua pe visuri și flori în brațe,
Prinzând dimineța, ca pe fata din dafin, goală
Cum întindea mâna și culegea stelele 'n poală.
Jos pe plaiuri unduia o fâneată de ceață,
Pe care soarele o cosea cu o rază,
O strângea pale-pale, cu pază,
Și o înălța, căpițe, de-asupra pământului,
Hrană pentru telegarii vântului.

LA SCHIT IN MUNTE

De Rusalii suiam o zi 'ntreagă, pe poteci mărunte,
La hramul Sfintei Treimi, sus la Schit, în munte.
Ocoliam văgăuni, urcam în piept dihamuri,
Prin codri grei numai vâlmășag de umbre și ramuri.
În fund de chiojduri clocotiau fierbători în furii,
Din trunchiuri înșesate se zideau întunecimile pădurii,
Aburi se târau din ascunzișuri să facă vrăjile pământului,
Frunzele jucau ca ielele pe funiile vântului,
Spiridușii săpau în măruntae hrube de sobol,
Muntele sub picior suna găunos a gol;
Cu răcori de teamă ne strecuram prin gâtlejuri
Unde șerpii curpenilor sălbateci ațineau cărcei de vrejuri,...
Noroc că înaintea noastră cu aur pe pene și creastă
Sălta din copac în copac, călăuză, pasărea măiastră...
Apoi începeau să sticlească ușor zărilor săgetate,
Și de-odată scăpam în raiuri de poeni luminate:
Micșunea lângă micșunea, cicoare lângă cicoare,
Ochii pământului se deschideau limpezi, de floare,
Și ne priviau cum trecem, căprioare.
Nu se clintia nimic și totuși simțiam o adiere,
Oare gândurile noastre miroseau a miere
Sau din suflitul florilor, unde se plămădea ascunsă,
Răzbătea mireazma mierei nenăscute încă?
De-acuma, bucuroase că văd făpturi noi,
Pajiștile se țineau tot drumul după noi...
....În vârf încremenii... Urcate de nevăzute puteri
Pietre uriașe atârnav în cer,
Prin norii, strânși pe furcile colților caer,
Stânci despletite plutiau în aer,
Culmi spânzurau de-un fir de ceață,
Albe stane, ca sloi năprasnici de ghiață
Prelinși din strașinele tăriei albastre
Se desprindeau aeriene peste genunile lumii noastre.
Nămeștii de țancuri se sprijineau pe vânt,
Încât muntele ținea mai mult de cer decât de pământ
Și 'n nemărginirea tăriei ce'l primia în inima ei,
Muntele, tot, sta în sbor oprit, cu aripi de stei —
— Vârtej de piatră cotropind văzduhul plin,
Despărțit de lume cu prăpăstii de senin.
Ca Moisi, desculț călcam cu evlavie pietrele cerești,
Prin spărturi priviam în jos ca prin ferești
Departa sub noi, cum cu fulgere fără bubuituri
O furtună neagră crăpa pe păduri.
Graiul se sfia de mușeniile străvechi,
Numai tăcerea amiezei ne țiuia în urechi.
....Pe pajiștea din poarta Schitului se ținea hramul

Ici un moș își lepăda traista, colo un cal hamul
 Și pe curătura cu câțiva meri întinzând frunzare
 Repede se înfiripa un sobor pestrițat cu ștergare.
 Doi coropcari își desfăceau tolbele pline de cordele,
 De fluturi, de arnici, bricege și mărgele,
 Intr'un raft aveau cărți cu cântece de stea și vicleim,
 Un călugăr vindea icoane de la Ierusalim.
 Oamenii scoteau merindele din legătură,
 Sticle cu țuică treceau din gură în gură,...
 Dar minunea cea mare era tabla cu alvițe
 Un roi de copii cu plete plăvițe
 Ne strângeam împrejur gata să ne prindem de ele
 Bâzâind împreună cu muștele pe lângă acadele.
 Atunci m'am dumirit ce erau pietrele scumpe,
 Verzi, roșii, galbene, sclipind în basme tot așa cum pe
 Scândurica de brad sticlea a avea în soare
 Comoara caramelelor nălucitoare —
 Seara ne apuca acolo și potolia poiana
 Un amurg sărbătoresc ca la Nunta din Cana
 Iși pleca peste petrecerea lumească chiupu-i de zamfir
 Cu apele preschimbate în iezero de vin profir.

MAICA DOMNULUI DE LA MARE

DE
EMANOIL BUCUTA

În mijlocul pieței ședea pe o bancă de piatră Maica Domnului dela Mare. Privea nemișcată înainte, cu mâinile în poală. Singure maramele subțiri îi tremurau pe la urechi de vântul din larg. Aștepta. Alături, în picioare, lăsat puțin pe măgăruș, Iosif căuta ceva cu toiagul pe jos. Poate numai o stăpânire de sine care-i lipsea sub atâția ochi. Tovarășa lui îi vorbea uneori, fără să se uite la el sau să se audă până dincoace de cerc. Buzele ei se mișcau atunci la fel cu borangicul spumos al maramelor, ca încă o trăsătură de legendă. Nimeni n'ar fi bănuir un înțeles. Aduceau și ele ceva din cotloane de lume, care nu era cea de-acum.

E Paștele Evreilor. Suim

Pe străzi cu trepte în Ierusalim.

Bălașa se furișase între cutele perdelei și recita de-acolo nevăzută.

— Mie versurile nu-mi plac decât dacă sânt bune, suflă Puiu Vulpescu în urechea lui Ion Cânta.

— De proză nu zici nimic, pentru că nu mai lași pe altul să facă.

— Bălașa-i fată subțire și putea să rămâie la tablou, fără text. Dacă era aici specialistul ei în lacuri chinezești, fii sigur că tăcea.

— Bine, Puiule, nu vrei să mă lași s'ascult?

— Ce, te supără specialistul? Am auzit eu o vorbă! Parcă-ți cer altceva decât s'ascuți! Dar nu versurile dumneaei.

E Paștele Evreilor. Suim.

Pe străzi cu trepte în Ierusalim.

Și ne apar, când facem fața 'ntoarsă,

Grădina cu măslini, vreo vale arsă,

Iar dedesupt, pe piața cu finici,

Părinții pruncului pierdut aici

Și lumea care fierbe, crește, chiamă

Cătându-l tot pe el și nu-și dă seamă.

Eu l-am văzut odată în Egipt

Cum se ducea pe-un mal de soare fript

Și-alătura, umblând și ea, o cracă

Lupta să-i facă umbră și să-i placă,
 Lăsându-l să apuce, când s'a 'ntins,
 O pasăre venită dinadins.
 Acum suim, deși mă bate gândul,
 Că s'ar putea să nu-l cunosc, văzându-l,
 Căci singurul lui semn, de care știu
 Și-am fost ca fulgerată în pustiu,
 Era ceva ce 'n lume nu se 'ntâmplă :
 Un cerc de raze-aprins din tâmplă 'n tâmplă.

Umbra din cortina roșie, de sub felinarul cel mare cu pereții de sticlă îmbrăcați în sârmă, se clătină din loc și se depărtă, crescând, rupându-se și slăbind. Pe scenă nu mai vorbi decât vântul. Aplauze tinerești răpăiră din fundul terasei. Oamenii ceilalți se întoarseră uimiți și apoi, din cuviință, își loviră și ei de două, trei ori palmele.

De-acolo se uitau și ascultau cu aprindere, nu mai puțin de douăzeci de băeți și fete, care făceau grup și reacționau totdeauna împreună, ca un cor de operă. Erau locuitorii și oaspeții universitari ai Balcicului. Poporul arăta amestecat, studenți și studente dela litere, alături de elevi ai școlii de arhitectură sau de arte frumoase și de politehnicieni, dar niciunul nu trecuse decât cel mult cu un an peste douăzeci și rămăneau unitari prin vârstă, ca întinși dealungul unei funii. Izbucnirile lor erau nestăpânite și vesele. Fără grija se deschidea în noaptea de petrecere ca o ploae de artificii.

— Știi că-mi placi, junețe, le strigă Puiu Vulpescu, care venise până în fața lor și-i privea cu ochiu de cunoscător.

— Noi fiind mai mulți, părerile în ce vă privește e fatal să fie împărțite, îi răspunse pedant Mioara Lascar, potrivindu-și părul sub șapca cu făclia de lampadofor a facultății.

— Trebuia să spui : noi fiind mai multe, pentru că deocamdată părerea congenerilor mei, a bărbaților, nu mă interesează. Va să zică, nu numai că aveți păreri, dar ele sânt și împărțite ? Păris era numai unul, iar zeițele.... Câte erau zeițele ? Parcă trei ? Treceți la rând ca și ele, desvelindu-vă farmecele, și nu judecați, ci lăsați-vă judecate, frumoaselor.

Două, trei fete pufniră.

— Domnule Vulpescu, lasă academismul și zorzoanele. Ne pari deadreptul pompier.

— Dragă domnule Ghenea, eram acum douăzeci de ani cu Debussy la o masă, într-o cafenea de lângă grădina Luxembourg. Ne povestea la câțiva scriitori și mie, motivul unei sonate inspirate de niște versuri ale lui Verlaine. Eram fascinați. Atunci un tânăr ca dumneata, cu lăvalieră, se ridică de pe un scaun dela geam, azvârli cu zgomot prețul cafelei pe marmură și ieși strigând lui Debussy cuvântul pe care mi l-ai spus dumneata mie. Ne-am uitat unul la altul și am râs cu o poftă, pe care o uitasem. Îți mulțumesc de aducere aminte.

— Deosebirea dintre noi, se băgă în vorbă alt băiat, mirat parcă și el de îndrăsneală și așteptând lovitura, e că dumneata ai de ce să râzi din douăzeci în douăzeci de ani, iar noi râdem din minut în minut.

— Ei, tinere, vrei să-ți spui o poveste ? Nu e dela Adam Babadâm, sau cum îi zice întâiului pompier ; fii pe pace. S'a întâmplat numai acum cinci zile. Cunoști pe Ion Ceacâru, vătaful de hamali din Oltenița ? Nu-l cunoști ? Și ar trebui, pentru că a pățit exact ce-ai pățit dumneata adineauri, când ai vrut să sări în ajutorul tovarășului. Știi că acolo automobilele, ca să treacă, intră pe șlep. Ceacâru le supraveghează. Merge deandratele, pas cu pas, cu fața la șofeur, până le duce la apă și le imbarcă. Acum cinci zile, când am venit eu, eram cu Calomfir. Am ajuns în port, ne-am scuturat puțin de praf în dosul căpităniei, sub plopii ai mari, și am început pregătirile trecerii. Ceacâru, după obiceiul lui, s'a înființat înaintea noastră, strigându-ne când să ținem drept și când la dreapta sau la stânga. La doi pași de buza cheiului, Calomfir tot schimbând la frâne și ambreiaje,

pune din greșală piciorul pe accelerator și dintr'un salt mașina se aruncă spre gol. Vătaful face ochii mari, o și simte luându-l în piept și se lasă lat pe spate în Dunăre. Se duce până în fund și stă sub apă cât îl țin și cât nu-l țin plămânii, așteptând să-i vie automobilul în cap. Când a ieșit cât colo, cu ochii ca cepele, noi eram toți pe margine, îngrijați și pândindu-l de unde avea să se ivească. El nu putea să creadă nici atunci că automobilul rămăsese sus, oprit brusc în ultimul moment, și făcea alt rând de ochi, mai albi, cât conopidele. Nu te speria, prietene. Mașina a stopat la timp. Ieși liniștit la mal.

— Puiule, nu te mai cheltui degeaba. Cu noi n'o isprăvești așa de lesne, zise râzând Leanța Suditu. Și începi să nu fii destul de politicoasă întârziind prea mult aici. Atâția îți mai așteaptă cuvântul.

Il luă de braț și îl întoarse spre alte puncte cardinale.

— Stai, Leanța dragă, făcea Puiu Vulpescu, împotrivindu-se în glumă, eu credeam că tinerii cu cari vorbeam sânt numai costumați în studioși ai vreunei universități din Alexandria și au fost aduși „clacă” de Bălașa. Dar te pomenesti că sânt studenți adevărați! Atunci se schimbă vorba. Crezi că așa mă dădeam eu la oameni de două ori mai bătrâni decât mine, când învățam la Paris?

Dar Leanța Suditu îl ducea râzând și grupul rămase fără vergeaua lui.

— Ce căutai între bobocii-ăia, Leanța?

— Era între ei și Vera, care abia a sosit dela Praga. Vream să aflu dacă a vorbit cu Merej-covschi. Știi ce focoașă pravoslavnică e și cât o supără heterodoxii.

— Mica principesă bizantină, furată de Sviatoslav, e aici? De ce nu mi-ai arătat-o?

— O să avem timp s'o mai întâlnim astănoapte. Deocamdată n'o lasă studenții creștini.

— Ce lighioni mai sunt și astea? S'au născut acum, generație spontană. Pe vremea mea nu erau.

— Multe nu erau pe vremea ta și sânt astăzi. Nu e un cuvânt să le afurisești.

— Ia uită-te la mine, Leanța? Vorbești de vremea mea parcă n'ar fi puțin și-a ta.

— Tocmai. Și eu viu de-atunci și știi că până astăzi nu m'am schimbat.

— Bine, dar nici eu nu zic altceva. Mișcarea voastră, oridecât aparat tebaid și constantino-politan s'ar înconjura, e de origină protestantă. E raționalistă și laică. Tu ne-ai venit așa din orașul lui Calvin.

— Îți place paradoxul. Nu-i exact.

— Imi place numai să zic lucrurilor pe nume. Cum erai înainte să pleci în Elveția?

— Eram o fată muncită de îndoeli. Mă rugam și căutam. Acolo am găsit liniștea.

— Știu dela Sultana, pe care ai ajutat-o în spitalele ei de campanie pe vremea holerei din 913. După munca sălbatică a zilei, în care vă pândeai moartea, seara citeai câte un verset din Biblie. Erai întoarsă de curând. Ea, care-i o creștină ca mine și ca noi toți, fără misticism și zgomot, te vedea și tăcea. Ii erai prea dragă și te înțelegea, ca să-ți zică ceva. Calvineto, n'ai să mă convingi!

— Nici nu caut. Dar chiar dacă unii din noi am fi ajuns la Isus pe această cale, nu suntem singurii. Și ne întâlnim numai din ce în ce mai mulți, veniți tot din alte experiențe sufletești sau din alte școli, în acelaș loc. Știi că adevărata bătrânețe începe când nu-ți mai înțelegi vremea. Teme-te!

— Atâta timp cât mintea îmi funcționează normal și mă ascultă, n'am de ce să mă tem.

— Ah, mintea veacului! Ea n'a fost în stare decât să ne ducă la criza de acum.

— Dar care minte o vrei tu? A bisericii sau a Scripturii? La început a făcut Dumnezeu cerul și pământul sau la început a fost cuvântul? Visurile Sfinților Părinți, Summa Aquinatului, Janse-nismul lui Pascal, Maritain, Berdiaev? Crezi că nu-i citesc și nu-i urmăresc? Ei și? De câte ori se uită deschise mormintele cele mai frumoase, aerul se umple de miasme, ori din ce corpuri ar ieși, fie și dintr'al lui Wagner, mai religios, după mine, decât tot veacul care l-a născut. V'ați trezit de câțiva ani cu Vera ta, domnița bizantină furată de Sviatoslav, urmând cu supunere pe Ruși, iar cu băeții călătoriți la Paris, ca într'un nou hagialăc, ucenici ai catolicismului militant. Dumnezeu să mai înțeleagă, cum zăpăceala asta pornită dela Apus și dela Răsărit, se poate întâlni înaintea lui Isus, ca să dea ortodoxie.

— Uii cuvântul, care e tot al Scripturii : minunate sânt căile tale, Doamne ?

— Calvineto, vrei să fii spirituală cu mine? Ai putea cel mult să mă învinuești, că vă privesc din afară. dar n'ai avea dreptate. Știi cât m'am luptat și eu, și mă lupt, să ajung la deslușire. De n'ar fi decât că sânt așa de legat de Hélène!

— Noul curent religios nici nu e nou decât prin spiritualizarea lui dela toate izvoarele vechii, filozofice și bisericești. Credința păstrată totdeauna de femei, pe când dumneavoastră, băieților, vă pozitivați prin orașele Apusului, a dat într'o zi pe dinafară și, ca în vremea veche, se întinde treptat peste toată viața. Bărbații ne-au adus cu pozitivismul, războiul și haosul. E rândul femeilor să scoată din sfințenie, iubirea și cerul.

— Știi că miroase a amvon și a iubire abstractă din scrisoarea lui Pavel? „Dacă aş grăi în limbile omenesci și îngerești, iar dragoste nu am, făcutu-m'am aramă sunătoare și chimval răsunător”. Unde vi-e iubirea voastră? Sânteți un rând de femei care nu știți ce-i iubirea, iar desfrâul clasic, bucuriile oarbe ale cărnei, nu vă interesează destul. Pe unele din voi vă bănuiesc de izbucniri scurte în ascuns, dar fără patimă. Privirea voastră puțin veștedă, de-a doua zi, se face rea, dacă o întrebi. Ea a trecut mai departe și nu vrea să-și mai aducă aminte sau să întârzie în lenea de după îmbrățișare, care e ca un somn al Mării și ca o umbră între flori. Sânteți într'adevăr călugărițele unei noi credințe. Mă îndoiesc însă că ea are vreo legătură cu biserica de demult sau cu ceva de noi cunoscut. Sânteți învățate, frumoase, lumețe, dârze. Ce urmăriți? Ce vă mână și vă falsifică? Numai din societatea noastră atâtea ați rămas deabinelea nemăritate sau sânteți candidate la celibat. Hélène, Sultana, tu, Bălașa, Smaranda.

— Dragă Puiule, de ce te-ascunzi? De mine, care-ți sânt așa de prietenă? Tu ești tot îndrăgostit de Hélène.

— Lasă-mă să-mi urmez gândul. Voi cari v'ați închis de bunăvoie oricărei iubiri — n'ai nevoie să bați mai des din genele tale lungi, pentru că te știu cât de curată ești, chiar dacă ai ascultat și tu vreodată, cu ochii închiși, șoapta șarpelui — vă faceți acum mari dascălițe și organizatoare de iubire! Ați descoperit colectivitatea, ca să vă cheltuiți pentru ea, și nu mai aveți pentru noi, bieți inși cari o alcătuim și o lăsăm să ne macine, decât zâmbet și bunăvoință impersonală. Ne zbatem alături, vă cerem uitarea de sine în care ne pierdem noi, ca să repetăm împreună și nu cu altcineva, încântătoarea experiență de nebunie a lumii, și voi vă cufundați în politică socială sau în teozofie, în practica miilor fără o față precisă sau în teoria cerurilor expropriate tocmai de Dumnezeu.

— Puiule, de ce-ți cerți dragostea, și de dorul ei lovești și în noi?

— Că m'aș ascunde? Poate că m'ascund și eu, deși ce spui tu, Leantă, e o răutate. Toți ne ascundem. Câte ar fi altfel dacă am îndrăzni să le privim în față? Uite nenorocii dimprejurul nostru, care chinuesc noaptea dumnezeiască de astăzi! De ce nu se duc unul la altul și nu-și spun curat ce simte fiecare? În cinci minute tot jocul ăsta de-a v'ați ascunsele s'ar încheia, ei s'ar potoli și noi ne-am vedea de treabă. Se zăvorăște omul în el și-l pândește pe vecin. Când se uită unul,ălălalt se ferește, și, când își vorbesc, vorbesc despre expediția lui Cook în mările australe sau despre Societatea Națiunilor. Să știi că mă fac astăzi ucenicul vostru. Am să uit de mine și să mă consacru binelui public. Cel puțin trei perechi au să iasă din peșitul meu. Să ne trăiască! Ce e toată noaptea asta, plină de șoapte și de mirosul Mării, decât o mare peșitoare? Plec. E un gând năstrușnic.

— Cum sari dela una la alta, sofistule cu noi și cu tine! Ce-ai de gând să faci, Puiule?

— O, ceva nefăcut, te-asigur. Ce-avem în fața noastră? Trei acte la jocul sfânt și trei cazuri în piață. Or fi ele și mai multe, dar mă opresc la ale de ne sânt mai aproape. Să băgăm în actul întâiu, pe autoare. Pedepsă pentru versurile ei. Dumnezeu aud că a plecat iară în lumea largă. Bine, bine, lasă că pot fi și discret, când vreau. Am să-i fiu eu ginere de mână, ca în Francesca da Rimini, minus desnodământul. Toți se uită, adulmecă ceva, așteaptă, dar nu zic nimic. Și timpul

trece. Am să zic eu! Oamenii sânt de aceeaș vârstă, din aceeaș lume, de aceeași gusturi. Piedici nu se află, care să nu-i lase să se măsoare, să se privească pe toate părțile, să se învețe destul unul cu altul, pentruca într'o zi să-și întindă mâna. Sânt două psihologii și două funcții sociale, ca făcute să se potențeze prin asociere, și, printr'un joc de mușchi și de inele colorate și păroase de omidă, să-i ajute omenirii să se miște mai departe pe traiectoria ei înstelată. Ce mai vor? Mă vor pe mine? Glasul care să le-o spue, lumina care să ia ceața, unde le place să băjbăie și să se ră-tăcească până și-or frânge gâtul în vre-o răpă? Iată-mă și pe mine!

— Ce e vorbăria asta de Cyrano pe tine, Puiule? De ce-o desfășori, de ce mă convingi că am izbit bine. Sper că ai să rămâi la atât și că oricât de îngrozitor de indiscret și de năvalnic ai fi, n'ai să faci o asemenea greșală. Da, greșală, dă-mi voie să-ți spui, nu numai de creștere, dar de înțelegere. Trebuie să-mi dai voie să-ți spui, pentrucă eu sânt pricina negândită a paroxis-mului tău. Dacă ai încerca acest lucru smintit, ai ajuta numai să se rupă sau să se ascundă și mai adânc toate legăturile care sânt făcute. Adu-ți aminte de Sganarelle și de amestecul de-afară în orice gospodărie, chiar când membrii ei se iau de păr. Sau uită-te la tine, care te frământă așa, numai pentrucă mi-a scăpat o vorbă, recunosc, fără noimă, de slăbiciunea ta pentru Hélène. Te vezi luat de cineva de mână și dus în fața ei, ca să i se propue serios un lucru care o amuză puțin, dar nu l-a drămuț niciodată în cumpăna inimii, pentrucă atunci poate l-ar fi smuls și aruncat? Glumești, Puiule, și te lași, tu, o minte atât de limpede, cu știință dus de îndemnul la încurcături de mascaradă al nopții, pentru altceva pregătită de biata Bălașa. Și de unde știi, apoi, că legăturile de care vorbești există într'adevăr ori că au înțelesul pe care li-l dai tu?

Vorbeau la o parte de oameni, înghesuți într'un colț, Puiu Vulpescu în felul lui repezit, iar Leanta Suditu zămbitoare și serafică. Erau vechi cunoscuți, și puțin rude, cum încep să fie toți membrii unei clase în scădere, atunci când se găsește în starea de oprire, după care urmează în-cercările de împrosptare și de amestec. Nu-i asculta nimeni, pentrucă era o adevărată deslănțuire de vorbă și de râs. Uitaseră cu toții de grija mamei de pe scenă și intrau tocmai prin această uitare mai adânc, în spiritul jocului. Păgânii din umbra templului înoit al lui Solomon n'aveau de unde să presimță minunea la care erau martori. Viața sfântă rămânea în măreția ei tot așa de tainică, precum erau viețile celelalte mărunte și de astăzi, mișcate pe cercurile proprii de puteri acoperite ochilor străini. Smaranda putea vorbi și ea încet cu Sabin, fără să-și schimbe vreunul din ei locul sau să se privească.

— O vezi pe Zorca, ce ochi mari de copil face? Nu vorbește cu nimeni. I-ajunge să se uite la noi.

— Mi-e frică dela o vreme să-i mai întâlnesc privirea. Are ceva în ea, o întrebare sau o do-jană. Mă simt vinovat, fără să mă dumiresc de ce.

— Nu știi ce spui. Am vorbit chiar adineauri cu ea. N'am băgat nimic de seamă.

— Tocmai de-aici vine grija mea. Se ferește. Are gânduri.

— Și ce gânduri ar putea să aibă?

— Știu eu? Poate că părinții și neamul ei sânt mai tari decât îmi închipuiam. Azi începe să mă judece, așa cum trăesc între ai mei, la o parte de ea. Ce poate să însemne altceva privirea ei care mă urmărește? Măine s'ar putea să mă urască.

— Prostii, prostii. Zorca ține la dumneata cu tot sufletul ei nou, de fată care a descoperit lumea abia când i-ai deschis într'o zi fereastra și ați stat amândoi cot la cot pe cercevea, sorbind-o lacom. E încă amețită. Nu-i vine să creadă. Își zice că s'ar putea să fie o părere. Uite-o numai ce ochi face! Nu sânt ochi cari se uită la oameni aveau. Parcă a strecurat capul într'un basm, în care întâmplările minunate se deșiră mai departe, fără să prindă de veste că au martori. Basmul o ia cu el și o încadrează, ca Rafael cei doi îngeri dela picioarele Sixtinei, cari au fost la obârșie doi copii de pe drum, opriți să se uite cum zugrăvește meșterul. E destul să te uiți la marele zugrav ca să înceapă să-ți crească aripi.

— Dar e chiar povestea noastră, ce spui! Săntem și noi un basm sfânt, prin voia sorei dumitale. Ai putea zice că Zorca e singura care crede în ce se petrece aici.

— Crede pentrucă iubește. Iubirea e o minune și are nevoie de minuni ca să trăiască.

— Iartă-mă că te întreb. Ești mișcată. Nu te gândești și la altcineva când spui așa de frumoase cuvinte?

— Nu mă gândesc decât la dumneavoastră. Cine iubește cu adevărat, iubește pentru toți și de aceea toți se grăbesc, fără să se fi învoit dinainte, să-i sară în ajutor. E puțin complicitatea care se face dela sine în jurul unei iubiri, ca s'o urnească din loc. Toți câți știu de ea, se înțeleg prin semne, au ceva vinovat și se împărtășesc din aceeaș mare fericire.

— Iubești și dumneata. Sânt sigur. Nu știi cât mă bucur.

— Ți se pare că mi se potrivește?... Să rămânem mai bine la dumneata. Lasă-mă să fac parte și eu din acea conjurație, care vă vrea folosul. Imi recunosc de altminteri și destulă răspundere. Fără cercul nostru v'ați fi văzut mai greu.

— Fără el am fi întârziat în acelaș romantism de dor și de suspine. Aci ne-am cunoscut întâiu. Abia astăzi știm că n'am putea să trăim unul fără altul, dar și că între noi sunt piedici.

— Vorbești de împotrivirea părinților? Cu ea ați început; n'ați descoperit-o la noi.

— Mă gândesc la altceva mai greu și care pânđește și îndărătul acelei împotriviri.

— Nu pricep.

— Ura națională.

— Uită-te, dar uită-te odată, omule, la ochii mari de copil ai Zorchii! Sânt așa de albaștri și de senini, că parcă ar fi înconjurați de cearcăne, care sânt numai umbra lor pe obraz. Unde ar avea loc în ei ura dumitale națională? Ochii ăștia sânt prea plini de iubire. Nu vedea lucruri care nu sânt și nu-ți ridică singur piedici.

— Singur? Caută-l puțin pe Radev, cum stă dușmănos între ai lui — mai la dreapta, între grupul pictorilor și Lascaride.

Capul Smarandei se întoarse puțin într'acolo. Lascaride o privea. Simți uitătura lui ca un fior de frig și se strânse abia văzut în pânzele și vălurile ei. Radev ședea mai la o parte, în picioare, crunt și mut. Avea o îmbrăcămintă grea de Pomac balcanic și ieșea din noapte, ca un haiduc fără milă al trecutului.

— Il vezi cum nu slăbește din ochi pe Zorca decât ca să scotocească și iară să scotocească adunarea și întunericul? Nu știe că sânt aici și-l privesc. Sânt pentru el un lup care dă târcoale stânei, ca să fure mioara cea mai albă, și stă gata să mă lovească.

— Ți se pare. Ți se pa-re! Ursuzenia lor e mai mult nedeprindere cu viața de lume, a gospodarului ahtiat după câștig. Singurătatea e totdeauna așa. Muntele și stepa trebuie să aibă căutătura lui Radev. De câte ori am vorbit cu el, în schimb, am văzut că e un tată foarte iubitor și un om întreg. Nu trebuie să te înșele unele ciocniri trecătoare, de ținuturi de margine.

— Ciocnirile pe care le botezi dumneata trecătoare, sânt pe viață și pe moarte. Ele țin de zece, de cincisprezece ani, fără întrerupere, ziua și noaptea, și mai ales noaptea. Din păduri au intrat în suflete și le-au înveninat. Radev e unul din capi. Mă tem că, la o mai de aproape cercetare, ar trebui să fie închis sau azvârlit peste graniță. Toți se bucură de dreptul îndoitei cetățenii. Și mă mai tem ca veninul lui să nu fi pătruns mai departe.

— Nu te știam până într'atâta om de partid. Eu viu de cinci ani aici și am prieteni între vânzătoarele mele de brățări și de chilimuri din mahalaua tătarască, precum am și între ciorbăgii din oraș, dar n'am văzut încă ce spui dumneata că ar împuia locul. Lasă, știu ce vrei să zici! Nici nu vreau să stăruiu prea mult că am dreptate. Dar fie că e așa, fie că nu e, singurul lucru care îți rămâne atunci de făcut, dacă ești într'adevăr hotărât să-ți scapi iubirea, e să pleci. Și să pleci cât mai repede, și firește nu singur. Nici nu visam în ce îndoeli te zbați, dumneata, omul atât de sigur de sine și firea de luptător pe care o cunoaștem. Acum înțeleg și ce înseamnă întrebarea și

dojana din ochii Zorchii. „De ce ai venit să mă cauți în liniștea mea de fată cu vestea cea mare a vieții, dacă simțai că nu ești gata? Și cum de mă lași mai departe într'un mediu dușman iubirii noastre și care, ca o apă la piatră, în fiecare zi roade la ea?”

— Crezi că ar putea Zorca să gândească așa? Atunci vina mea ar fi fără iertare.

— Fără iertare poate înaintea unui îndrăgostit luat de toate vânturile, dar nu înaintea unei fete care iartă orice își ia izvorul din iubire. Atât că n'ai dreptul să lași să mai ție asemenea durere. Amânarea de un an de zile a unui pas bărbătesc, numai pentru că părinții nu vor să-și dea binecuvântarea, dintr'o încăpățănare fără noimă și osândită de toți, chiar la ei în casă, nu mai poate fi prelungită. Albeața Zorchii mă pune uneori pe gânduri. Ea ar putea să ducă la fuzie.

— Taci, te rog. Numai o bănuială să fie și m'aș arunca în Mare. Dar nu-i adevărat, nu se poate, Zorca mea să sufere pentru mine și să se piardă!

— Fii liniștit. Ne vede lumea. N'am zis că e vorba de vreo boală chiar acum, ci că trebuie să-ți deschizi ochii și să faci la nevoie și saltul în gol, pe care oamenii te silesc să-l faci; înainte să fie prea târziu.

— Saltul în gol nu mă sperie. Sânt gata să-l fac oricând.

— Fă-l chiar astăzi.

— Cum chiar astăzi?

— Da, astăzi, Duminică în atâtea August din anul o mie nouă sute douăzeci și câte sânt, aproape de miezul nopții.

— Cred că-ți bați joc de mine!

— Nici nu-mi dă prin minte! Ai să afli poate altădată cât de făcut spre bătae de joc e ceasul de-acum pentru mine. Știam din gura Zorchii că nu ție-e străin planul. Sau poate că el ia o simplă formă de interjecție, fără alt sângeros adevăr lăuntric, la fel cu amenințarea de adineauri, că la o adică te-ai arunca în Mare? Nu e glumă. O auzi cum bubue jos!... Aș vrea s'o știu. Și te rog să mi-o spui deschis. N'am de loc de gând să îndemn și să ajut la un furt obișnuit de minoră.

— Domnișoară Filipescu... I-adevărat... Vream... Sânt gata... Ah, ce putere ai astăseară! Ce s'a întâmplat?

— Iartă-mă că m'amestec prea mult într'o treabă care nu-i a mea. Dar Zorca m'a strigat pe când veneam încoace, fără s'o bag de seamă, și i-am privit în fața dornică și speriată. Era singură, fără nimeni lângă ea care s'o scape, dupăce a fost scoasă în răspântiile lumii. Fără nimeni decât ochii urmăririi. Mi-a fost milă, m'am simțit prietena ei și am suferit împreună de soarta fetelor în ajunul marei hotărâri. Asta s'a întâmplat, și altele care n'are rost să ți le povestesc.

— Ah, de ce nu pot să-ți sărut mâna bună! Ești într'adevăr Maica Domnului dela Mare, care, unde te arăți, împaci și ridici.

— Tinerețea, deschisă și mirată la orice se petrece, cași cum s'ar petrece pentru întâia și cea din urmă oară pe pământ, întâlnește altă tinerețe și se avântă plină de încredere și cu desnădejde. Greutățile cele mai neînchipuite se aleg atunci din toate părțile, de-afară și din sine, ca să dărâme ceea ce s'a zidit. Greutăți de-acuma și greutate din veacuri, ca niște troene care astupă zarea și pun depărare între ființele înfărșit găsite. Și de atâtea ori nu le rămâne decât desnădejdea!

— De ce te chinuești? Ți sânt recunoscător că mi-ai deschis ochii. Vedeam că nu-i altă cale, dar nu știam când s'o calc, și de-azi-pe-mâinele începuse să însemne niciodată. Ai fost ca un glas al cugetului. Plecăm chiar în noaptea asta. Zorca are să se învoiască. Deocamdată nu știu unde mi-e capul, dar am să mă limpezesc. Biata Zorcă! Ce dreptate aveai, că o lăsam fără sprijin, dupăce-o rupsesem de-ai ei și nu mă îndemnam să-i întind mâna pe care o aștepta! Orb am fost și rău.

— Liniștește-te. Dacă te frământă așa, ca să-ți crezi tot felul de dovezi de inimă bună, ai să te dai de gol și n'ajungi nici până la Bazargic. O hotărâre mare spală de toate păcatele care n'o lăsau să se nască. Fii de-acum cu gândul numai aici. Fuga trebuie organizată cel puțin cât o excursie în țara fericirii. E o călătorie în străinătate, cum vezi.

— Dacă mai și glumești, mă zăpăcesc de tot. Ajută-mă, te rog. Dumneata ești liniștită și poți să privești lucrurile altfel.

— Am să-ți spui numai decît ce mi se pare că e de făcut. Lasă-mi mie regia. Dar mai întâiu să chemăm pe Suleica în pauză. Acum adu-ți aminte că ești Iosif. Se apropie tot felul de lume rea. Uite și pe iconoclastul de Puiu Vulpescu.

Stinghereala dela început, a unei lumi strânse la un teatru unde nu se vorbea și la un bal costumat unde nu se juca, se risipise curând. Fiecare își găsise rolul, în piesa mai mare în care nimeni nu rămânea simplu privitor, și îl împlinea fără să se mai aștepte îmbiat. Bălașa nu mai avea nevoie să lege prin trecerea și cuvântul ei grupurile tăcute. Ea se putea duce fără grijă în unghiul de cheiu unde știa pe Sultana. Avea încă cel puțin un sfert de ceas liber. Nu-i era însă dat să ajungă.

Un glas chema pe Mare. Chema departe și slab, un nume. Ce întârziați veneau la petrecere? Și nu era numele ei? Se dădu mai aproape, ca să nu mai audă zgomotul vorbei și ca să înțeleagă. Chemarea tăcu și ea. Parcă cineva de-acolo, din adâncul în care ochiul nu putea răsbate, o urmărea. Era un om de Mare și putea s'o fie în sticla unui binoclu de noapte. Lumina scenei râura de pe ea și o făcea văzută cine știe de unde. Stătu locului, așteptând. O flacără licări în mijlocul întunericului, dând un miez hăului și despărțind încă odată țaria de ape. Alerga o barcă drept spre ei, aplecată mult de pânză. Feștila dela belciug răsfrângea în ea la răstimpuri văpăi de lună. Pe urmă se stingea cu totul și Marea se amesteca iară cu văzduhul. Valurile care se băteau jos aduceau de-a valma lespezi de apă și lespezi de cer.

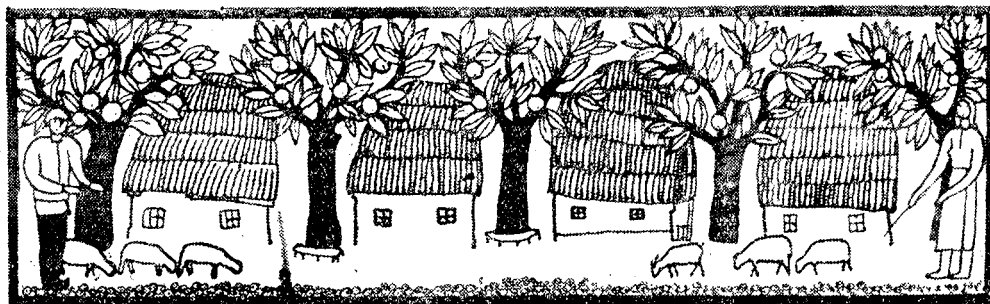
I N C H E I E R E

DE

ION MARIN SADOVEANU

Cu pâinea și cu apa, roabă veche
Ce n'are inimă și totuși e plecată, și-i pereche
Cu aerul ce n'are început,
Prin lungul șir de zile am trecut
Și-am înțeles că Smaltul putrezește
Și steaua lui de raze, amăgește!
Cu pâinea și cu apa și cu focul,
Am înțeles că se sfințește locul
Prin care fragedul pământ ți se închină...
Pe creștet cu o pată de lumină,
Îți îngrădești cu nevăzute brațe locul,
Cu pâinea și cu apa și cu focul!

N Ă L U C Ă

DE

ZAHARIA STANCU

Nu mai am sânge ; sânt ca o nălucă
Ce umblă, peste câmpuri moarte, vie.
Nici umbra crudă nu mă mai îmbie,
Nici drumul talpa nu mi-o mai usucă.

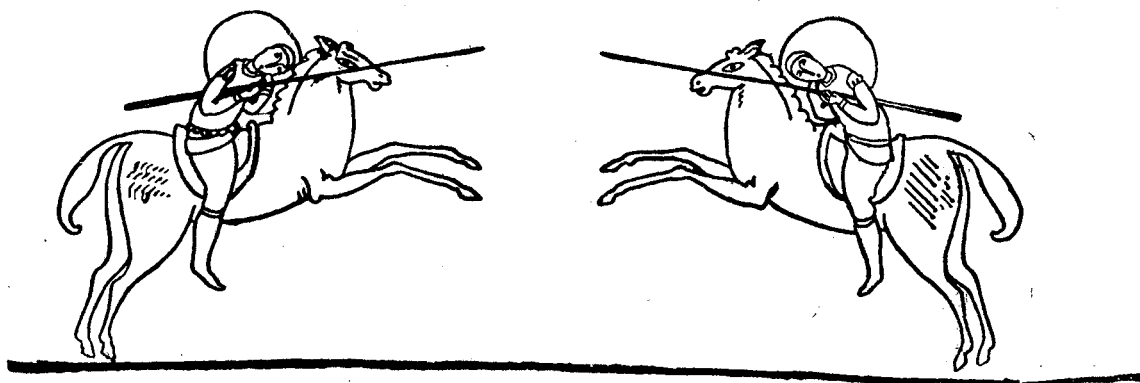
Fluieră sturzu 'n codrii și n'aud.
Fulgeră 'n plopii negri și nu văd.
Mă svârl în flacări, nu-mi găsesc prăpăd.
M'afund în ape repezi, nu mă ud.

Și dacă dă un mugur orb îl rup
Să nu mai cheme zumzet creanga mea.
De-mi mai aprinde visul câte-o stea
O smulg din slavă și mi-o sting în trup.

Și când îmi cade un hulub pe mână
Îi smulg aripa și-l ucid cu piatra
Iar ca să nu-mi mai fie caldă vatra
Am aruncat jărateci 'n fântână.

Și nu pot doar cununa de lumină
Ce-mi strânge fruntea s'o arunc în praf,
S'o calc și să sugrum pe-acest seraf
Ce crește 'n mine nou, ca o grădină.

TICHII DE MĂRGĂRITAR

DE

SORIN PAVEL

Către tichiile de mărgăritar :
Confidimus autem de vobis meliora.

Tichiile de mărgăritar trebuiesc apărate.

Sunt fel de fel de oameni răi, dar cei mai cu deosebire grosolani și obrasnici, nu știm de ce, s'au găsit să fie în toate vremile și în toate colțurile pământului istoric, tocmai dușmanii tichiilor de mărgăritar. O cruzime urită și aproximativ asiatică a găsit poarta deschisă larg împotriva acestor mici, inofensive și scumpe minuni între minunile scumpe speciei umane.

Sărmane tichii de mărgăritar! Ce mângâiere mare sau suplimentară vă datorează omenirea, care a suportat în sânul ei dușmani de-ai voștri?

Dușmanii tichiilor de mărgăritar, doar sunt singurii dintre muritorii cu păcate, care îndrăsnesc să afirme că nu s'ar afla tichii de mărgăritar și chiar dacă ar exista undeva (observați culanța!) nu le-au văzut niciodată, ceiace nu-i împiedecă (criminalii sunt tipi activi) să scorească (la ocazii) neobrazate calomnii.

Lăsați netoșilor ce-i al lor și mai ales soarta individuală. Netoșii pricep orice, dacă le arăți ce, numai *totalitatea* nu. Aceasta este, dealtfel, o categorie epistemologică aristocrată, pe care omenirea o are în dar dela marii ei inspirați. Sociologia de școală franceză ne învață geneza categoriilor și a cadrelor logice pe un drum plebeu. E drept că multe din ele miros încă (în secolul 20) a și-retenie populară și tind să satisfacă cruzimea impervertibilă și inextinquibilă a omului în genere și a claselor de jos în special. Vestitele cadre ale experienței științifice din logica lui Iohn Stuart Mill nu sunt decât suprastructura celor 4 principii logice și e clară manevra lor de a înșela natura ca să-i smulgă secretele. Filosofia și știința nu sunt altceva decât șiretenia celor ce călătoresc cu clasa III-a, organizată, înarmată și emancipată de prevederile codului penal.

E cazul lui Huxley, care în 1776 a omorât 1000 de căprioare ca să studieze circulația sângelui. E cazul Alraunei din romanul lui Ewers, copilul (prin metode științifice) prostituției și al spânzuratului, sau, modern de tot, ocazia oferită de știință unui element natural, — radiul — de a provoca sterilitatea celor care se ocupă cu el, adică degradarea eternului uman în numele științei. La origina științei și a filosofiei rânjește banditismul lui Prometeu. Cu o singură excepție : totali-

tatea, care nefiind vulgară, nu este tovarășă în această uriașă imoralitate. Totalitatea nu a ieșit din școala mizeriilor cotidiene (ca geometria la Egipteni). Totalitatea, adică contururile ireale în care îmbrăcăm în Nicăeri expansiunea gigantică și interminabilă a Totului, a fost creată de un poet și cărpănoșii filosofează în mijlocul ei fără s'o fi înțeles vreodată. Totalitatea n'are nimic meschin în ea. Originea ei selectă și poate extraordinară, o dovedesc vorbe ca *umanitate, conștiință cosmică, panteism, monadă*, care n'ar fi fost posibile fără conștiința totalității. Produsele ei sunt distilate și mizeria isgonită.

Dușmanii tichiilor de mărgăritar ar trebui să se întrebe : Cum ar fi posibil, pe ce altă cale ar trebui să se îndrepte lumea ca să rămână mai departe totală, eternă, limpede, integră și atotcuprinzătoare, dacă n'ar exista sau dacă ar dispărea tichiile de mărgăritar?

A trăit pe lumea aceasta, și dacă a trăit unde? și când?, cineva, care să nu fi dorit, odată cel puțin, tichia de mărgăritar? Chiar oamenii, care între toți și toate ar trebui să aibă cele mai reduse pretenții — urîți de ambele sexe sau încuiați și simpluți, și tot și-au hărăzit, nu numai în visuri, tichia de scumpe și mici mărgăritare.

E permis să te îndoești de orice pe lume, dar nu se cade sub nici-un cuvânt să pui în cumpană, o clipă măcar, realitatea obiectului unei dorințe prostești. Cei slăbuți la minte și slabi de înger nu pot, prin definiție, să dorească altceva decât apropiatul, pozitivul și indubitabilul. În jurul tichiilor de mărgăritar se întâlnesc deavalma mari și umili, rejunificați și juni veritabili, simpluți și străluciți.

Chezășia existenței tichiilor de mărgăritar stă în această solicitare unanimă.

Oamenii care concep imposibilul și se împacă cu contradicția implicită din vorba ireal, s'ar putea înșela, li s'ar putea năzări și nu trebuiesc crezuți pe cuvânt când afirmă ceva despre tichiile de mărgăritar. Aici vine rostul proștilor și încăpățânaților : să confirme. Ei nu se avântă nici în imposibil (ceiace se chiamă perspicacitate), nici în ireal (ceiace se chiamă prudență) fiindcă s'ar putea să se încurce mai rău decât la ei acasă. Deaceia numai lucrurile, care găsesc crezare în aceste cercuri, intră în patrimoniul umanității. Cazul tichiilor de mărgăritar.

O nenorocire congenitală apasă tichiile de mărgăritar, dacă se poate numi nenorocire întâmplarea să semeni cu cineva, care nu-ți place și în care nu se știe unde-i vinovatul.

Tichiile de mărgăritar se poartă, dacă cineva isbutește să capete un exemplar, numai și numai în buzunar, unde poartă (aici este asemănarea) filozofii raționaliști cei doi ochi, câteodată cu tot cu ochelari și în acest caz extrem în buzunarul dela spate.

Ce este un filosof raționalist??!

E un fel de om sau mai degrabă homunculus ambițios, întratâta cufundat în minunile sale interioare, încât ochii i se preling și curg în buzunare, lumea exterioară dispare cu un fel de vâjâit asemenea apei pătrunse în urechi și singurul lucru care mai dă semne de viață, vede, simte și câteodată judecă (în acest om) este rațiunea.

Semnamentele lui polițienești :

Un tiran, intolerant și despot, se poartă ca un satrap cu ceea ce el numește viața vegetativă, animală sau voință periferică în om. E colonelul imperativelor raționale ;

Un fricos : Dă și primește, la marea Bursă a vieții, cu ochii închiși.

Un veșnic candidat la tichia de mărgăritar, cu șanse extraordinare s'o capete, întrucât toată lumea e de acord că numai aceasta îi lipsește.

Tichia de mărgăritar se poartă prinurmă în buzunar întocmai ca ochii filozofilor raționaliști. Curiozitatea acestei regretabile asemănări apare în problema motivelor. Raționaliștii sunt con-

secvenți până la un punct în privința scopului și definitiv consecvenți ca directivă. Ochii nu vor să accepte tutela rațiunii și se postează în adversitate pe toată linia.

Rațiunea vrea să extragă profiluri, adică să schematizeze lumea, vrea monotonie, pace și schivnicie.

Ochii vor conținuturi, culoare, variație, beție de întrezăriri și surprinderi, tempo nebun și furtunatic.

Ochii sunt ai Sultanului, să vadă ștofe și dansuri, să vadă cadâne în șiruri de curgătoare mărgăritare ca 'n basme, prinse la gât în legănarea plutei pe valul parfumurilor arabe.

Rațiunea a lăsat-o la ușă și Eunucul se joacă cu ea, ca un copil întârziat la minte, până va ieși marele Stăpân să i-o ia fără să se uite la el.

Tichiile de mărgăritar își rezervă intimitatea fericiților posesori. Nu se arborează niciodată în public și nu știm niciodată, care și ce fel de tichie de mărgăritar are. Cel mult isbucim să aflăm ce tichie de mărgăritar ar dori lumea cuiva, dar foarte cu greu, fiindcă aceasta s'ar chema clevetire și nu-i nici frumos, nici prudent să fie spusă tare. Niciodată nu sunt supărările mai cu foc și rupturile mai ireconciliabile, decât în cazul când scăpăm o vorbă și ne trădăm preocupările relative la tichia de mărgăritare a concetățenilor noștri. Altruismul nu mai are niciun rost și dușmănia obișnuiește să facă din când în când, când e maximum otrăvită și virulentă, acest temut cadou. Nici prietenii noștri cei mai apropiați, deși cunoscându-ne bine, ar putea să ne spună, care ne stă mai bine, nu pot să afle cu ce infinite precauții ne izolăm pentru efectuarea solemnității, plină de nebănuite delicii intime, când ne așezăm pe cap tichia de mărgăritar, tichia noastră și numai a noastră, căutată de noi, dorită de noi, găsită de noi — înfășșit! într'o supremă încordare a tuturor fibrelor de ideal, nenumărate fire reale și invizibile, prin care sorbim speranța ca oxigenul prin capilare.

La parade, recepții, baluri, edituri, întruniri sau teatru, doamnele ca și domnii nu scapă ocazia să-și arate odoarele. Numai tichia de mărgăritar nu. Și e o mare durere în această imperioasă stăpânire de sine. Poate că nu există dorință mai constantă dealungul unei întregi vieți, mai prezentă în fiecare moment al zilei și nopții, decât arzătoarea impulsie de a ieși în lume, acolo unde e mai multă și mai cunoscută, cu această comoară secretă și neprețuită, tichia de mărgăritar. Sunt în adevăr puține proprietățile omenirii, care să fi adunat în ele atâtea tendințe contrarii, atâtea însușiri care se neagă una pe alta ca în tichiile de mărgăritar.

Tichiile de mărgăritar întrunesc cele două calități ale comorii : să ia ochii și să fie neînfrânt dorite. Și totuși... Oriunde s'ar găsi oameni, mai mulți sau mai puțini este indiferent, deoarece cu teoria masselor, a sufletului colectiv și celelalte teorii sociologice, tichia de mărgăritar n'are nimic de-a face (A scăpat de sociologie, dar nu de sociologi), văd fără excepție unul la altul, ca un fel de raze apostolice, tichia de mărgăritar, fără să le ia ochii și fără s'o dorească. E curioasă această regiune a tichiilor de mărgăritar. Fără tichie de mărgăritar (aceasta e numai o presupunere absurdă), oamenii se găsesc laolaltă într'o baie de nimicuri, certuri și invidii, imitații și contraimitații. Cu tichia de mărgăritar, se ridică cu creștetul și ajung, ca un fel de Lungilă în basme, în sfere de ideală rezervă și dispariție desăvârșită a lăcomiei și altor instincte reprobabile și incomode din punct de vedere social. Nu atentăm la tichia nimănui și cel mult ne umflă râsul, prin urmare o reacțiune cu totul estetică, debarasată complect de orice aluzii cuceritoare. În același timp însă suntem furi-bund de mândri cu tichia noastră de mărgăritar, respingem orice ofertă străină, dar ne păzim ca de foc s'o arătăm în lume. E o podoabă acceptată cu plăcere din mâna unui sol interior, dar cu condiții, care nimicesc tocmai esența și rostul unei podoabe. Deaceia fericitul posesor al unei mici, inofensive și scumpe tichii de mărgăritar, ajunge, ca să scape din primejdia de a înnebuni în lupta dintre dor și neputință, să formuleze încă o dorință — absurdă, dar singura în stare să-l poată

menține în posesia unei comori, care nu e comoară ca celelalte, dar mai prețioasă decât toate : dorința ca toți să-i recunoască tichia în toată splendoarea ei, toți să simtă că el e posesorul ei de drept și fapt, dar totuși nimeni să nu știe. Există un asemenea act de cunoaștere — să știi fără să știi? Există.

Comerțul tichiilor de mărgăritar are la bază cele două feluri de industrii : în casă și în fabrică.

Înainte de a lucra tichii de mărgăritar pentru uzul propriu, există o perioadă de exercițiu, de ucenicie în această profesiune universală. Primele tichii de mărgăritar se fac în camera copiilor, acești consumatori de marțipan și jucării, stăpâniți de mania prosperității. Tichiile de mărgăritar ieșite din mâna lor dolofană și cu gropițe la încheieturi le așează, cu cea mai candidă bunăcredință, pe capul propriului tată, deseori neputincios și amărât ca dezolarea unei perechi de ghetete descălțate, ornat totuși cu acest prinos al pietății infantile. Tichia de mărgăritar este primul act de recunoștință și orice grațitudine viitoare aduce a tichie de mărgăritar, ca o pedeapsă terestră pentru abuzul comis în situația de părinte sau protector, funcții declarat naturale și deci rebele oricărei siluiri etice. Recunoștința e o categorie etică și natura e dincolo de etică și moralizare. Primul dar al copiilor noștri — tichia de mărgăritar, oferită din convingerea că nu suntem nici ignoranți, nici debili, este indicația divină pentru crima de a creia, fără să vrem, un miraj, o minciună, în preajma lor.

Tot în camera copiilor, camera basmelor și a energiei elementare, trebuiesc căutate rădăcinile unor lucruri socotite foarte serioase.

Ideologiile de clasă sau ideologiile naționale, miturile sociale și filosofice, filosofia istoriei, sistemele de etică individuală sau socială își au toate obârșia în acest mirajul infantil.

Copleșiți de grandoarea dimensională, în spațiu și timp, a acestor realități, sunt unii oameni, care orbesc cu totul și nu mai disting adevăratul caracter al lucrurilor. Copii bătrâni și incorrigibili, ei văd uriașe marșuri către idealuri conștiente acolo unde nu-i decât oroarea unui mers deabușeica sau o biată existență hărțuită de neștiință și necazuri.

Ce-au făcut oare Plato, Toma Aquinatul, Spinoza, Kant și Condorcet, decât migăloase, mici și inofensive tichii de mărgăritar pentru uzul Cosmosului sau al Umanității milenare? Teoria ideilor platonice ca și Paradisul religiilor se bazează în realitate pe faptul natural, fatal și universal al Renunțării. Renunțarea este conștiința propriei limitări, conștiința insuficienței umane. Am dori să fim în comunicare cu întreg Universul, să-i trăim viața și soarta în necurmată și indisolubilă relație. Un „tot, sau nimic” ibsenian este marea dorință umană, paralizată de faptul că suntem prinși în granițe fixe și că orice acțiune a noastră este o alegere, este un drum, unul singur dintr-o infinitate, și deci la fiecare pas suntem victima unei renunțări. Teoria ideilor ca și Paradisul nu sunt decât ocoluri ale acestui obstacol. Ne place să ne închipuim că există altă lume, unde, odată ajunși, vom scutura condițiile sclaviei terestre. Ne creiăm, prin urmare, o spartă specială, o poziție deosebită în Univers. Renunțarea devine provizorie și împăunați cu tichia de mărgăritar, nu observăm că ne-a fost adusă din camera copiilor ideologi.

— Ce sunt misiunile istorice ale marilor națiuni? Ce este iluminismul? Ce este credința că putem face bine altora? Ce sunt idealurile morale?

— Tichii de mărgăritar, care nu ne încântă ca cele lucrate de noi înșine, dar nu ne supără, fiind produse ale inocenței și admirației filiale.

Definiția personalității : un individ plus tichia de mărgăritar.

Nu e, desigur, cel mai ușor lucru să ajungi la om. Omenirea în genere, epocile istorice, națiunile și indivizii au fiecare tichia lor de mărgăritar, ceea ce constituie în total tot atâtea nenumărate baricade inexpugnabile, în dosul cărora se ascunde gol-goluț, nenorocit și ieftin — Omul.

Tichiile de mărgăritar resping orice clasificare. Deaceia primul caracter de recunoaștere al unui asemenea obiect este inclasificabilul. Sunt produse ale unei realități cu care nu seamănă deloc. Create de oameni, ele plutesc în aer și exprimă cu toată vehemența tocmai disparitatea, tocmai prăpastia dintre ele și creator. Distanța aceasta nu scade niciodată, deși biografia fiecărui om rezidă fără resturi în această goană eternă după tichia sa respectivă, întocmai ca Schlemihl, eroul lui Chamisso, pribegind să-și regăsească umbra. Ca ocupație auxiliară ne ocupăm de stadiul operațiilor altora în căutarea tichiei mult dorite și ne găurim cu gloanțe reciproce tichiile de mărgăritar, ca Tarasconezii caschetele.

Inchipuind Cele Trei Grații, Dante Alighieri a dat adevăratul exemplu clasic al tichiei de mărgăritar pentru neamul înclinat spre gâlceavă sau sporovăială al femeilor, — frumoase sau urâte, n'are importanță.

Intrebarea, cu care se cere sau se oferă, în chipul cel mai nimerit, tichia de mărgăritar, este aceasta :

— Aveți nevoie de ceva inutil?

Tichiile de mărgăritar, delicate lampioane interioare, ele luminează în incognito minuscule baluri cordiale, la care fiecare e propriul și singurul său invitat.

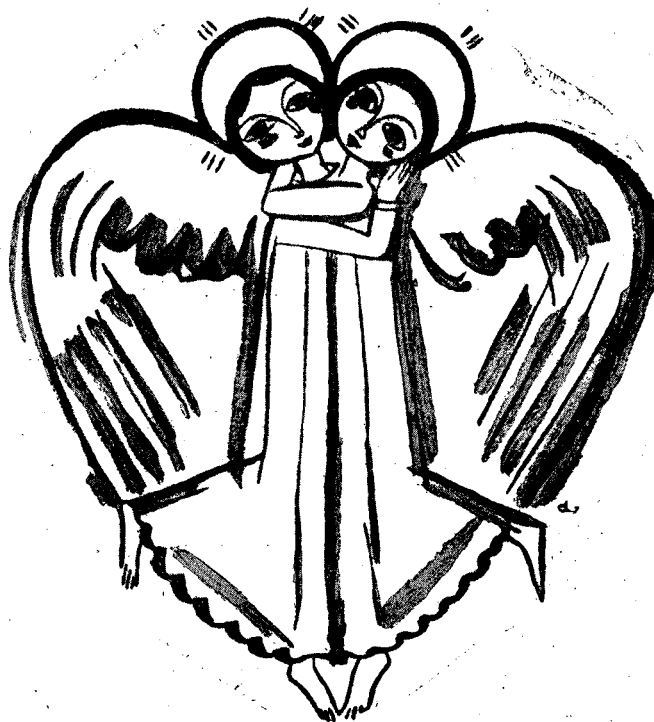
Sărmane tichii de mărgăritar! voi vreți să cuceriți lumea și nu suportați lumina arenii! Voi vreți să fiți suprema mândrie și voi trebuie să stați din eternitate până în eternitate în subterane! Lumina vă ofilește. Sunteți floarea Intunecului și orice adiere, care amintește lumii existența voastră, e infernală, dogoritoare și cotropitoare ca Simunul.

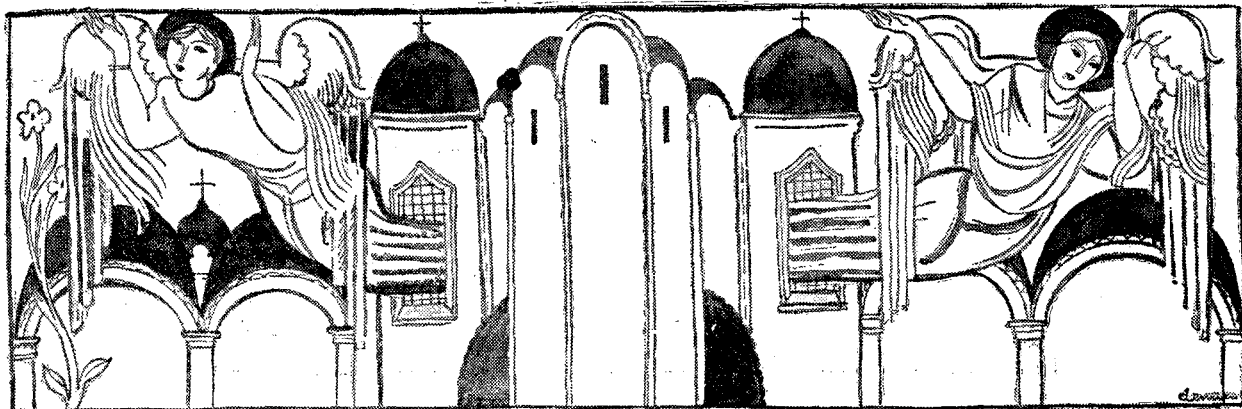
Richard Wagner v'ar spune :

L'Enivrant Superflu.

Către tichiile de mărgăritar :

Confidimus autem de vobis meliora.

B I S E R I C Ă

DE

G. L E S N E A

I

De șase veacuri stă printre morminte,
Cu turele înfipte în văzduh,
Păstrând întreg arhaicul ei duh
Și tot misterul lucrurilor sfinte.

Ii priveghează numele divin
Ghirlânzi de sfinți, pe bolțile ei scunde —
Și 'n chipul Maicii Domnului s'ascunde
Iubita unui pictor bizantin...

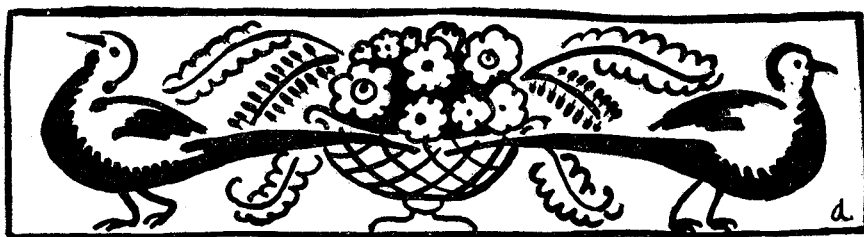
II

Așteaptă credincioșii în zădar —
Și 'n singurătatea ei deplină,
Citește Evanghelia creștină,
Bătrânul preot singur la altar.

Și cum un suflet să-l audă nu-i,
De sus, din zugrăvita ctitorie,
Ascultă numai sfânta liturghie,
Un Voevod cu neamurile lui...

C R O N I C I

I D E I, O A M E N I & F A P T E

SPIRITUL CRITIC ȘI MISTICA STATULUI ISTORIC

Cap. V.

„Domnia Legii“

ÎN cultura românească a ultimilor două veacuri se pot deosebi două curente: a) curentul raționalist de importanță franceză și b) curentul istoric-tradiționalist cu reflexe din romantica germană. Primul e inspirat de progresismul și iluminismul Marei Revoluții dela 1789, al doilea are o tendință accentuată de desfundare a izvoarelor autohtone, conform indicațiilor filosofiei istorismului, reprezentată cu o rară strălucire și durabilă influență de către Friedrich-Karl von Savigny (1779—1861).

La eliminarea elementelor reacționare din atmosfera Principatelor iluminismul a avut o misiune salutară. Izvoare neomogene sufletului românesc pătrunseseră în cantități considerabile, amenințându-i puritatea și perspectivele inițiale. Ritmul civilizației occidentale care se făcea simțit și pe câmpiile dunărene găsea obstacole în influența și rezidurile turco-fanariote, iar elanul tinerilor bonjuriști însuflețiți de nobil patriotism se lovea de inerția vechilor așezăminte. În cele din urmă, valul dizolvant al iluminismului francez, reprezentat ardent de proaspeți cărturari occidentalizați și ajutat de importante transformări economice, a reușit să dărâme zidurile chinezești. O febră de înnoire cuprinse sufletele anchilozate în nemișcare de veacuri. În această dramă a Munteniei și Moldovei din secolul al XIX-lea, progresismul francez a jucat un rol hotărâtor. Argumentele lui ideologice au fost împrumutate în total și în parte, servind ca arme de luptă contra vechiului spirit. Mirajul intrinsec și concordanța cu ritmul vremii a cucerit la un moment dat capetele cele mai luminate, toate speranțele și toate valorile românești dela acea oră. Rezistența era puțin și greșit organizată. Interese reale au avut apărători mediocri, uitându-se eterna fascinație a spiritului și primatul lui, pentru a se mulțumi cu o pasivitate ve-

cină cu indolența, sau cu o acțiune anarhică și pur materială. (De pildă, activitatea antiunioniștilor dela 1850—1859). Bătălia era definitiv pierdută, iar rezistența ar fi putut numai să întârzie duhul reformator și să-i accentueze tendințele prin contrazicere.

O Reformă este însoțită întotdeauna și de o Rezistență. Oricât de evidentă ar fi cerința ei de noutate, starea lucrurilor intrată în forme definitive nu acceptă ușor violentarea. Aspectul de veșnicie pe care-l capătă în lenta modelare a timpului, încremenirea statuară, refuză mobilismul pe care-l îmbracă teoretic și aparent-obiectiv Reforma. Cei doi termeni: Devenirea și Eternul, luptă pur dialectică, au acum infrastructură precisă.

În Reforma efectuată de Luther în Germania — ca să luăm un exemplu — aveam reflexul spiritual a două lumi situate în complexuri diferite. Circumstanțe istorice îngăduiseră infiltrarea lentă, apoi, predominarea romanismului catolic într'un peisagiu nordic. Alianța feudală cu dreptul roman pentru organizarea instituțiilor ce consfințeau o supremație socială în interior întărește influența din afară. Aspirația împăraților germani de a fi continuatori ai Romei — pe lângă a doua Romă în Bizanț, a treia la Moscova, ar fi fost a patra în regiunile teutonice, — a deschis larg porțile invaziunii catolice. Codificarea lui Justinian își aflase citadele puternice în Biserică. În fața acestor fapte ce contraziceau profund esența germanismului se organizează cea mai grandioasă și cea mai completă apărare: alianța deplină dintre materie și duh. Viziunea lumii se conturează nu în relație cu dogma și exercițiul religios, ci prin contrast și frondă. Astfel ia naștere protestantismul. Între elementul reformator și elementul static a învins ca totdeauna Reforma, atunci când a găsit aderențe organice.

În morfologia românească a secolului al XIX-lea intră mulți fermenți inovatori de origine iluministă, propagați de o strălucită pleiadă. *Dinamica* socială avea în armele sale de luptă generozitatea, abnegația, creația și avântul. *Statica* era formată din vechi instituții juridice importate din Orient sau dela Slavi, o concepție perimată asupra Societății și asupra Statului, ce îngloba interese referitoare numai la o parcelă din comunitatea membrilor. Lupta era inevitabilă. Urmărirea acestei lupte, în deosebi a arsenalului ideologic, arată transformări surprinzătoare, uneori devieri dela mișcarea inițială. Astfel, ideea iluministă și progresistă menită să descătușeze forțele puternice, devine la un moment dat oprăntă. Ideea care conținea absolutul în sine nu a îmbrăcat relativitatea fenomenologiei curente, depășind țelul său eliberatoriu. Problematika răspândită de Revoluția franceză a fost folosită la definirea unei clase sociale — cea de mijloc — și sub lozincă ei s'au început totdeodată și luptele de independență națională. Există un antagonism în modul de aplicare al ideii și realitatea componentelor sale. Nașterea și dezvoltarea ideii se făcuse în leagănul clasei de mijloc, care prin funcția ei socială — comerțul — și prin aspirațiile ei nu pune accentul pe specificul național, emblema din ce în ce mai generalizată a tendințelor sufletului european. Forța și prestigiul ideii, datorite învingerii operate de clasă în ascensiune sunt împrumutate neadecvat și pentru alte scopuri. Pentru atingerea țelurilor nu s'a luat în considerație incompatibilitatea de substanță: ideea a servit de două ori. Dar, menirea ei nu se putea deturna. Câștigarea conștiinței caracterelor naționale sub egida iluminismului încetează, conținutul ideii purificându-se și păstrându-și structura ei adevărată. Între iluminism și caracter specific autohton nu este nici o relație, ci antinomie. (Una din antinomiile doctrinare ale „Vieții Românești”). O alianță temporară nu poate înșela asupra formației lor felurite și a varietății de sensuri pe care le reprezintă.

Către sfârșitul veacului al XIX-lea și începutul lui XX, forțele se grupează în alt mod. Progresismul amenință să sugrume autohtonul și să înăbușe elementele primordiale ale sufletului și ideologiei românești. Ca o contra-pondere se înfiripează istorismul și organicismul filosofic în România cu inspirații germane, în deosebi din Savigny. Iluminismul progresist însemnase un punct culminant al influenței franceze în România. Organicismul și istorismul sunt reflexe germanice. La dezvoltarea lor au prezidat câteva motive favorabile. În primul rând, domnia unui prinț de Hohenzollern care a organizat administrativ și militar Principatele, unificându-le politicește și sufletește — tendințele regionaliste dăinuiau, încă — și ridicându-le la rangul de Regat. Istoria influenței germane în România însemnează o mai deplină cunoaștere și conturare în sens românesc, spre deosebire de influența franceză, care este sinonimă — în afară de vremea

bonjuriștilor — cu diformare sufletească și dezaxare. Cauzele sunt felurite. Poate, în primul rând, faimoasele caractere latine, care apropiind, influențează până la vasalitate. Discrepanța dintre spiritul germanic și spiritul latin fiind prea mare, în loc de interpenetrare sau simplă penetrațiune fără afinitate electivă, se lovesc de obstacole de netrecut, rămânând exclusiv metodele și sugestiile.

Paralel cu aceste două linii de influențe s'au elaborat și două doctrine antagonice în ceea ce privește explicarea și poziția față de fenomenul Stat. Avem doctrina Statului juridic (cu ecouri din Contractul Social al lui Rousseau și din ideologia Marii Revoluții Franceze de la 1789) și doctrina Statului istoric a lui Mihail Kogălniceanu, a lui Simeon Bărnuțiu, a Regelui Carol (îmbibat cu filosofie de Stat prusiană, preocupat de Istorie națională și de filologie — filologismul este o ramură a direcției savignyene —), a lui Vasile Pârvan, a lui N. Iorga, etc. etc.

Junimismul nu a avut în problema politico-juridică comprehensiunea fenomenelor istorice, iar elaborarea ad-hoc a unui constituționalism bazat pe principiile unui pact fundamental pe care îl negau teoretic și pe care îl admiteau fără reticențe în practica parlamentară, este una din numeroasele discrepanțe ale acestui grup. Din discursurile lui Petre Carp și ale lui Titu Maiorescu reiese o doctrină în spiritul Constituției dela 1866, ca suprem ideal de atins în configurația politică a epocii. Aceasta a fost faza ultimă a grupului, adică înscrierea într'un curent iluminist și părăsirea vechilor poziții. Dacă prin ramura Lambrior-Eminescu-Creangă principiile vitale ale autohtonismului și istorismului au rămas intacte și fecunde în dezvoltarea ulterioară a culturii noastre, nu se poate spune același lucru despre constituționaliștii grupului.

Legalismul junimist (reluat de poporanismul criticist prin reprezentanții săi eminenți, ca d-nii C. Stere și I. Botez) nu poate pretinde nici măcar prioritatea în ordine cronologică. Au existat alți teoreticieni în care se găsesc exprimate aceste idei nu în germene, ci clar și solid argumentate cu tot arsenalul necesar. Este anume ardeleanul Simeon Bărnuțiu, profesor de „dreptul natural, de dreptul genților, de dreptul public alu Românilor” la Universitatea din Iași (1856—1863), care în Manifestul dela 25/13 Februarie 1842 aduce o serie de argumente (1° de drept natural, 2° de morală, 3° de înțelepciune etatistă — Staatsweisheit — și 4° de prudență) unde se anticipează cu o rară intuiție toată seria de obiecții ce a format patrimoniul legalismului român. (V. studiul nostru: *Izvoarele doctrinei lui Bărnuțiu* în „Revista de Drept Public”, April-Iunie, 1928, pp. 370—400). Tot Bărnuțiu este și primul român care a folosit „*Vom Beruf unserer Zeit für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft*” a lui Savigny, carte epocală apărută la 1815 din care Bărnuțiu citează în Manifestul dela 25/13 Februarie 1842 împotriva Ungurilor.

Teoria statului juridic în România nu începe, deci, cronologic cu junimismul, ci a fost anexat neorganic doctrinei grupului. Prin vicisitudinile vremii și continențelor politice dela elanul creiator cu date concrete al primei faze, s'a trecut (prin directa suggesie a lui Maiorescu) la un criticism acut până la dizolvare, continuat cu o rară dezinvoltură de neocriticismul poporanist. Dacă în problemele culturale au fost ciocniri între tânărul G. Ibrăileanu și deja îmbătrânitul Titu Maiorescu (pentru ca primul să ajungă, apoi, la metode și poziții înrudite), în problema constituțională concepția Statului pur juridic a fost continuată fără nicio corectare apreciazabilă. „Statul de Drept” (cu împărțirea tripartită a puterilor — inspirație Montesquieu și engleză —) continuă a fi țel ultim, fără luarea în considerație a unei infrastructuri diferite și a unei teleologii etatiste variate, determinate de un anumit stadiu evolutiv.

Conștiința realităților incluse în noțiunea de Stat istoric și autoritar este recentă în cultura românească. Smulgerea țării noastre din complexul agrar și îndrumarea spre capitalism a adus — odată cu formarea clasei de mijloc — noi orientări și noi aspirații. Forța organizatoare și unificatoare a noțiunii e menită să dea rode bogate și să modernizeze o structură juridico-politică încă în afara ritmului european.

Dintre oamenii noștri politici primul care a avut o limpede vedere a acestei necesități a fost Mihail Kogălniceanu. Tot el a înțeles corelația dintre fenomenul Stat în evul modern și clasa de mijloc, („burghezie, adică starea de mijloc, puterea cea mai de căpetenie a unui Stat, nu avem”, *Gazeta de Moldavia*, 1850, Martie 9, apud R. Dragnea, Mihail Kogălniceanu ed. II, 1926, pg. 209), inaugurând sistemul protecționist și preocupările de formare a unui capital național. Suprastructura doctrinară era cea adecvată, îndepărtându-se dela principiul lui laissez-faire și inspirându-se dela Savigny, al cărui elev a fost la Berlin, pentru a fundamenta noua direcție nu prin Rațiunea absolută, ci prin concretul istoric și limitativ.

Kogălniceanu a fost la un punct de intersecție: îndepărtându-se dela junimismul reacționar (excelent caracterizat de R. Dragnea: „organizarea în școală și teoretizarea filosofică a îndătinatului reacționarism moldovenesc, expresia teoretică a rezistenței regimului vechiu în fața alcătuirii noului Stat”, op. cit. pp. 201—202) și neadmițând importul iluminist. Poziția lui a fost cea mai fecundă în analele culturii românești. Sugestiile sunt până astăzi valabile. De-acolo s'au inspirat N. Iorga, Pârvan, R. Dragnea și formează osatura pe care se clădește „Mistica Statului”. Valabilitatea în ultimele decenii a acestei doctrine a fost întărită prin două noi considerente: 1) unirea cu Ardealul și Bucovina unde influența germanică a Filosofiei Statului — disciplină eminamente germanică — a adus o înțelegere mai deplină asupra acestor idei, 2) problema minorităților, aflată, încă, în stare acută și ferment de

desunificare. În cadrele de Stat pot găsi un punct de raliere și conlucrare.

Finalitățile Statului le-a văzut d-l C. Stere într-o organizare juridică unde „domnia legii” să fie a-totputernică. Această concepție se află la marea majoritate a constituționaliștilor moderni și nu poate fi de nimeni contestată, fiindcă altfel s'ar întrona arbitrarul administrativ și judecătoresc. Punctul de vedere liberar din care se pune d-l Stere, aduce, însă, o modificare în sensul că raporturile dintre Drept și Stat sunt reduse la o simplă relație juridică, așa cum s'a văzut de altminteri de un întreg curent de Filosofia Statului, începând cu Jean-Jacques Rousseau și sfârșind cu anarhismul degizat al lui Léon Duguit, al cărui elev s'a declarat odată d-l Stere. (Apoi, întreaga sa școală: Mihai D. Ralea, D. I. Suchianu, etc.). O variantă a acestei teze e aceea kelseniană unde Statul e un simplu suport al Dreptului, așa după cum în Evul mediu filosofia era *ancilla theologiae*. Anarhismul degizat al lui Duguit care neagă realitatea Statului (instrument al uzurpatorilor împotriva uzurpaților — guvernanți și guvernați —) a fost corectat și lărgit prin constituționalismul lui A. V. Dicey, introdus la noi pentru întâia oară de d-l Stere, plus contribuțiile totdeauna interesante din cultura engleză aduse de d-l I. Botez. În acest mod s'a dat o anumită coloratură poporanismului criticist, răspândită prin toate colțurile organului central „Viața Românească”. Așa de pildă în *Miscellanea*, Aprilie, 1913, pg. 124 acest pasagi semnificativ: „cheia de boltă a societății engleze e justiția și menirea ei supremă e să asigure libertatea personală a cetățeanului, — acea *personal freedom*, pe care Englezul o pune mai presus de existența Statului însuși” (v. și studiul citat despre „*Suprematia Legii*” al d-lui C. Stere; de același: *Anteproiectul de Constituție*; Mihai D. Ralea; *Democrație și creație*; D. I. Suchianu în discuția actuală a *Tineretii* — V. R. Martie, 1928 — spune: „câci acum, vechilor idealuri religioase, le substituim pe acele, mai laice, ale *solidarității*”¹⁾, pg. 452). În această atitudine teoretică a grupului cu resfrângeri din cele mai variate subsistă mereu punctul de vedere liberar, făcând din individ și drepturile lui alfa și omega activității publice. Alte interese nu au fost văzute, reducându-se aspectele așa de bogate ale problemei raporturilor dintre individ și Stat la o luptă în care armele au fost date primei părți, neglijându-se cu desăvârșire realitățile așa de adânci pe care le reprezintă în însăși structura psihologică a individului acele interese ale Trecutului și

¹⁾ Autorul care este o lecută amator de paradoxe, de frondă mică și dispunând de mici posibilități, comentează: „asupra încreșterii”, despre „Sa Majesté-l'Enfant — după cum spunea acum câțiva ani o publicistă nordică” (loc. cit). S'a mutat Franta în Scandinavia? Textul publicistei nordice ne este dat *neapărat* în franțuzește. În aceleas pagini la propos de seriozitate: „este oare seriozitatea o chestie de altitudine, ori de rezulate? Ești serios fiindcă reușești, sau pentru că te porți într'un anumit fel, chiar dacă nu reușești?” (loc. cit. pg. 453). Dar de ce oare d-l D. I. Suchianu nu poate fi luat în serios? „Gramatical, a lua în treac e forma superlativă a luării în serios” (pg. 453). Ce caută aici gramatical? Și ce legătură gramaticală este între tragic și serios?

chezăii ale Viitorului, concretizate în noțiunea de Stat. Aici este rădăcina eroarei: s'a uitat împletirea dintre colectiv și individual pentru a se da prioritate individualului. Când se proclamă „domnia legilor” se are în vedere nu numai combaterea arbitrarului administrativ — făptuitorii arbitrarului fiind educați în același subiectivism sunt necesarmente incapabili în a discerne superioritatea colectivului —, ci o tehnică cât mai perfectă unde principiile sacrosante ale Marelui Revoluții pentru garantarea drepturilor cetățenești să fie aduse la îndeplinire. Avem în această doctrină un cerc vicios. Țintind la libertate — bunul suprem al omenirii — asigurarea ei în loc să se facă printr-o zăgăzuire a personalismului exagerat se închide calea realizării prin apologia și desvoltarea fermenților dizolvanți. E un cerc din care nu se poate ieși.

În acest complex se plasează cele trei contradicții din doctrina „Vieții Românești”, care nu s'au rezolvat și care nu sunt posibile de îngemănat:

a) antipozitivismul și democrația, (antipozitivismul e al generației ultime Ralea-Ștefan George, iar democrația e comună tuturor),

b) problema eului și garantarea libertăților,

c) raționalismul antiistoric și teoria specificului național.

În epoca antebelică, de fapt, reprezentanții caracteristici ai poporanismului criticist au fost pozitivisti. Elevii ai lui Gherea și Taine, în domeniul metafizic, au admis rezultatele la care ajunsese Auguste Comte. Iată, însă, că odată cu schimbarea atmosferei din lumea gândirii europene, grupul își revizuește convingerile filosofice: „generația noastră își manifestă crezul în două revendicări principale: antipozitivismul și ideea de ordine. Pretutindeni unde luptă o tinerețe, ea combate pentru aceste credințe. Să le examinăm pe rând în rostul și valoarea lor, și, pe cât posibil în cadrul și posibilitățile țării noastre” (M. Ralea, V. R., 1928, Ianuar, Misiunea unei generații, pg. 121). „Dacă generația pozitivistă era serioasă și echilibrată la culme, generația noastră a devenit mai svăpăiată și mai liberă” (loc. cit. pg. 122). Găsim și o definiție amuzantă a lui „D-zeu”: „recunoașterea complexității aduce implicit recunoașterea hazardului, care e celălalt nume al lui D-zeu” (loc. cit. pg. 122). În acest „D-zeu” noi vedem toată angoasa metafizică a autorului, acea teamă și mirare în fața spațiilor înstelate, care umplea de spaimă pe Pascal și de tragică bucurie sufletul solitarului din Königsberg. Să mai insistăm cât de fals sună convertirea bruscă la ideea de ordine și la elanuri antipozitiviste a unui înveterat jemanfișism, cât de goale de sens sunt declamațiile pe care le reproducem? „Să ne stimulăm forțele și idealul. Să nu credem numai în *critică* și *rațiune*, mai ales, fiindcă poporul nostru, decepționat de seculare iluzii, tinde către scepticism, către șiretenie, către pehlivănie” (pg. 124). Dar ce e jemanfișismul, decât copilul din flori al scepticismului? Și nu se coboară în linie directă din criticism? Nu există *cores-*

pondențe între fenomenele vieții sufletești și între manifestările gândirii? „Generația noastră, dacă își simte vreo chemare va trebui să dea lupta pe terenul etic. Va trebui să combată cu disperare bizantinismul, fanariotismul, șiretenia, pehlivănia, scepticismul trivial și jovialitatea zeflemistă cu care Românul nostru trece ușor peste cele mai tragice situații. Revendicăm pentru onoarea acestui popor puțin sentiment tragic al existenței și puțină amărăciune conștientă, în locul opreței sinistre, care ne macină energiile cu o veselă indiferență și nesimțită inconștientă. Cu alte cuvinte să creiem o etică românească” (pg. 125). Dar se creiază o etică românească cu jemanfișismul, remarcat cu supărare și acreală până și de d. Zarifopol? Cum se poate vorbi de o etică în sensul militant pe care îl indică, fără valori religioase și în speță fără ortodoxie? Etica germană își are fundamentele ei în protestantism, după cum catolicismul a dat o categorie de valori, criterii și axe precise credinciosului în comportarea zilnică. „În domeniul moral, aplicați toate învățăturile antipozitiviste, mistice, afectiviste” (pag. 124). Dar nu există relații și punți de trecere între metafizica, morala și comportarea individului? Nu se compune eul dintr'un grup de sentimente, afinități și criterii unitare? Pe aceeași pagină unde se recomandă antipozitivismul, misticismul și afectivismul în ordinea morală, își amintește de trinitatea scumpă: „rațiunea, luciditatea, spiritul critic” (pg. 124). Atâta haos era greu de imaginat.

Punctul de vedere iluminist-libertar din problema politică a fost în domeniul filosofic kantianism pur. Împletirea iluminism-kantianism nu o găsim la toți reprezentanții curentului criticist. Ramura Stere-Ibrăileanu, deși cu concluzii analoge, a fost adânc influențată de pozitivismul vremii, de un Auguste Comte, de H. Taine sau de materialismul istoric marxist. Cealaltă ramură a criticismului moldovenesc actual în frunte cu I. Petrovici (Ralea, Andrei, Octav Botez, Ștefan George, Ioan Gherea, Dan Bădărău) își revendică filiațiunea în filosofia kantiană.

Două lucruri sunt de discutat: a) dacă concluziile sistemului kantian sunt iluministe (teză negată de d-l Ștefan George), b) dacă aceste concluzii pot avea valoare de îndreptar în cultura și problemele românești, așa cum se pretinde.

„În privința misterului, sau mai exact vorbind asupra sensului metafizic al existenței, misticii se referă la raționaliștii reci și pozitivisti din secolul al XVIII-lea, la acea falangă de literați și gânditori care a pus bazele Enciclopediei, predicând o filosofie iluministă. Dacă acești raționaliști erau convinși că rațiunea a istovit vasul de probleme al realității încât nu mai rămâne nimic neexplicat și neexplicabil, nu rezultă de aici că urmașii lor în filosofie, tot raționaliști, împărtășesc concepția lor îngustă”. (Ștefan George, *Misticism și Spirit critic*, V. R. August, 1928, pg. 66). „Și apoi, când raționalismul, începând cu Thales și trecând prin Platon,

Descartes, Kant, Hegel și școlile contemporane neocritice, reprezintă criteriul maximului de metafizică atins de un curent, e riscat și lipsit de spirit filosofic să aduci în discuție și să-i dai cinstea întâietății tocmai cazului excepțional din secolul al XVIII-lea" (loc. cit. pg. 66). Nu discutăm, însă, vechiul criticism filosofic, nici neocriticismul din filosofia germană contemporană, valoarea școlii dela Marburg (Hermann Cohen și continuatorii săi Paul Natorp, Ernst Cassirer) și nici problema neokantianilor din Filosofia Dreptului și Statului, reprezentată de Rudolf Stammler. Cadrele noastre sunt mai restrânse. Sunt deja date. Un curent filosofic din România, care se reclamă dela Kant, aduce un îndreptar pentru realitățile noastre specifice. Maiorescu-Petrovici îl recomandă în problemele de cultură. Rădulescu-Motru în etică și politică. (Atitudinea în aceste două probleme nu are aderențe organice cu personalismul energetic și nici cu silueta sa spirituală). Dar acești străluciți profesori sunt bătrâni. Iată, că și elevii lor docili Ralea-Ștefan George continuă vechea direcție: kantianismul și „spiritul critic, prohodit de mistici, e încă tânăr și n deplină vigoare: el nu și-a spus până azi ultimul cuvânt în cultura românească" (loc. cit. pg. 73).

În argumentarea pentru demonstrarea raționalismului kantian fără iluminism se comite o confuzie pe care noi o relevăm cu deosebită plăcere. Această confuzie face parte din seria de contradicții, de idei luate din complexuri antinomice cu care obișnuiesc a se aproviziona corifeii acestei doctrine lipsite de unitate, infecundă și neconstructivă. Dacă se ia Kant fără iluminism nu mai este Kant, ci maioreșcianism. Maiorescu — orator admirabil și excelent profesor de filosofie fără vocație filosofică, precum sunt atâția „filosofi" pe care suntem nevoiți să-i comentăm aici — găsisse secretul unei mixturi ingenioase: aliase raționalismul kantian cu evoluționismul spencerian, școala istorică a lui Savigny cu Plato, Constituția libertară dela 1866 cu teoria reacționarismului român. (Singura vocație autentică în filosofia de-atunci, profesorul de drept civil dela Universitatea din Iași, Vasile Conta, care era unitar și se încadra în ritmul vremii, a fost ridiculizat de ilustrul mandarin, cu voce muzicală de sirenă).

Execrabila mixtură maioreșciană a fost ceva mai distilată de urmași. Însă, fără prea mare succes. Când se admite kantianismul fără iluminism, înlocuindu-l cu alte elemente, găsim lipsă de omogenitate și spărțuri în sistemul introdus. Dacă se admite cu iluminism, atunci concluziile politic-culturale sunt perimate și inaplicabile în actuala configurație. A treia soluție pe care o întâlnim — contestarea raporturilor kantianism-iluminism — se bazează pe lipsa aprofundării lui Kant, în deosebi a următoarelor opere:

1. Was ist Aufklärung? (1784).
2. Über den Gemeinspruch: das mag in der Theorie richtig sein, taugt aber nicht für die Praxis (1793).
3. Metaphysische Anfangsgründe der Rechtslehre (1797).

4. Zur ewigen Friede (1795).

Kant este puternic influențat de Jean-Jacques Rousseau în ceea ce privește teoria Statului. Concepția kantiană asupra acestui fenomen este o reducere la jocul unor norme: normele de drept conduc aspectele generale și particulare ale Statului, care e creat pentru siguranța individului, pentru libertatea morală și pentru justiție. Funcția dreptului este Statul. Imnurile aduse legii sunt printre cele mai impresionante din istoria doctrinelor juridice. Maiestatea legii se concretizează în Stat și e apărută de către Stat. În vestitul paragraf 45 din „Metaphysische Anfangsgründe der Rechtslehre" se definește astfel: „der Staat ist die Vereinigung einer Menge von Menschen unter Rechtsgesetzen". Statul este creat nu pentru fericire sau folosință — excluzându-se eudemonismul —, ci pentru libertate morală. Drepturile individului și respectul personalității morale sunt apărute de citadela puternică a Statului. În norma juridică își are, deci, obârșia coercițiunea reprezentată de funcția etatistă. „Was ist Aufklärung"? — ce este iluminismul? — fundamentează teoretic această atitudine. În „Idee zu einer allgemeinen Geschichte in weltbürgerlicher Absicht" (1784) și în „Mühsam-slicher Anfang der Menschengeschichte" (1786) reiese și mai clar în evidență. Neothomismul a atacat, încă, la sfârșitul veacului al XIX-lea kantianismul în germeii săi iluminiști, iar legătura dintre Kant și protestantism e notorie. În cei trei R pe care îi denunță Charles Maurras ca factori de infestare ai atmosferei culturale romano-catolice, Kant se află în Reformă (un R), după cum în Romantism (al doilea R) se află genovezul protestant și anarhist Rousseau.

Bruno Bach (Kant in neuer ultramontan-und liberal-katholischer Beleuchtung, Kantstudien, 1908, pp. 32—56), Fritz Medicus (Zwei Thomisten contra Kant¹⁾, Kantstudien, 1899, pp. 320—333), Eduard Spranger (Wilhelm von Humboldt und Kant, Kantstudien, 1908, pp. 57—129) și mai ales Harald Hoffding (Rousseaus Einfluss auf die definitive Form der kantischen Ethik, Kantstudien, 1898, pp. 11—21) au arătat aceste raporturi. Secularizarea evului mediu își găsește punctul culminant în Kant.

Metafizica, etica și filosofia Statului kantiană nu pot fi despărțite de atmosfera iluminismului care a dus la catastrofa politică și spirituală din 1789. Desintegrarea omului din valorile eterne datează din această epocă. Repercusiunile sunt vaste în timp și în spațiu. Discuția problemelor lansate atunci sunt de palpitantă actualitate (iar nu perimate cum cred vânătorii de noutăți din România) prin durabila lor influență și

¹⁾ „Schon mehrfach haben die Kantstudien Gelegenheit gehabt, darauf hinzuweisen, wie Thomas von Aquino für die katholische Kirche von ähnlicher Bedeutung ist, wie Kant für den Protestantismus, und weil der Katholizismus weiss, wie eng Kant zum Protestantismus steht, richtet er seine Polemik gegen keinen anderen Philosophen mit nur annähernd ähnlichen Intensität wie gegen den Lehrer der Autonomie des sühlichen Bewusstseins, den Lehrer der protestantischen Sühlichkeit" (pg. 320).

prin înlocuirea pare-se definitivă și generală a vechilor valori. Criteriile de reintegrare a individului în comunitate, de împăcare a eului cu legile Naturei sunt în curs de formație. Dacă în problema politică soluționarea tinde la revénirea pe vechi poziții, deși cu teleologie variată, subordonând individualul colectivului sau divinului (*De Civitate Dei* a lui Augustin e iarăș modernă) unde găsește atmosfera cea mai propice de

desvoltare și împlinire a destinului, problematica valorilor morale și metafizice prezintă antinomii irezolvaibile. Pentru discuția în curs din țara noastră rămâne definitiv criteriul Statului, ca unificator și creator al valorilor culturale. Criticismul individualist și centrifugal este în afară de ritmul vremii și de necesitățile specific românești.

PETRE MARCU-BALȘ

IOAN MINCU, PREMERGĂTORUL

D. NICOLAE PETRAȘCU, romancierul, criticul literar și animatorul revistei *Literatură și Artă Română* de odinioară, a revenit în publicistică după o lungă tăcere, cu monografia tipărită acum un an despre Ollănescu-Ascanio, căreia îi urmează monumentală carte de artă închinată lui Ioan Mincu („Cultura Națională” 1928, preț 500 lei). D. N. Petrașcu e la vârstă când privește viața înapoi, rânduită în fagure de leat și în alveole de ani. Cele două monografii ale sale sunt acte de pietate pentru prietenia trăită și evocată azi într’un scris moșnegesc, adică limpede și nepretențios, dozat cu anecdotă plină de culoare și de înțeles. Cele o sută de pagini închinat lui Ioan Mincu nu sunt o biografie cronologică, ci episoade reamintite și organizate astfel încât personalitatea covârșitoare a arhitectului de geniu se desface treptat și crește până la semnificația ei ultimă. Din frânturile vieții de toate zilele, din plimbări în cadrul de artă al mănăstirilor oltenie sau al Veneției, adunate cu evlavie de autor, se încheagă, până la sfârșit, figura, arta și ideile marelui precursor al arhitecturii românești.

Omul care a fost Mincu apare ca un bloc moral, sobru, cast și ironic, îndulcit și mlădiat de gustul epocal al farsei nevinovate. „Ochii lui, cari aveau totdeauna înțelesuri deosebite, vorbind orice fără să zică un cuvânt, punându-ți sute de întrebări și dându-ți sute de răspunsuri, acum exprimau o emoție profundă ca niciodată”. Era în Italia, la Veneția, unde Mincu se dusese să mai vadă odată San Marco și Palatul Dogilor; demn de admirat pentru că e clădit împotriva regulilor arhitectonice. „Regulile sunt făcute pentru cei ce nu pot face decât după reguli. Cine are pe dracul într’însul trece peste ele. Cel care a făcut Palatul Dogilor a trecut peste reguli, fiindcă a putut să-l facă așa, fără ele, și nu s’a sinchisit de lipsa lor”. Mincu admira ce e „excepțional și singular”. În opera lui căuta să fie la fel. Își făcuse studiile în Franța și ar fi putut, cu formulele învățate acolo, să-și creeze o carieră strălucită la București. Ioan Mincu a vrut însă să creeze un stil românesc. Aceasta era, mai presus de carieră, misiunea lui. Și-a formulat-o, între altele, la sfârșitul vieții când, bolnav de moarte și izolat, prietenii, admiratorii și ucenicii lui îl încununară cu un banchet: „Căci, domnilor, eu nu sunt om cu iluzii despre mine și n’am fost niciodată. Ceeace am făcut e un lucru mic și simplu: am văzut în țara asta,

sămănată cu lucruri vechi frumoase, o biserică, o casă un acoperiș, a ușă, o rozetă, un chener, cari aveau ceva original cum nu mai văzusem în altă parte, și mi-am zis că, adunând pe una de ici, pe alta de dincolo, s’ar putea începe cu ele un stil în țara noastră; iată ce am făcut eu”.

Un precursor e prin definiție condamnat suferinții. El se valorifică în conflict cu contemporanii. Și tragedia lui Ioan Mincu e că n’a avut posibilitatea să-și clădească în piatră marile lui visuri de arhitectură românească. A clădit după modestia bănească a puținilor înțelegători. Mediul contemporan lui nu era tocmai prielnic unei arte autohtone. „Pedandismul, ignoranța preferențioasă și cosmopolitismul nostru de modă, stângând orice sentiment de dragoste și de mândrie națională, a dat naștere admirațiunii aproape exclusive și indiscutate a tot ce ne sosește de peste hotare” — scrie Mincu în 1897, cu prilejul *Expozițiunii artiștilor în viață*, deschisă într’o atmosferă de indiferență. „Dar tocmai această deosebire (între felul cum sunt considerați artiștii în străinătate și cum ai noștri la noi) deșteaptă în noi un sentiment de nesfârșită admirațiune pentru muncitorii modești, pentru artiștii noștri aproape necunoscuți, cari fără nicio nădejde de răsplată continuă a sacrifica artei odihna și viața lor în veșnică luptă cu sărăcia, cu nepăsarea și adesea cu disprețul nostru”.

Cum Ioan Mincu aprofundase înțelesul stilului bizantin, (a decorat interiorul Catedralei din Constanța și a restaurat biserica Stavropoleos), d. Nicolae Petrașcu crede că visul suprem al marelui arhitect ar fi fost să clădească o nouă Mitropolie. Un proiect pentru palatul primăriei București i-a fost zădărnicit. A împodobit în schimb cimitirul Belu cu câteva mauzelee în care a întrupat ceva din puterea genului său. „Aceste mauzelee, zice d. N. Petrașcu, sunt impunătoare prin noutatea formelor prin liniile simple și calme care ne dau o idee de seninătate și pace eternă. Mai ales acelea ale lui Ghica și Cantacuzino au o frumusețe tristă, o măreție liniștită, un aspect de neonolite ale naturii, care au lăsat în umbră, ca pe niște jucării de copii, toate monumentele din cimitirul Belu. În ele, Mincu a fost predominat de ideea veșniciei pe care și-o însușește omul părăsind viața și trecând în sântul naturii... În liniile lor de un caracter universal se furi-

șează, ca un leit-motiv al sufletului său, ca un accent de culoare locală, ușile și fereștrurile cu forme și fiorituri bizantine”.

Un înalt sens spiritualist încunună arta lui care devenise, astfel, o confesiune de credință în piatră și bronz. Iată pe Mincu, prieten al cimitirului pe care îl înfrumuseța cu geniul său: „Cuvintele lui atunci erau mai grave ca venite pe urma unor meditațiuni singuratic, în lumea aceea a epitafelor, cu care se familiarizase în desele lui vizite. Rotind într-o zi ochii asupra mormintelor dimprejur, Mincu îmi zise: Câte ambiții!... Viața cea mare e aici în vecii veacurilor. Pe ea aș vrea s-o dau în monumentele astea”.

Și dela sensul operei, la izvorul ei, la suflet:

— „Crezi că e ceva dincolo de mormintele astea? Eu îl privii zâmbind. — Nu crezi, reluă el, știu... teoria dumitale cu mintea noastră „cântar” care nu ține greutatea prea mari și că ne-ar trebui nu minte, nu înțelegere, ci altă facultate să dăm de rostul lumii... Ei bine, eu nu mă sfiesc să zic că cred...”

— Crezi și nu cercetezi...

— Tocmai. Și de teama să nu intre în comunul oamenilor credincioși, îmi desvoltă în câteva cuvinte măreția filosofiei din formula aceasta bisericească”.

D. N. Petrașcu se oprește aici, după ce ne-a dat cheia cu care se poate descurca sensul înalt al operei marelui arhitect. Un studiu amănunțit al vieții lui Ioan

Mincu ne-ar amplifica, fără îndoială, laturea ei religioasă. Dacă ar fi vorba de o convertire mai târzie, ai fi ispitit să crezi că această convertire a venit ca un rezultat al preocupărilor artistului aplecat asupra stilului bizantin. Poate adâncind liniile acestui stil, la început numai cu interes arhitectonic, el le-a prelungit, ideal, în infinit, sfârșind prin a le cufunda în misterul credinței. În acest caz, liniile artei au fost călăuzele care l-au pus în contact cu puterea religiei din care s'a născut bizantinul. Ioan Mincu a fost un om întreg și un artist întreg. Fiindcă a iubi bizantinul numai pentru concretul arhitectonic, nu era și nu e de ajuns. A-l practica în artă numai pentru aceasta, înseamnă a-l parodia. Bizantinul e o formă plastică a unui sens revelat. Valoarea întreagă a acestei arte o dă lumina supranaturală care o luminează. Ea e ca Iisus în clipa botezului, deasupra cu Porumbelul Duhului plutind peste văzduhuri. Ioan Mincu a fost un credincios, și taina aceasta îi luminează opera. În ordinea plastică, marile precursor al unui stil românesc, care își așteaptă încă geniul creator, el a fost o înaltă sinteză de suflet autohton și spirit religios.

Cartea d-lui N. Petrașcu, reîmprospătându-i figura, tipărită într-o monumentală ediție cu un adaus de 65 de ilustrații din opera arhitectului, ne obligă la recunoștință.

NICHIFOR CRAINIC

LITERATURA ITALIANĂ ÎN FRANȚA

ÎN vreme ce conștiința literară a Italiei noi se adâncește în reculegerea de sine, spre a se întruchipa apoi în opere de artă reprezentative și pentru momentul politic, nevoia orientării marelui public străin asupra mersului vieții italiene de azi se face tot mai simțită. Urmare a răsunetului pe care continuă să-l aibă în acest public străin momentul politic trăit de Italia; fără îndoială. Nu mai puțin însă, nevoie de a cunoaște mișcarea literară contemporană italiană, vrednică de atenție, în orice caz.

Publicul cititor de limbă germană s'a resimțit, din acest punct de vedere, mai puțin ca oricare: în Germania, această mișcare e urmărită aproape cu solicitudinea Italiei însăși. În vreme ce publicul — desigur mai mare — cititor de limbă franceză nu se găsea în aceleași condițiuni prielnice; faptul ne privește în deaproape.

Drept este că dela războiu încoace nu puțin s'a lucrat în Franța pentru cunoașterea literaturii italiene: ajungă să pomenim numele lui De Nolhac, Hauvette, Hérelle ori Crémieux, spre a nu mai fi nevoie de alte dovezi.

Ceeace merită însă atenție, este faptul că interesul culturii franceze față de cea italiană s'a intensificat în timpul din urmă. În singur acest an au apărut, ntr'adevăr, o serie de studii închinat Italiei contim-

porane și literaturii sale, din care — alături de *Panorama de la littérature italienne* a lui B. Crémieux — se impun atenției noastre cel puțin două: *Sur la nouvelle Italie* a lui Maurice Vaussard (Paris, Libr. Valois, 15 fr.) și *Anthologie de la poésie italienne contemporaine*, compilată de italianul Lionello Fiumi și de francezul A. Henneuse (Paris, Ecrivains Réunis, 21 fr.).

Cartea lui Vaussard — de aci și preferința noastră în a o semnală aci — își propune să urmărească unul din aspectele mai bine înfiripate ale culturii italiene de azi: curentul spiritualist (catolic) și misticizant. Restrângând cercul preocupărilor sale la informația strict-literară (informație totdeauna sigură și autentică), Vaussard ne înfățișează, drept este, și scriitori neimplicați în acest curent (Pirandello, Panzini, Borgese, Ferrero, etc.); accentul interesului său cade însă pe ceilalți, pe opera și personalitatea scriitorilor „catolici” (Gallarati-Scotti, P. Arcari, Tozzi, Giuliotti, Papini), ori „neo-mistici” (Guido Manacorda, A. Garsia, P. Zanzognini, A. S. Novaro și alții, nu puțin). Mărturisesc că această împărțire în „catolici” și „neo-mistici” nu mă convinge prin schematicismul ei și aș fi preferat-o înlocuită prin segmentarea în „teoreticieni ai neo-misticismului italian” (Manacorda și Zanzognini, în prima linie) și „poetii neo-mistici” (ceilalți). Precum nici omisiunea unui capitol închinat „neo-idealismului

italian" (Croce, dar mai ales Gentile) — simbiozat, indiscutabil, cu celălalt curent spiritualist — nu mi se pare oportună. În orice caz, constatările lui Vaussard cu privire la starea suflătească ce prezidează astăzi destinele culturii italiene (reculegere, neliniște, frământare, suferință, nostalgie și — totuși: elan mistic, evadări metafizice), merită a fi reținute de cei ce au rămas (dacă au ajuns!) într-o Italie dannunziană; și — ce e mai rău, dar mai probabil — în Italia romanelor și tragediilor lui Gabriele D'Annunzio.

Pe de-o parte. Pe de alta, în Italia lui Marinetti și a Futurismului său, cu care — în cel mai bun caz — se confundă încă, pentru mulți dintre noi, lirica italiană contemporană. Confuzia aceasta dăinuise câțiva ani și în Italia: până a venit s'o înlăture teoretic critica, iar aplicat *I Poeti d'oggi* a lui Papini și Pancrazi, ori alte antologii ale prozei și lirice contemporane.

O precizare în plus — de data aceasta cu mult mai instructivă pentru producția lirică — ne vine acum din Franța și se datorește în primul rând poetului Lionello Fiumi, compilatorul amintitei *Anthologie de la poésie italienne contemporaine* (alături de Henneuse, De Nolhac și alți șapte traducători francezi).

Promotor al mișcării „avangardiste” (ceea ce nu înseamnă totuși decât împăcarea Futurismului cu tradiționalismul autohton); poet afirmat și bine apreciat încă din 1913 („...Nu-i pagină în cartea sa, în care să nu găsești unul-două versuri demne de ținut minte... Am pus-o deci printre cele douăzeci de cărți de poezie europeană”, mărturisise Gozzano, din capul locului), Lionello Fiumi nu putea face abstracție de acest considerent personal atunci când a procedat la fixarea cadrului antologiei sale, la eliminarea unora, la însinuarea altora, la dozarea paginilor de acordat fiecărui poet în parte.

Sunt patruzeci și trei: dela Aleramo la Villaroel, prin Bontempelli, Borgese, Corazzini, Folgore, Govoni, Gozzano, Jahier, Cardarelli, Marinetti, Moscardelli, Negri, Palazzeschi, Ungaretti și ceilalți.

De n'ar oferi decât prilejul familiarizării cu aceste nume, și încă rostul antologiei acesteia n'ar putea fi contestat. Mai ales că prefața-conспект este o succintă dar lineară călăuză în mișcarea literară italiană modernă (D'Annunzio; Carducci; Pascoli; Crepuscularii; Futuriștii; La Voce; La Ronda); mai ales că fiecare autor este viu și precis prezentat prin mici portretizări critice, în sprijinul cărora este în deosebi solicitată critica franceză, presupusă mai puțin părtinitoare în adjectivări superlative.

Deși reprezentate toate curentele mai bine definite în lirica italiană a ultimelor două decenii, nota dominantă rămâne cea „crepusculară”, spintecată pe alocurea de rachetele pirotehniei futuriste, din fosforescența cărora ia lumină mai toată această producție lirică, cu rare incandescențe proprii.

Antologia lui Lionello Fiumi, judecată în sine, rămâne un model pentru cei ce se îndeletnicesc cu atari opere de eliminare și punere în valoare. De aci nebănuitul succes cu care a fost primită de critică și de public. De aci recunoștința culturii italiene contemporane. De aci pretenția de a-i cere întregirea încercării de azi printr'o antologie a prozei. De aci ispita de-a ascultă de îndemnul lui Lionello Fiumi întru a-l ajuta la înjghebarea unei antologii a lirice românești contemporane. Dar la scrisoarea lui din urmă („...la lingua francese è veramente un veicolo ideale! A quando un' antologia dei poeti rumeni?...”) nu mi-am luat îndemnul să răspund. Sarcina — deloc ușoară — aș trece-o bucurios mai departe, odată cu înștiințarea că editura Ecrivains Réunis din Paris a publicat și va publica în curând:

- o antologie a poeziei contemporane ungare;
- o antologie a poeziei contemporane ruse;
- o antologie a poeziei contemporane belgiene;
- o antologie a poeziei contemporane germane;
- o antologie.....

ALEXANDRU MARCU

CRONICA LITERARĂ

O LEGENDĂ SIMFONICĂ: TURNUL MILENEI

NU știu în ce măsură, editorul mai mult sau autorul, au înscris subtitlul „roman”, pe coperta celui din urmă volum al lui Ionel Teodoreanu: *Turnul Milenei*.

Cred mai degrabă că dorința expresă (și comercială) a fost a editorului. Trăim în zodiacul romanului. E eticheta cea mai scilipitoare pentru vitrina librăriei. Iar succesul fără precedent, al trilogiei „Medelenilor”, a condamnat pe Ionel Teodoreanu să accepte îndoita tiranie, a publicului-cititor și a patronului-editor. Am jura însă, că în franșa sa căutare de sine, pe prima foaie a manuscrisului, Ionel Teodoreanu a adăugat un

semn de interogație în locul subtitlului, că nu a apelat la o mai conformă etichetare, ca — : legendă, legendă simfonică sau poem simfonic — numai de teama de a nu ridica asupra-și învinuire de manierism și suspiciune de voită căutare a ineditului.

Desorientarea cronicarului a pornit de aci. Și-a pus ochelarii didactici, să citească volumul lui Ionel Teodoreanu, cu cotul rezemat pe codul adnotat al romanului — iar contextul, capricios și sglobiu, a refuzat să se supună strictelor și tradiționalelor orânduiri prestabilite.

Căci mai mult decât roman, *Turnul Milenei*, e o legendă. O legendă construită după legi muzicale.

Prima parte, „Cei trei”, e o introducere bufonă, scrisă în tempo allegro și cântată de fligoarne, oboae și tromboane. Partea a doua „Boura”, cântată de viori și violoncele, cu câteva arcușe posomorâte de contrabas. Iar a treia, „1 Septembrie 1880”, amestec de orgă, de harfă — și înfășșit clamori de trâmbiță, în focul „Bourei”.

Epilogul, suspină pe un singur arcuș de violoncel.

Astfel, legendă îmbinată din elemente tradiționaliste și moderniste, *Turnul Milenei*, nu poate fi supus la nici o confruntare cu legile romanului. Nu încap în nici un sertăș al subdiviziunilor.

Personagiile sunt figuri de vitraliu, prin care trece din afară lumina, colorându-le și colorându-se.

N'au profunzime psihologică, după cum actele lor, n'au justificare psihologică și, după cum, conturul lor stilizat, nu se pierde în amănunt realist. Aceste detalii ar fi actualizat, deformând, legenda, ar fi umanizat — iar personagiile legendei nu trebuie să fie ca mine și ca d-ta cititor, după cum mobilul actelor lor, stă în afară de mecanismul înălțărilor curente dintre cauză și efect.

Întăia parte, în tempo allegro și bufon, prezintă un aspect al Iașului bohem, dinainte de războiu, cu o abia indicată caricaturizare, duioasă și complice.

Ion Ion, Clonț și Petru Diacu, se pregătesc pentru aventura cea mare a legendei, cu seninătatea lipsită de presentimente a muritorilor de rând, care nu bănuiesc din ce fir luminos, de aur și negru, de moarte, le-au tors undeva ursitoarele, destinul. Arcul triumfal, al acestei expediții spre necunoscut, e ornat cu un vulgar și ascuțit mirositor colier de țări, pe sub care brașoveanca trasă de cei doi cai sdraveni, pornește micșorându-se în zarea împăclită de colb a legendei.

Drumul e lung, întortochiat, cu popasuri, pitoresc și încă hălăduind pe tărâmurile lumii reale. Trivialul chefului pantagruelic, cu jandarm și cu călugărul Ghe-deon, pregătește prin contrast, cealaltă lume, de umbră și de lumină, a Bourei.

Iar pe tărâmul Bourei și în lumea neamului Bour, pășim deodată, alături de eroi, în grava înfiorare de ritm a baladelor.

Scrisul și-a schimbat brusc, alt tempo și altă orchestrație. Din toate părțile se înalță înaintând, asaltul presentimentelor. Suntem în țara neguroasă, de dincolo de realitate, decor sumbru, cu ziduri funerare, cu împrejurări tari de piatră, cu morminte de kneghine, de mândri castelani și de becisnice odrasle degenerate.

Un neam, un turn și un conac, mistuindu-se într'un blestem.

Fatalitatea cântă prin glasul cucuvaelor cu ochi fosforescenți în Turnul Milenei: stăpânii trăesc baricadați într-o atmosferă misterioasă și asfixiantă de coșmar;

la poalele curții viermuiesc ca în gravurile lui Callot, urmașii țiganilor robi, mătăhăloși, afumați și sdrențăroși.

Cele câteva pagini care zugrăvesc acest decor și care nu-și au pereche în literatura românească decât în poemele în proză din „Paharul de otrăvă” al lui Adrian Maniu, transmută eroii și lectorul, pe celălalt țărm ireal, unde totul deacum va fi justificat, nu după legile psihologiei, ci după orândueile fatalității.

Inutilă o resumare a legendei. Ar echivala cu o trădare. Aci tot lirismul colorat și tot imagismul sugestiv al lui Ionel Teodoreanu, piruetează, scânteie, palpită cu aripi catifelate de polen, într'un domeniu înadins creiat pentru această dinamică a lirismului și a imagismului.

Un personagiu spectral: Gheorghies Bour, cu tot egoismul savantului cărturar al dementului rupt de lumea aievea, prin ochii orbi și prin nălucirile minții. O fantomatică martiră: Sultana Bour. O melodioasă făptură ca numele-i melodic: Milena, înadins presintată în linii și culori stilizate de vitraliu, numai în două dimensiuni — fără densitate și fără profunzimea psihologică. Și cele două odrasle, s bârcite și vlăguite din naștere: Petru și Pavel Bour — Coca Găga și Coca Băca.

Va rămâne acest Coca-Băca, mut, nevolnic și cu divine mâini care sculptează lumina, una din cele mai durabile și mai inedite și mai dramatice, creații ale literaturii românești. Ionel Teodoreanu, și-a ales doi eroi ai legendei sale, din lumea zugravilor și caricaturei: Petru Diacu și Ion Ion; dar cel mai viu și supraviețuind în amintire ca o obsesie e paralticul-sculptor, care vede, cugetă, se bucură, desmiardă volumul vieții, cu mâini animând materia, mulând gândul, suferind, trăind și exprimându-se tactil. va rămâne, Coca Băca, în fața cerului de toamnă, pe mormântul întregului neam Bour, cu mâinele căzute pe genunchi — singur trăind dincolo de timp și dincolo de legendă, căci numai el singur ar fi fost destul, pentru a da o parcelă de eternitate celei din urmă cărți a lui Ionel Teodoreanu.

Dar pentru docta și nedumerita critică, încurcată în lanțurile clasificărilor, am indica pentru o mai grabnică orientare cardinală, acest simplu paralelism:

Transfertul personajilor și episoadelor din Turnul Milenei, în lumea basmelor românești și de oriunde, din eposul popular. Milena rămâne domnița captivă, ținută de smeu ori de dragon ori de blestem. Petru Diacu, este eternul prinț șarmant, sau Făt-Frumos, sau oricare erou al basmului, purces să deslege blestemul, să deștepte principesa adormită, să reteze capetele balaurului, să înfigă sulita în inima dracului. Iar toate celelalte personaje, de vitraliu, oricând și oricum, devin pe acest plan intersanjabile cu eroii basmelor populare, care sunt în aceiași măsură romane ale simbolurilor și ale miturilor solare și orifice, în care *Turnul Milenei*, este un roman stilizat al simbolurilor literare.

ION DARIE

CRONICA PLASTICA

EXPOZIȚIILE TINERETULUI

TINERET nu înseamnă, în sensul nostru, căutare și rătăcire fără de bază, fără de adâncire intensificată în centrul creației, nu înseamnă superficialitate cu pretenții de deslușire lăuntrică. Sunt destui aceia, care obosesc pereții sălilor de expoziții, crezând în prostia lor tenace — căci despre talent nici nu poate fi vorba, când totul rămâne umbrat de stupiditate și analfabetism — și fiind susținuți de pseudo-critica plastică a marilor cotidiene. Aceste cotidiene sunt, în multe privințe, izvoarele râului, mulțumind pe cei neștiutori cu idioții înflorite, cu lirisme dintre cele mai abjecte, cu câte o comparație, care nu poate provoca decât desolarea celor câțiva oameni ce știu ce e arta plastică și evoluția ei. Ar trebui să existe și în craniul celor mai proști „cronicari” măcar puțin evlavie pentru aureola unui nume mare. Dacă se laudă cele mai groasnice grosolănii din domeniul pseudo-picturii românești, s’ar putea evita totuși câte o comparație cu pictura unui *Rembrandt*. Căci asemenea informațiuni, care desorientază complect părerile bieților cetitori, nu trebuiesc considerate numai ca năzbâții superlativiste, ci nu mai puțin ca obrăsniciile unor naivi, care ’și închipuie că anii trec, fără a lăsa vre-o urmă în structura spirituală a generațiilor noi. Dar și paciența are margini, când mocirlele inconștienților cearcă să înece gila rodnică a tineretului valoros. Pentru tineretul acesta trebuie să creăm un loc de cinste în haosul opiniei publice. Un fapt cu adevărat îmbucurător: între o sută de expoziții proaste și cu desăvârșire indiscutabile — orice exagerare e departe de noi — am găsit cinci manifestări, care luminează adânc perspectiva evoluției contemporane. Unele mai puțin, altele într-o măsură ce ne face să uităm pentru moment, cu desăvârșire tenacitatea inconștienților. Tinerii artiști, ale căror expoziții ne preocupă, sunt *Lucian Grigorescu*, *Letiția Nichifor*, *Lucia Demetriade-Bălăcescu*, *Henri H. Catargi* și — last not least — *Margareta Cossăceanu*.

După ani de muncă fanatică, ilustrată pentru noi numai prin câteva lucrări răslețe, văzute la Saloanele Oficiale, domnul *Lucian Grigorescu* s’a reîntors în țară, s’a reîntors altul, stăpân pe multe mijloace, pe care altădată nu le cunoștea, deși virtuozitatea tânărului artist sărea și pe atunci în ochi, — stăpân pe marele său talent. Alături de domnul H. H. Catargi, *Lucian Grigorescu*, stă astăzi în primul rând al tinerilor pictori români, meritând toată atențiunea acelor, care urmăresc diagrama evoluției plastice de după război. În imaginea acestei diagrame, expoziția recentă a domnului *Lucian Grigorescu*, deschisă într’una dintre sălile Academiei de artă decorativă din Strada Câmpineanu, marchează una dintre culmile cele mai proeminente și cele mai dârz, înălțate. Căci tânărul artist n’a fost

accesibil — ne gândim la o fază trecută! — numai la înrâuri de stil, dar și la foarte multe taine și cunoștiințe, ce par a rămâne dincolo de orizontul prea îngust al atâtor pictori înzestrați și, fără îndoială, nu mai puțin sinceri în realizările lor. Domnul *Grigorescu*, o știm, n’a cunoscut niciodată stângăcia și indiscutabilele ei farmece și a știut mai mult decât alții, când ne-a părăsit acum câțiva ani. Pretarea la înrâuri ca și facilitatea în funcțiunea realizărilor ar fi putut să-i devină pericole dintre cele mai radicale, dacă artistul nu și-ar fi dublat facilitatea printr’o înțelegere neobișnuită în domeniul culorilor, dacă prin înrâuriri n’ar fi învățat să se găsească pe sine, într’un înțeles mai adânc și mai cuprinzător. Expoziția recentă e deci o mărturie, care desvăluie linia unui drum anevoios spre căutarea propriei individualități, spre creații, care vor să cuprindă o rază lungă și care socotesc cu toate greutatea unui meșteșug dintre cele mai diferențiate. Alții văd și vor să cuprindă mai puțin sau exploatează vre-o atitudine mai naivă ce, în fond, nu rezultă decât din stângăcii și din puritatea substratului lor. Domnul *Lucian Grigorescu* caută parcă toate greutatea pentru a le învinge. Artă d-sale, dură până și în luminile și seninătățile ei, e antinaivă, într’o măsură rareori întâlnită la noi și e protivnică oricărei turburări, ce ar proveni dintr’o lipsă de deslușire intuitivă și formală a creatorului ei. O conștiință rară se îmbină astfel cu o înțelegere înăscută pentru compoziția peisagiului, pentru ponderea firească dintre cantitățile plastice ale suprafețelor și desfășurarea valorilor de culoare. Construcțiile cele mai diferențiate și meșteșugit încheiate devin astfel realități, pe care le privești ca niște fragmente din întregul real al naturii, cu toate că persistența veșnic vie a conștiinței nu se lasă mai niciodată uitată. Nu e deci vorba numai de cunoștiințe și de talent, ci de un foarte pronunțat echilibru de cultură artistică, de un echilibru, care nu permite inegalități. Calitățile tablourilor sunt totuși diferite. Dar atunci însuși substanța de viață cristalizată diferă, nu mijloacele exterioare, nu din atenția dată realizării formale sau coloristice. Intenționat numărul culorilor de pe paletă a fost redus pe cât cu puțință, deși peisagiile din Sudul Franței ar fi tentat la adevărate orgii multicolore. Reducerea aceasta înseamnă și ea educație a ținutei proprii, reclamă fără îndoială, o îndârjită stăpânire de sine și foarte multă siguranță în gustul pentru alegerea motivului. Artistul nostru a ajuns și în această privință, la o izbândă demnă de toată lauda. Din fiecă amănunt se desprinde distincția culturii sufletești, nici o părțică nu rupe anorganic închegarea cadrului ales. Sudul cristalin și străveziu, cu nuanțe de sticlă și de porțelan în înfățișarea curată a maripelor, cu nuanțe nespuse de calde în vegetația

drumurilor de țară, cu nuanțe prețioase de alb, cenușiu și albuștru în petele delicate ale zidurilor, se desfată și crește din culorile pictorului, devenind priveliște ideală de pretutindeni, apropiată nouă de vraja cea mai subtilă, cea mai omenească. Cred că mai mult bine nu se poate spune despre pictura unui tânăr artist, care, din fericire, mai are timp destul de a păși înainte pe calea desăvârșirii. Nu ne gândim la promisiuni în înțelesul obișnuit al cuvântului. Domnul Grigorescu trebuie să-și continue numai opera, cu prisosință înfăptuită și până azi. Căci e cel mai tânăr dintre meșterii noștri.

Există, de sigur, multe afinități între pictura doamnei *Letiția Nichifor* și aceea a junelui meșter, alături de care expune în aceeași sală. Trecherile de la lucrările domnului Grigorescu la acelea ale artistei, care se manifestă pentru întâia oară ca un element de netăgăduită valoare, se fac parcă pe nesimțite. Totuși apar și împotriviri față de elementele predominante în picturile domnului Grigorescu; apare, înainte de toate, o atitudine mai primitivistă, mai nepăsătoare în strângerea substanței formale, se arată chiar o oarecare stângăcie simpatică, ce se complăce în propriile ei neajunsuri. E deci și în această privință o pictură mai feminină, cu toate că, nu odată, ne convinge printr-o ținută foarte fermă, prin înfățișarea unor valori bine armonizate, deși culorile nu se feresc nici de oarecari asprimi. (Contrastul față de armonia senină a picturii domnului Grigorescu se deslușește poate cel mai ușor, când comparăm cele două mari naturi moarte ale celor doi artiști). Ceva din spiritul vameșului Rousseau stăpânește atmosfera întreagă. Peisagiul sudic e mai moale în structura lui și mai puțin transparent, mai ușurel compus. Toate acestea le observăm poate din pricina comparației cu vecinul. Doamna Nichifor ne-a convins, însă, de rara sinceritate a picturii ei, de o puritate prețioasă, care înseamnă un important aport nou în pictura noastră tânără. Forțe proaspete se transmit privitorului, care se lasă prins de frumusețile atâtor detalii fragede. Cine nu s'ar încrede în asemenea calități destul de rare?

O lume desparte pictura aceasta de ilustrațiile mai mult sau mai puțin stridente, de jucăriile pastelate, de portretele și de scenele parafrazate dintr-o atmosferă voit erotică, astfel precum ne întâmpină în expoziția doamnei *Lucia Demetriade-Bălăcescu*. Din câteva portrete și compoziții mai simple se desprind tonurile catifelate ale unor valori prețioase, care reprezintă și aci evoluția în linia progresului. Fără îndoială, trebuie să constatăm un vădit progres, față de atâtea lucrări din trecut, ce voiau să dea numai senzația de artificiu sclipitor, fără a se sprijini pe o echilibrare mai generalizată, pe valori de culoare, pe un desen mai îngrijit. (Fie-ne îngăduit să nu credem că toate greselile de desen au fost „intenționate”, pentru ca înfățișarea „jucăriilor” să pară și mai nevoită, în degajarea lor). Mai toate lucrările vor să fie ilustrații și nici nu

sunt altceva. Stilizarea în înțelesul modei din trecut cu accente foarte moderne, e acum mai firească.

Iar meșteșugului solid și sănătos i se atribue mai multă atențiune, astfel că toată expoziția, care ne convinge de intensitatea unei munci neobișnuite, dă din prima clipă impresia unei mai rodnice maturități. Nu mai e vorba, așadar, numai de un joc superficial, ci de variațiuni mai semnificative împrejurul unor teme amuzante. Nu e Mozart, nu e nici Rameau sau Cuiperin, dar e cel puțin ceva înrudit de departe cu Rossini. Câteva culori calde și totuși distinse din compozițiile multicolore ale doamnei *Lucia Demetriade-Bălăcescu* ne-au amintit muzica meșterilor dintr'altă vreme. E și aceasta un certificat bun pentru ilustrațiile artistei, pline de straniu, haz, grotesc. Până la umorul adevărat mai e, firește, un pas de șapte mile. Nu fiecare îl poate face. Dar doamna Demetriade-Bălăcescu nu merită din cauza aceasta mai puțină atenție, decât atâtea alte colege într'ale picturii, care nu riscă atât de mult, realizând, mai puțin. Nu cred nici eu atât în imaginația artistei, cât în calitățile ei de culoare, care de doi ani încoace, se impun privirii. Așteptăm ca pseudo-jocul să devie joc destins și suveran.

Domnul *H. H. Catargi*, în care am recunoscut și altădată cel mai cuprinzător talent din rândul tinerei generații, expune actualmente în „Sala Ileana” a „Cărtii Românești”. Tendințe multilaterale iau astăzi locul acelei precizări hotărâte în static și sculptural, care a indicat în ultima expoziție personală și în bucățile răslețe expuse la Saloane, apariția unui nou Clasicism. *Nicolas Poussin* și „peisagiul eroic” însemnaseră centre de plecare spre un domeniu foarte propriu și individual. Noua expoziție ne înfățișează, pe lângă această pornire spre densitatea sculpturală și totuși colorată, altele, care se îndreaptă conștient spre un cult nobil al picturalului. Acum gamele de factură se dezvoltă între plasticul cel mai rece până la un pictural ușor, până la o frăgezime de fulg, ce ne aduce aminte de minunatele realizări ale meșterului *Theodor Pallady*. Domnul Catargi ne dovedește astfel că are foarte multe posibilități de expresie, îndreptându-se spre sfere spirituale protivnice. Când îi privim lucrările, printre care găsim câteva realizări cu adevărat desăvârșite — natura moartă cu evantaiul negru, vederile din porturile franceze, șoseaua printre dealuri, țiganca și altele — ne apropiem involuntar și de lumea de expresie a Barocului, a unui Romanticism trist și a Impresionismului. Barocul ne vorbește din portretele noi ale țigăncilor, Romanticismul prin întunecatele ruine din împrejurimile Bucureștilor, Impresionismul prin câteva vederi parisene. Iar Clasicismul, străveziu și liniștit, dur și static rămâne totuși fundarul întregii manifestări. Tendințele multilaterale înseamnă deci etape pe un drum, înseamnă căutări nespuse de adâncite în sensul viitorului, care va trebui să îndreptățească toate fațetele acestor faze diferite. Faptul că poteciile acestor căutări au fost într'adevăr adâncite prin forța unui rar fana-

tism creator, printr'o seriozitate neduplicată, printr'o veşnic vie cercetare de sine, ni se dovedeşte limpede de realizarea minunată a diferitelor genuri într'un număr întreg de bucăţi. Nici una dintre tendinţele atât de variate nu rămâne astfel neglijată, nici una n'a fost deci numai oglindirea unei încercări sau a unui joc mai superficial. În general, superficialitatea n'are ce căuta aci, fiecare peticele de culoare denotă o continuitate interioară, se leagă strâns de organismul întregului pictural. Iar compoziţia şi trăsăturile ei principale rămân puternic definite, chiar dacă tristeţea unui fluid romantic se revarsă peste depărtări negre sau peste disperarea tăcută a unui trunchi de copac, ce suferă sub povara înălţimii văzduhului. Dar acestei tristeţi se împotrivesc, în alte bucăţi, o limpezime suprapământescă, supracristalizată, aproape rece. Sudul Franţei şi porturile lui devin un port al imaginaţiei, care duce spre clarităţi nespuse de ordonate, sintetic organizate în toată structura lor constructivă. Un colţ de oraşel, apa, frunzişul şi vapoarele se apropie unele de altele, se leagă într'un singur aspect : seninătate, care vrea să treacă spre abstract şi care trece chiar într'acolo, ca orice volum şlefuit, radiând spiritualitate, care depăşeşte grănitarea volumului. De la o asemenea şlefuire perfectă a suprafeţelor până la picturalul fraged al florilor domnului Catargi, distanţa e, fără îndoială, mare. Tânărul artist a parcurs-o, ajungând la izbânzi neaşteptate, nebanuite. Cei care au crezut în forţa fecundă a domnului Catargi, nu s'au înşelat. Anii viitori vor dovedi, desigur, şi altora îndreptăţirea afirmaţiunilor noastre. Pentru noi, Catargi rămâne exponentul cel mai serios al generaţiei lui, în domeniul picturii.

Alături de tablourile domnului Catargi, întâlnim un număr întreg de sculpturi, care pe alocurea domină înfăţişarea sălii prin prestanţa severă a structurii lor. Sunt lucrările doamnei *Margareta Cossăceanu*, o elevă a marelui *Bourdelle*, nicidecum însă o simplă elevă. În-

răurirea şcoalei şi metodei, care propagă sculptura statică şi arhitectonică, bazată pe construcţia volumului, pe greutatea şi pe ritmul cantităţilor, se recunoaşte, fireşte lesne într'o „*Pieta*”, în modelarea câtorva capete ca şi în compoziţia câtorva bronzuri mici. Faptul acesta indiscutabil nu ne-a împiedicat, însă a recunoaşte în rarile aptitudini sculpturale ale doamnei Cossăceanu realizările unui talent, care, de azi înainte, va juca un rol dintre cele mai însemnate în evoluţia sculpturii noi româneşti. Expoziţia e deci o revelaţie dintre cele mai importante. Căci chiar atunci când ne dăm seama de înrăuirile transpuse aci din sâmburele de raze al lui *Bourdelle*, putem constata un simţ cu totul neobişnuit pentru plastica suprafeţelor, pentru creşterea stilului din sintetizarea sobră a amănuntelor şi pentru clădirea cantităţilor de volum, ce se împotrivesc spaţiului dimprejur. În câteva capete mai întârzie elemente veriste. În cele mai multe, însă realitatea e ridicată până la nivelul unei lumi cu adevărat statuare, unde trăsătura individuală devine simbol văzut constructiv şi impunător. Orice suprafaţă mărunţă e văzută mare, astfel că o compoziţie înaltă de 20 centimetri are întâietatea necesară de a deveni monument. Vre-o două sau trei capete în teracotă şi un nud feminin cu calităţi foarte preţioase, în ținută şi în modelarea suprafeţelor simple, marchează nivelul cel mai înalt al expoziţiei, trecut dincolo de tendinţele înrăuirilor, care, după cum am observat, nu umbresc într'o măsură prea mare, rarele valori originale ale doamnei Cossăceanu. Nu suntem prea bogaţi în sculptură bună. Tânăra artistă va avea deci o misiune bine definită, nu numai în ce priveşte dezvoltarea propriilor însuşi, dar şi evoluţia sculpturii româneşti în drumul ei spre o monumentalitate simplă, bazată pe legături arhitectonice. Expoziţia merită deci atenţia şi laudele cunoscătorilor cei mai prevăzători şi conştienţi de dezvoltarea sculpturii noastre.

ERNO TIBOR şi J. EISENSCHER

DUPĂ o întrerupere de cinci ani, petrecuţi prin străinătăţi şi mai ales în Franţa, domnul *Erno Tibor*, vigurosul pictor transilvănean, ne-a arătat un număr destul de însemnat de pânze în expoziţia din „*Sala Mozart*”. Pictura artistului, care evoluiază încet, se află acum într'un stadiu de tranziţie, de la tendinţe impresioniste la altele, ce ar dori să prindă chipul realităţii în planuri simple şi puternice de culoare. Domnul Tibor e puţin stângaci şi nu şi-a găsit încă drumul. Calitatea lui cea mai valoroasă e transpunerea foarte proaspătă şi directă a culorilor pe pânză, o prosopăţune apropiată de pământ şi nicidecum pervertită. Prospăţimea aceasta poate ajunge chiar până la faza unei forţe, care se confundă cu brutalitatea şi ne aduce aminte de *Lovis Corinth*, deşi nu ne gândim la niciun fel de înrăuriri. Domnul Tibor e transilvănean neaoş. Nu odată penelul

său se complăce în exteriorizarea repezită a unor simţăminte elementare, astfel că motivul rămâne numai un pretext minor. E vorba de o artă foarte bărbătească. Indiferent dacă motivele vor să ne îndepărteze în Franţa, într'o staţiune balneară din Transilvania, pe întinderea unei mări îndepărtate sau în intimitatea aproape îngustă a unui interior. Pictorul nu neagă nicidecum simţămintele elementare ce-l stăpânesc. Pădurile umede ale Transilvaniei ceracă să ne vorbească din fiecare bucată. De aceea credem că domnul *Erno Tibor* s'a apropiat şi mai mult de substanţa firii d-sale, călătorind prin alte ţări. Două sau trei bucăţi ale expoziţiei ne-au amintit seria tablourilor „*Walchensee*” ale lui *Corinth*. Adevărate erupţii de culoare se încheagă în planuri primăvăratice, care tremură deasupra sevei primitive a pământului. Aci e centrul de creaţie al

domnului Ernő Tibor, aci mai odihnesc forțele d-sale, așteptând să fie trezite. Și de aceea expoziția pictorului minoritar a fost o revelație.

Cu totul alte simțăminte se desprind din lucrările domnului J. Eisenscher, din grafica și din picturile expuse în sala librăriei „Hasefer” din Strada Karaghiorghevici. Nimic primitiv, nimic prea pur în prospețimea valorilor. Bucovineanul posedă meșteșugul într-o măsură mai largă și e, fără îndoială, unul dintre cei mai de seamă înțelegători ai xilografiei din țară. Mai ales ca artist grafic, ca mănuiitor virtuos al dăților pe plăcile de lemn, domnul J. Eisenscher îmbogățește câmpul plasticeii noastre. O lume întreagă cu toate trăsăturile ei deosebite, lumea evreiască din Bucovina, trece în fața ochilor noștri, legându-se, pe un nivel înalt și spiritualizat, cu imaginea unui Tolstoi sau Dostoievski. Suprafețe sigure, ușor adâncite în construcția perspectivei, strâng chipul unor simbolizări.

Câteva peisagii cu gradări diferențiate în marcarea meșteșugită a adâncimii cresc din economia rigidă și totuși nespus de atrăgătoare, ce se înfăptuiește numai între alb și negru. Dispunem de prea puțină xilografie valoroasă pentru a nu da frumoaselor lucrări ale domnului Eisenscher locuri de cinste în evoluția nouă a graficeii noastre. Pictura d-sale suferă însă uneori printr-o interpretare prea grafică, rămânând rigidă în uscățimea aspectelor ei. Culoarea nu reușește să se impună în destul de curată, nu se leagă în valori hotărâte, care decid ferm viața strănsă în cadrul motivelor. Expoziția domnului J. Eisenscher ne-a convins însă de existența unei neobișnuite și rare forțe noi în domeniul graficeii din cuprinsul României. Astfel artistul, de abia apărut în Capitala noastră, de abia cunoscut, rămâne definitiv clasat printre cei mai de seamă creatori ai graficeii noastre.

OSCAR WALTER CISEK

D R A M A Ș I T E A T R U

„S O C I E T A T E”, de JOHN GALSWORTHY

RAR, direcție de teatru, la noi, care să aibă viziunea unui spectacol, după text. De aceea niciodată nu vom putea vedea un repertoriu îmbogățit de urmărirea atentă a evoluției dramei contemporane. În general, împrumuturile se fac din lucruri văzute sau vestite mai întâi, încercate pe scenă și realizate aiurea. Centrala aceasta de control, pentru literaturile dramatice mai îndepărtate de noi, e teatrul de limbă germană și în special cel vienez. Socotelile de multe ori însă nu se potrivesc. Se adoptă un text răsunător de succes, în speranța că și la noi va fi la fel răsplătit. Se uită însă, în majoritatea cazurilor că, ceea ce a făcut calitatea excepțională a spectacolului mult lăudat, este tocmai aportul rar al celor cari l-au alcătuit, dând astfel o viață cu totul deosebită unui text, de multe ori, mediocru. Marea personalitate artistică și creatoare în epică, născută și roman mai ales, a lui John Galsworthy, una dintre cele mai autentice glorii engleze de astăzi, este simțitor scăzută, când este vorba de dramă. Deși cu o bogată activitate de poet dramatic — Galsworthy rămâne, în această direcțiune, de un mediocru interes, ajutându-se în desăvârșirea unei tehnici, în care nu aduce nimic nou, de un senzațional — pentru susținerea vie a interesului publicului său — care îi diminuează chiar materialul propriu zis, din care construiește. La noi, cred, că Galsworthy apare pentru prima oară pe afiș. Drumul pe care l-a străbătut este totmai acela schițat mai sus: „Societate” a fost acum câțiva timp unul din marile succese ale lui Reinhardt. Regisorul german a știut din puținul pe care îl prezintă piesa, să facă un spectacol într-adevăr strălucit și ca ținută și ca ritm. Mirajul unui succes de împrumut,

a hotărât fără îndoială ca și un teatru românesc să imite. Nu judecăm niciodată prin comparație, ci dorim să relevăm opera realizată — fie ea numai parțial chiar — cu tot entuziasmul. Trebuie totuși să arătăm încă de la început, că tocmai ce ar fi putut face singura și sigura condițiune de isbândă, a lipsit, și anume: stilul.

„Societate” — traducerea titlului „Loyalties” din limba engleză, aproximativă în conținutul ei de sugestie iar nu de noțiune — frământă destul de palid, întrucât privește marea creațiune de personaje, lumea bună londoneză.

Unui prinț al bancnotelor, evreu de origină, acceptat în cercurile strălucite engleze, grație banilor săi, firește, i se fură la un castel unde e învițat, o sumă importantă. Păgubașul reclamă gazdei — un foarte autentic lord. Acesta deplânge și se supune investigațiilor poliției, cu o acra și supărată îngăduință dat fiind, că nu înțelege să bănuiască pe nimeni, în casa sa, nici mosafiri, nici servitori. Amănuntele pe care le dă păgubașul, de Levis, asupra împrejurărilor, sunt fără îndoială de o mare precizie și puternică sugestie, în conturarea personajilor, ba ceva mai mult în ruperea a două lumi, între cari de altfel se va porni conflictul. Galsworthy se dovedește astfel un mare meșter în caracterizări, pe care în dramă însă nu le adâncește ci, folosindu-se numai de icoanele lor vii aruncate în mintea spectatorului, le lasă schematizate, prinzându-le în ruajul tăios și iute al unui senzațional, care să țină permanent atenția încordată.

Astfel acest evreu, foarte bogat și foarte stilat, găzduit într-un castel de lord, nu se ferește de a mărturisi,

numai să se găsească, cum că banii i-a ascuns într'un pantof pe care la rândul său, l-a ascuns într'un dulap, când a părăsit odaia. Amintesc, toate acestea, de o veche basmă vărgată, care cu multe decenii în urmă, ascundea într'un fund de ghetto, peculiul modest al unui ancesral de Levis!... În afară de alte multe lumini, una importantă în viață, pentru clasificarea oamenilor rămâne și banul; și nu gândindu-ne la sprijinul social și economic pe care îl dă, ci la legătura directă și aș spune sentimentală dintre el și om. Sunt diferențieri de sexe, de vârste, de rase cu cari se încarcă sentimentul acesta atât de interesant în analiza lui — diferențe de civilizații chiar. Lucrul acesta este subliniat cu mare artă și făcut sensibil de Galsworthy, alcătuiind, poate una din trăsăturile cele mai importante ale piesei.

Hoțul firește nu se găsește — e numai bănuit de de Levis într'unul din aristocrații găzduiți la castel. Bănuiala evreului scandalizează întreaga castă de-alungul piesei. Alte bănueli însă cresc chiar dintre lorzi, alături de a păgubașului, până ce un fapt divers — o bancnotă numerotată, din cele furate, adusă de un om cinstit — vine să confirme bănuelile. Vinovatul se omoară, de Levis are vagi mărinimii.

Fără îndoială, o temă socială alcătuește nucleul

piesei. Importanța ei e mereu prezentă în mintea autorului, și totuși nu pe ea cade accentul. El e pus pe un fel de senzațional, de rapid schimb de situații, de goană unită — actori și spectatori — după vinovați. Cadrul acesta ridică mult din gravitatea și adâncimea pe care le-ar fi putut avea lucrarea, într'o săpare mai urmată a caracterelor.

Strălucirea spectacolului vienez venea din acel unic ritm, pe care a știut să-l dea Reinhardt. Un fel de ciudată feudalitate în frac și în cluburi, se ciocnea și mai violent cu trivialitatea de fond a lui de Levis. La noi textul a fost prea puțin ajutat. În afară de d-l *Tony Bulandra*, singurul care a ținut rolul mereu în eleganta sobrietate, cu tot sbuciumul, a lumii sale, și în oarecare măsură *Groner*, restul lorzilor erau mai mult decât de o dubioasă calitate.

Dar ceea ce a fost deadreptul îngrozitor de văzut a fost interpretarea feminină. O pastă inarmonică de câteva interprete stângace în gest și intonație, a făcut din lady-urile sentimentale sau excentrice, niște exemple deabia desgroșate dintr'un trunchiu de primitivă feminitate.

Totuși piesa a plăcut, prin drămuirea abilă a lui John Galsworthy.

FANTOMA CELEI CARE VA VENI de d-l VICTOR EFTIMIU

LA noi, unde publicul față de lucrările care îi plac e orișicând dispus să creeze o atmosferă de miraculos dupăcum trece cu o totală indiferență pe lângă cele cari îi strică felul de a simți sau gândi, iar scriitorii se mai lasă încă, cea mai mare parte a lor cel puțin, în voia unui romantism fără continuitate întrucât privește „inspirația”, fără îndoială că d. Victor Eftimiu năfășează un caz rar de aplicațiune profesională în înțelesul bun al cuvântului.

D-l Eftimiu este un scriitor organizat. Pe baza unor calități cari i-au fost întotdeauna recunoscute și a căror conștiință o are, sprijinindu-se și pe o suplă și bogată cunoaștere a tehnicii sale, d-sa în fiecare an „forțează muza” și ea îi aduce câte o operă în care, ușor, poate fi recunoscut. Puțină răbdare, și o pasiune a cizelării — cari îi lipsesc — asociate acestui stăruitor plan de lucru realizat, ar da operei d-lui Eftimiu o privesc și mai bine conturată și mai puțin trecătoare.

Cu ultima sa lucrare, ultimă numai în ordinea prezentării, se vedește trăsătură de mai sus, cu adăugirea specială a unei frământări și preocupări continue în alegerea materialului, ceea ce aduce o problemă din cele mai interesante atât cu privire la realizarea lucrării, în sine, cât și la evoluția personalității autorului.

„Fantoma celei care va veni”... e un poem dramatic, și nu numai poem ca subtitlu dar și ca organizare. Cu bună știință d-l Eftimiu a rupt zăgazurile lirice din însăși inspirația sa, lăsând inima să bată ritmul, să rupă materialul de creație și să-l împartă.

Tablourile sale sunt strofe dramatice, cu leit motive, cu versuri cari cântă la fel, versuri cari sunt proiectate în afară, ca pentru scenă, tăiate într'un personaj — Fantoma — și urmărite de un reflector.

O predestinare și o presimțire puternică, ce se opun și înfrâng toate legăturile din viața unui *Poet* iată subiectul, punctat la urmă cu realizarea acestei presimțiri și mai ales cu explicația ei, oarecum științifică, mai mult sau mai puțin arbitrar înlănuțuită.

Ceea ce trebuie admirat la d-l Eftimiu este netăgăduită efortare de a se reînoi. Contemporan cu atâtea încercări și curente în dramă, cumpănindu-le cu înțuiția sa de teatru, negându-le aproape fără voie printr'un temperament opus, d-sa nu se poate însă abține, în adâncul sincerilor mărturisiri de a recunoaște aportul parțial al fiecărei formule noi, fie chiar înfrântă sau întrecută.

Inteligența sa practică și în permanentă acțiune a d-lui Eftimiu, nu se poate opri de a nu face la un moment dat o involuntară operație de sinteză, neclar văzută firește, fără afirmări sau negări categorice, de vreme ce nu talentul critic este trăsătura fundamentală a temperamentului său.

Și autorul „Fantomei” îmbrățișează mai întâi ritmul — un anumit ritm nou în felul de a se sili să gândească, poate să simtă, sigur, să scrie!

Și astfel, cu semnul poate bizar dar nou, cu care scriitorul modern se încearcă să tragă urma adâncă pe care să o încarce cu tragismul experienței sale în-

dite, d-l Eftimiu descrie numai un arabesc, ale cărui goluri rămân să fie umplute mai în urmă cu materialul de minte și suflet, cu care se clădește. Și analiza acestui material, desminte și aplicațiunea și bunele intenții de urmărire a vremurilor astfel croite, și arabescul descris la început cu atât curaj.

Urmăriți: figurile episodice cele mai importante, agățate dealungul vieții Poetului, ca ispite, sunt Morfinomana și Maestrul (un ratat tuberculos și paradoxal).

Deși ținute amândouă, în denumirea lor generalizantă în gustul formulelor nouă, s'ar fi putut preta fiecare din ele, în total sau în parte, la tratări deosebite. Erau două căi deschise: tipizare sau realism. Niciuna nu se realizează sub mîna d-lui Eftimiu; niciuna nu poate rotunji puterea sa de creație, ceea ce face ca amândouă personagiile să apară petecite, strânse din amintirile unor glorioase personaje realizate în tiparele lor, din opere străine sau poate chiar române. D-l Eftimiu care și-a creat altădată chiar personagiile sale tragice din gesturi iar nu din substanță, astăzi rămâne inoperant de prin temperament în fața problemelor pe care și le pune.

Iarăș o noutate pe care o încearcă este o categorie încă puțin cunoscută la d-sa și anume grotescul. („Fantoma”.... rămâne, cred, pentru aceste stăruitoare încercări, una dintre cele mai interesante lucrări, pentru istoricul literar). Materie primă pentru crearea acestui grotesc e nebunia. Ei bine, nebunii din „Fan-

toma...” sună a gol, și sunt cei mai falși din întreaga piesă. E suficient să amintesc de nebunii lui Ibsen din „Peer Gynt” sau chiar, în altă tonalitate lucrat, de Ion al lui Caragiale, din „Năpasta”. Câtă diferență.

În poezia obiectivă, indiferent de formulă, nebunia este una dintre cele mai grele probleme de izbutit. Există o linie de expresivitate, în incoerență, care trebuie găsită, fără de care totul pare un joc naiv de imitație, neinteresant. Cred iarăș că d-l Eftimiu a încercat un lucru, care temperamental îi este opus.

Și iată cum se afânează materialul care trebuia să umple golurile liniei noi, trase cu atât curaj, demn de toată lauda, de d-l Eftimiu. În afară de aceste observații, firește, pretutindeni prezente calitățile binecunoscute și netăgăduite ale autorului: fantazia sa, inventivitatea sa, și abilitatea sa tehnică.

În regisarea acestui spectacol a reapărut, cu succes, un director de scenă de mult lăsat în umbră: *Victor Bumbești*. D-sa împreună cu pictorul *Feodoroff*, a știut să dea o linie de artă simplă și expresivă celor șapte tablouri în care se desfășoară acțiunea.

În special frumos realizat, și mai ales din efecte de lumină, interiorul poetului, precum și tabloul logodnei, aerat și larg spațiat.

Tabloul portului deși agreabil, de o factură mult mai curentă.

„Fantoma...” rămâne totuși, un interesant spectacol.

ION MARIN SADOVEANU

CRONICA MARUNTA

CAND am vorbit acum vreo opt ani despre Papini, în întâiul ciclu de conferințe al „Ideei Europene”, dărmătorul de idoli al Italiei era între noi un necunoscut. Mi-aduc aminte chiar de o contestație zgomotoasă a unui coleg, ajuns mai târziu pe la școala română dela Roma, unde a putut să afle singur că Papini există într'adevăr. Firește că s'a ferit să-mi spue la întoarcere, care din noi doi fusese cu dreptatea.

De-atunci Papini a mers. Două din scrierile lui de căpetenie au apărut în românește. Întâia „Un om sfârșit”, e de acum câțva timp, din anii de eroism ai „Culturii Naționale”; a doua a aruncat-o pe piața cărții în ajunul Crăciunului „Cartea Românească”. O fereastră cu frumoase vitralii s'a luminat peste ieslea noastră sfântă de anul acesta. Ea se cheamă *Viata lui Isus*.

D-l Alexandru Marcu ne-a dat o traducere cum nu văd pe altul la noi în stare s'o fi făcut, și așa de repede și așa de cursivă. N'ajungea traducătorului să fie un italianizant oarecare sau un „roman” cu ani de studii și de ședere în orașul împărătesc. Era nevoie în întâiul rând de un „toscan”. Limba aceasta de Savonarola care se ceartă cu veacul, în toate satele Toscane și pe

la răspântiile verzi ale Florenței, nustește de viață populară. Sunt în ea și cuvinte pe care dicționarul nu le cunoaște. Sunt izbucniri de profetism furios, care nu se înțeleg rupte din brazda lor. Anii florentini ai traducătorului erau o cheazășie. Ea n'a înșelat.

Am urmărit cu luare aminte și cu iubire textul românesc alături de scrisul de pârjol și de plesnete de biciu al autorului. Puține ar fi de zis în amănunt. Peste tot însă, se simte că e vorba de o potrivire cu un alt spirit, care e poate și literar dar e mai cu seamă ortodox. Atâtea expresii ies îmblânzite, propoziția frântă și întoarsă e îndreptată, tonul, scăzut cu o terță. Cartea se depărtează puțin de Papini și se apropie de noi. Chiar titlul aduce aminte de împerecherea zămbitoare cunoscută din franțuzește: *La vie de Jésus*, și pierde noutatea explosivă și provocatoare a titlului italian: *Storia di Cristo*. Unde mai e în românește strigătul de-aici? Nu e propriu zis altceva, fără să se poată zice nici că e acelaș lucru. Cam de acelaș fel sunt îndreptările și cioplirea dela fiecare rând. Cel mai aspru judecător n'ar putea găsi o vină. E contribuția personală, negândită a traducătorului, care, împotriva lui Papini, e un sensibil, un discret și un liric. Ai de multe ori

impresia că s'a speriat de strălucirea de fulger a unei expresii papinane și i-a pus un mic abat-jour roz.

Papini își duce mai departe, acum de sub gluga de călugăr, luptele pe care i le cunoaștem. Dușmanii lui de ieri sunt dușmanii lui Cristos. Preocupările tinerești, care erau mai mult filologice, și întârziiau cu îndârjire asupra Bibliei, ies din „Omul sfârșit” și se închiagă în turnuri de catedrală. E ceva ridicat în calea soarelui, care să se vadă dela marginea lumii, fără nimic din duioșia și mărturisirile Credinței. Biserica Sfântului Petru e nesfârșită și poate încăpea pe orice trecător care intră. Papini în acest Hronic al lui Cristos nu convinge. Cristoforul iubește pe prunc, dar e încă păgân. Întârzie în mijlocul apelor, ca să-și vadă alături făptura răsfrântă și fugătoare.

NU STIU de ce, cartea cea mai nouă a d-lui Marcu Beza, *Romanul englez contemporan* (Cultura Națională), mi-aduce aminte de o masă a P. E. N.-Clubului dela Londra. Poate pentru că prezentarea se face discret, fără stăruință de vreun fel, nici asupra biografiei, nici asupra operei. O trăsătură de ici, două de dincolo, și portretul e fixat. N'ai un autor întreg, sau un curent, dar ai bănuiala unei existențe foarte bogate, de-alături de tine, și treci mai departe, mulțumit. D-l Beza îți e ca un vecin de masă la o cină în Piccadilly, a scriitorilor englezi. Uluît de atâtea fețe noi, între care te simți de două ori străin, întrebi în șoaptă, în limba dela Dunăre, pentru că e mai puțin necuviincios să întrebuințezi alt mijloc de înțelegere decât să ți se afle, în acela al locului, obiectul curiozității: — Cine e insul roșcat, cu ochi albaștri și răgușit, dela stânga doamnei cu floarea roșie? — Ce nu știi? E Wells. Îi vezi cum se ceartă glumeț, cu grosul din față, de peste masă. Aia e Chesterton. „Îmi spunea într-o zi Wells de mulțimea scrisorilor primite dela admiratorii continentali, cărora de s'ar pune a le răspunde, nu i-ar mai rămâne decât puțină vreme pentru altceva”.

Fără să-mi dau bine seama, începusem să citez din începutul studiului despre H. G. Wells din „Romanul englez contemporan”.

— Dar în capul mesei cine e? Parcă îl cunosc, dar nu văd bine de-aici. — În cap? Cine vrei să fie decât președintele? John Galsworthy. Scrisul lui e tot așa de cuviincios și de lustruit ca plastronul perfect al fracului. „Într'un fel sau altul, Samuel Butler, Henry James și George Moore au influențat pe scriitorii de mai târziu. Romanul dintâiu al lui Galsworthy e pătruns de o ironie asemuitoare cu aceea a lui Butler, precum vădește însuș titlul: *The Island Pharisees* — Fariseii Insulei”.

Din nou m'am prins copiind introducerea la portretul lui John Galsworthy. Trecurile se fac dela sine. Stă în caracterul cărții să fie o călăuză vie, de om care

trăiește de mulți ani nu numai între operele rezumate și analizate aici, dar chiar între scriitorii lor.

Cea mai de seamă greutate a înțelegerii, care alcătuiește în acelaș timp ciudățenia acestor pagini frumos tipărite, e starea noastră față de literatura engleză. Există vreo legătură de intercirculație, între noi? Nu e vorba de traducei fragmentare, din Tennyson sau Dickens, din Shakespeare sau Swift, ci de schimbul între valorile de azi, care oglindesc sufletul englez contemporan. Ce ne spun toate numele, zece, cincisprezece, de paladini ai romanului englez, pe dinaintea cărora Marcu Beza își plimbă cititorul român distrat? Aproape nimic. Wells avea un răsunset mai vechi în urechile noastre, Conrad, așisderea, de când a fost descoperit de librăria franceză. Dar încolo? Samuel Butler, Henry James, George Moore, Arnold Bennett, Frank Swinnerton, Compton Mackenzie, Sheila Kaye-Smith, Rebecca West însăș, Clemence Dane, atât de puțin May Sinclair, Dorothy Richardson și Virginia Woolf? În locul niciunuia cititorul obișnuit român nu poate pune un nume de operă sau o aureolă de luptător al spiritului. Parcă simt iară nedumerirea din sala Fundației, unde acest volum a fost făcut, sub ochii noștri, în prelegeri de doi ani la rând, când Marcu Beza, conștiincios și neiertător cum îl știm, scria regulat cu creta scârțâitoare pe tablă numele, uneori pentru întâia oară chiar auzite, ale scriitorilor și operelor, care străbat oceanele și sunt la îndemâra a sute de milioane de cititori posibili. Era ca un scrâșnet de răs alb, aruncat ascultătorilor, cari prindeau cu greu cuvintele, dar deloc problema.

Problema aceea, lucrarea de față o ține mai mult în lumină, fără să-și dea seama, decât însuș subiectul propriu zis, pe cari, ca pe un arac, s'au împletit strugurii atâtor talente.

UNA din cele mai frumoase secții la expozițiile internaționale ale cărții e de obicei literatura copiilor. Nu pot să uit mai ales sala rotundă dela Augusteum din Lipsa, de acum doi ani. Era o adevărată întrecere, a desenatorilor și a artiștilor grafici, ca să scoată din ea ceva nou și fermecător. Cărțile adulților nu cunosc o asemenea bucurie de învoire și îndrăzneală de factură. Sala rotundă, așezată la intrare, cu vitrinele diferitelor țări participatoare, semăna cu o curte zglobie de joc, de unde copiii, de după coperte colorate și text încondeiat, făceau onorurile primirii. Treceai mai departe, după întârzierea neapărată de acolo, cu zâmbetul pe care vrând nevrând ștregarii ajutați de cei mai isteți meșteri ai cărții, îl puneau pe fețe ca o mască.

Mi-aduc aminte de-atunci de o observație, pe care am făcut-o singur și o făceau și atâția din ceilalți oaspeți localnici sau internaționali. Ar fi ieftin să se spună că ea fusese prevăzută și că se lucrase numai ca să fie

stărnită. Vreau să vorbesc de cartea copiilor din Rusia sovietică. Era fără îndoială cea mai vie, cea mai felurită, cea mai numeroasă, cea mai plină de prospețimea și de veselie hohotitoare a vieții. Nu ne săturam privind-o. Ea dovedea de cea parte a graniței Europei o înțelegere și o iubire de lumea nouă care se ridică, mult mai activă decât dincoace de cea graniță. Era un element de propagandă, în același timp, și nu numai de informație. Dar minunea nu era această intenție, firească, ci existența vădită și vrednică de respectul celor mai năzuși cunoscători, a datelor unei astfel de propagande.

Găsesc astăzi în *La coopération intellectuelle*, revista lunară pe care a început s'o scoată din Ianuarie anul acesta Institutul Internațional de cooperare intelectuală, o știre despre o hotărâre a Biuroului internațional de educație dela Geneva, care ne pune deodată în fața unei mari neputințe a noastră. Se pregătește, adică, pentru luna lui Iulie 1929, la Geneva, o expoziție a cărților pentru copii. Ea are să fie înzestrată cu un catalog analitic și cu un raport, în franțuzește și englezește, care să arate editorilor starea problemei literaturii copiilor. Cu ce vom putea merge noi între popoarele care se vor grăbi să așeze la Geneva adevărate alei încântate de cărți de povești și de întâmplări minunate cu dobitoace și cu oameni, desenate, vopsite, suflate în aur și bătute cu stele? Iată, pentru răspuns, cele cinci categorii din care se cer cele mai bune lucrări publicate: 1. cărți scrise ca să trezească în copii spiritul de colaborare internațională; 2. cărți cu deosebire răspândite între copii și oglindind viața tinerimii din fiecare țară; 3. Clasici ai tinerimii în diferite țări, alcătuind oarecum zestrea obștească a copiilor unui neam; 4. cărți cu imagini având același caracter; 5. cărți scrise de copii.

Poate sunt alți Români, mult mai cunoscători decât mine, însă eu cred că în nicio categorie n'avem o carte ca lumea pe care s'o putem trimite la o întrecere internațională. Cele câteva încercări, și nu pentru fiecare categorie, nu pot fi lăsate să treacă hotarul. Intre aceste încercări, cele propriu zis editoriale, fără un autor precis, l-au trecut odată, din afară înăuntru. Ele au fost confecționate la Viena sau în alte orașe germane, cu imagini făcute pe loc și numai cu textul român, foarte aproximativ prelucrat sau tradus. Atât ar trebui, să le lăsăm să ia drumul expoziției, unde s'ar întâlni cu originalele! Ar însemna o confruntare, care mă tem că nu ne-ar fi spre cinste.

DIN cartea preotului Dimitrie Țopa, *Romanismul în regiunea dintre Prut și Nistru din fosta Bucovină*, vin până la noi mai mult ecourile versurilor lui Eminescu decât ale lui Alecsandri, Omida care a umplut cornii din Boian la Vatra Dornii nu era un răspuns îndurerat la vasta grădină a bardului veșnic tânăr și ferice? Lațura de miazănoapte a pământului împărătesc terezian stă înaintea noastră așa cum a ieșit de sub apele înecului rutean. Oriunde împărății s'au așezat între noi, locul a rămas la fel, vârgat și pestriț, ca un covor etnografic. Ce este Banatul, un adevărat muzeu de noroade, cum se înfățișază Basarabia, și ce s'a ales din biata Bucovină însăși? Formula, cunoscută din izvoarele în legătură cu Traian și din care vrem să scoatem nu știu ce mândrie de obârșie, ex toto orbe romano, s'a aplicat și aici. La o poruncă împărătească noroadele s'au pus în mișcare și la toate colțurile cele noi ale țării s'au înălțat turnuri de pază, care au fost niște turnuri ale lui Babel, de amestecarea limbilor. Astăzi rămânem nedumeriți înaintea lor. Ce e de făcut?

Părintele Dimitrie Țopa luptă prea mult pentru un punct de vedere istoric, ca să nu se simtă care i-ar fi propunerile. Ele nu se potrivesc însă nici cu vremurile, nici cu prisosul de populație și cu puterea noastră de mișcare pe linii interioare. Vetrele de colonizare ale neamului românesc îl arată destoinic să cucerească noi teritorii și să le însușească național. Drumul până la ele are însă ceva din itinerarul păsărilor călătoare. El rămâne același, cu caractere multiseculare. Nimic nu-l poate abate, nici prăbușirea de continente în cursul evilor, nici vreo schimbare în ființa cârdului înaripat. Avem și astăzi cotloane mari în cuprinsul țării spre care, mai mult poate decât din stângăcie administrativă, dintr'un asemenea refuz organic valurile migratorii întârzie să se îndrepte. Acele cotloane se păstrează cu deceniile amestecate și hibride.

Cartea e plină de amănunte de preț. O sută cincizeci de ani, de viață bătută zi de zi de multe valuri, se alege încet, cu biserici de piatră, cu dascăli vechi, cu boești în vesminte de demult, dintre documentele cu o neîntrecută osârdie puse la un loc. Sat de sat și familie de familie încropesc împreună cronică îndurerată a acestui pământ de margine, de unde, pe vremuri, limba noastră, în chip de strigăt de păzitor de granițe, care uneori se chema Ștefan-cel-Mare, străbătea până în fundul Poloniei și făcea să-și plece urechea cazacul dela pragurile Nistrului.

EMANOIL BUCUȚĂ

ERNO TIBOR

LA PLAJA

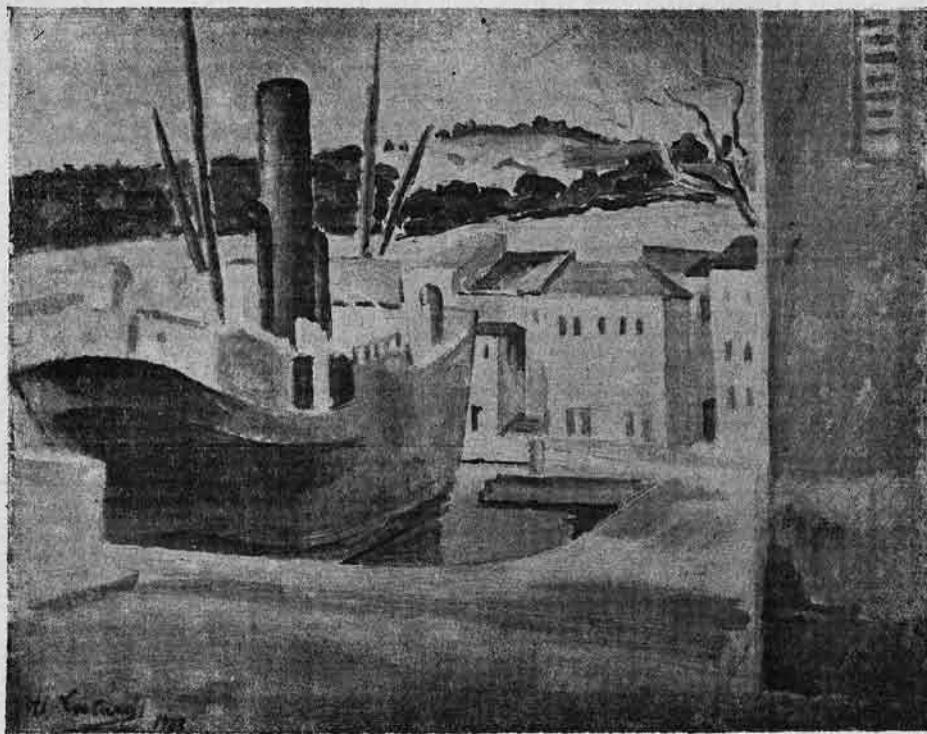
GANDIREA

J. EISENSCHER

PEISAGIU (XILOGRAFIE)

GENDIREA

H. CATARGI

PORT IN MIDI

GANDIREA

L. DEMETRIADE

PASTEL

OANDIREA

ERNO TIBOR

TÂRG LA ORADIA MARE

LETIȚIA NICHIFOR

NATURĂ MOARTĂ

GANDIREA

A APĂRUT ÎN „COLECȚIA GÂNDIREA”:

LUCIAN BLAGA

LAUDA SOMNULUI

VERSURI

Editura „Cartea Românească”

Prețul 42 lei

A APĂRUT ÎN „COLECȚIA GÂNDIREA”:

GIB. I. MIHĂESCU

V E D E N I A

NUVELE

Editura „Cartea Românească”

Prețul 90 lei

A APĂRUT :

CEZAR PETRESCU

OMUL CARE ȘI-A GĂSIT UMBRA

NUVELE

Editura „Cartea Românească”

Prețul 75 lei

A APĂRUT :

NICHIFOR CRAINIC

DARURILE PĂMÂNTULUI

VERSURI

Ediția III.

Editura „Cartea Românească”

Prețul 60 lei

A APĂRUT :

ION PILLAT

L I M P E Z I M I

VERSURI

Editura „Scrișul Românească”

Prețul 60 lei

A Apărut :

AL. O. TEODOREANU

HRONICUL MĂSCĂRICIULUI VĂLĂTUC

Nuvele

„Cartea Românească”

Prețul 60 lei

A Apărut :

DAMIAN STĂNOIU

NECAZURILE PĂRINTELUI GHEDeon

„Cartea Românească”

Prețul 75 lei

EXEM-
PLARUL
LEI 40. —

GÂNDIREA

EXEM-
PLARUL
LEI 40. —

APARE ODATĂ PE LUNA

GRUPAREA REVISTEI: AL. BĂDĂUȚĂ, VASILE BÂNCILĂ, LUCIAN BLAGA, G. BREAZUL, EMANOIL BUCUȚA, AL. BUSUIOCEANU, G. CĂLINESCU, V. CIOCĂLȚEU, OSCAR WALTER CISEK, N. M. CONDIESCU, DEMIAN, RADU DRAGNEA, MIRCEA ELIADE, O. HAN, NAE IONESCU, ADRIAN MANIU, ALEXANDRU MARCU, PETRE MARCU-BALȘ, GIB. I. MIHĂESCU, SORIN PAVEL, CEZAR PETRESCU, ION PILLAT, DRAGOȘ PROTOPOPESCU, ION MARIN SADOVEANU, ZAHARIA STANCU, SANDU TUDOR, PAMFIL ȘEICARU, FRANCISC ȘIRATO, T. VIANU, V. VOICULESCU

REDACȚIA: NICHIFOR CRAINIC, STRADA POLONĂ No. 38, BUCUREȘTI

No. 1 — 2

IANUARIE — FEBRUARIE

CUPRINSUL:

NICHIFOR CRAINIC: Sensul	
Tradiției	1
ION PILLAT: De-o fi să fie Raiul	12
SANDU TUDOR: Ultima Auzire	13
CEZAR PETRESCU: Simfonia	
Fantastică	15
V. VOICULESCU: Copilul	
Pădurarului	33
EMANOIL BUCUȚA: Maica	
Domnului de la Mare	36
ION MARIN SADOVEANU:	
Incheiere	44
ZAHARIA STANCU: Nălucă	45
SORIN PAVEL: Tichii de	
Măgăritar	46
G. LESNEA: Biserici	51
IDEI, OAMENI, & FAPTE	
PETRE MARCU-BALȘ: Spiritul	
Critic și Mistica Statului Istoric	52

NICHIFOR CRAINIC: Ioan Măncu,	
Premerg tor. l.	57
ALEXANDRU MARCU: Literatura	
Italiană în Franța	58
CRONICA LITERARA	
ION DARIE: O Legenda Simfonică:	
Turnul Milenei	59
CRONICA PLASTICA	
O. W. CISEK: Expoziția Tineretului,	
Ernő Tihor și J. Eisenschel	63
DRAMA SI TEATRUL	
I. M. SADOVEANU: „Socia teia”,	
de John Galsworthy și „Fantoma	
ce ei ca ea va veni” de d-l Vicor	
Efimeriu	65
CRONICA MARUNTA	
EMANOIL BUCUȚA	

ILUSTRĂȚII

COPERTA: I. Măncu de I. Georgescu.

DESENE IN INTERIOR: Demian.

REPRODUCERI IN INTERIOR: Ernő Tibor, H. H. Catargi, Lucian Grigorescu, Letiția Nichifor, J. Eisenschel.

ABONAMENTE: 1 AN 350 LEI; 6 LUNI, 175 LEI PENTRU INSTITUȚIUNI
ȘI AUTORITĂȚI, 500 LEI ANUAL. IN STRĂINĂTATE: 1000 LEI ANUAL

ADMINISTRAȚIA: GR. TEODOSSIU, STRADA LATINĂ No. 40

EXEM-
PLARUL
LEI 40. —

GÂNDIREA

EXEM-
PLARUL
LEI 40. —

FUNDAȚIA CULTURALĂ REGELE MIHAI I, IMPRIMERIA